

№1-2 (57-58)

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У
ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науково-методичний журнал

I. Спрямованість на результат:
професійний розвиток педагогів у
сучасному освітньому контексті

II. Кар'єрний ріст та вдосконалення:
стратегії розвитку професійних
компетентностей майбутнього
кваліфікованого робітника

III. Створення умов безпеки та
психологічного комфорту під час
освітнього процесу у ЗП(ПТ)О

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Науково-методичний журнал

№1-2 (57-58)

2023

м. Харків

Засновник журналу Харківський обласний учбово-методичний центр професійної освіти (з 1999 року – Харківський обласний науково-методичний центр професійно-технічної освіти, з 2004 року – Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Харківській області)

Журнал видається з 1995 року.

Реєстраційне свідоцтво ХК №266 від 06.03.1995.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет рішенням науково-методичної ради Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області (протокол від 21.09.2023 №3).

Редакційна колегія: Русланова Т.О. (головний редактор), Сологуб Н.Г. (заступник головного редактора, відповідальний секретар), Назарець З.О., Дробна В.А., Агєєва О.О., Амїрбеков Г.Д., Бондаренко Т.С., Кравцов В.А., Пономарьова В.В.

УДК 377

П84 ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА: наук. журн. / Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області; Т.О.Русланова (голова) [та ін.]. – Харків, 2023. – №1-2 (57-58). – 148 с.

Редколегія публікує матеріали, не завжди поділяючи погляди інших авторів, зберігає стиль матеріалів, залишає за собою право редагувати тексти. Автор несе відповідальність за зміст статті та достовірність матеріалів.

УДК 377

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1: СПРЯМОВАНІСТЬ НА РЕЗУЛЬТАТ: ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ КОНТЕКСТІ

Владлена ДРОБНА РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ШЛЯХОМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....	8
Ірина ДУБРОВА, Тетяна НАЗАРОВА ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ.....	19
Олена БОЧКО ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ВИКЛАДАЧА-ФІЛОЛОГА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ.....	25
Оксана ЯКИМЕНКО ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З МАТЕМАТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ	37
Олена ЯКОВЕНКО КОПРАЙТИНГ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	45

РОЗДІЛ 2: КАР'ЄРНИЙ РІСТ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

Микола БАШТОВИЙ НАВЧАЄМО ПРОФЕСІЙНИМ КОМПЕТЕНТНОСТЯМ, ВПРОВАДЖУЮЧИ НОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ ОСВІТНИЙ СТАНДАРТ З ПРОФЕСІЇ 7422 СТОЛЯР.....	54
Ніна ТКАЧЕНКО ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ УСПІШНОСТІ КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА.....	71
Алла МОРОЗ РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ.....	75
Аліна ГЕРАСИМЕНКО, Жанна СААКОВА ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗП(ПТ)О	86
Ольга МАРИНКА-СИРОМ'ЯТНИКОВА, Аліна ГЕРАСИМЕНКО ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗП(ПТ)О ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ РОБІТНИЧИХ ПРОФЕСІЙ.....	93

РОЗДІЛ 3: СТВОРЕННЯ УМОВ БЕЗПЕКИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОГО КОМФОРТУ ПІД ЧАС ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ЗП(ПТ)О

Марина ПОНОМАРЬОВА

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗП(ПТ)О 100

Віталій СІЧКАР

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО
ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....106

Олена ДІДЕНКО

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗПЕКИ В ЗП(ПТ)О ТА
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....112

Аліна ГЕРАСИМЕНКО, Антон ПЯТАК

ПОЧУТТЯ КОГЕРЕНТНОСТІ ЯК УМОВА РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА.....124

Наталія ЯЛОВЕНКО

SOFT SKILLS ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧИТИ БЕЗПЕКУ
І ВПЕВНЕНІСТЬ У СОБІ.....128

Дмитро КОРСІКОВ

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕКОМПОЗИЦІЇ М'ЯКИХ НАВИЧОК
ДЛЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ВОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....132

Наталя ПЯТАК

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО
ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О 137

I

**Спрямованість на
результат: професійний
розвиток педагогів у
сучасному освітньому
контексті**

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАСОБАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Ще 10-20 років тому було важко уявити, що роботи-пилососи увійдуть у життя простих українців, а «розумний» помічник у смартфоні чи віртуальний фітнес-тренер стануть реальністю, зробивши наше життя простішим і комфортнішим. Уже рік в Україні працює ChatGPT. Він наробив чимало галасу серед користувачів в усьому світі. Чат-бот пропонує користувачам знайти відповідь на питання будь-якої складності.

Що ж це таке? ChatGPT – це неймережа, призначена для автоматизації та поліпшення комунікації між людьми та машинами. Він дозволяє створювати розумні чат-боти, які можуть розуміти запитання та давати на них відповіді відповідно до заданого контексту. Нагадаємо, що *чат-бот* – це програма, яка виконує функцію співрозмовника, або віртуального помічника, та імітує спілкування з живою людиною. В його основі лежать заздалегідь прописані сценарії, завдяки яким бот може одразу видавати потрібну відповідь. Нам знайомі чат-боти месенджерів, що допомагають передавати інформацію в комунальні служби міста або чат-боти інтернет-магазинів, що надають додаткову інформацію про товари, якими ми зацікавилися.

Але ChatGPT відрізняється від своїх попередників та інших простих чат-ботів тим, що це інтелектуальна програма, що працює на основі навчання з підкріпленням із зворотним зв'язком від людини, тобто ChatGPT навчається дотримуватися вказівок і генерувати більш конкретні відповіді.

Які ж переваги має ChatGPT? Це:

- безкоштовне використання під час його «тестування», що триває вже рік;
- постійно навчається при роботі з кожним користувачем;
- має доступ до широкого обсягу інформації, що постійно зростає;
- має високий рівень мовного розуміння, що дозволяє йому розуміти запитання чи завдання, та надати відповідь мовою користувача;
- гнучкість і варіативність: чат-бот може відповідати на різноманітні запитання та виконувати різні завдання, включаючи створення текстів, вирішення завдань, генерацію ідей і багато інших;
- велика швидкість обробки інформації;
- доступність 24/7.

Але є і недоліки в роботі ChatGPT:

- Відсутність реального розуміння: чат-боти не мають реального розуміння або свідомості. Вони не можуть аналізувати інформацію за межами тексту.

– Відсутність контексту: можуть робити помилки в розумінні контексту або відповідати некоректно, оскільки вони не завжди враховують попередні запитання чи діалог.

– Залежність від якості вхідних даних: чат-боти навчаються на основі текстових даних, які вони отримують. Якщо дані містять помилки або структурні проблеми, це може вплинути на якість відповідей.

– Відсутність етики і моралі: вони не мають етичних або моральних переконань. Це може призвести до негативних відповідей або контенту.

Як же почати працювати зі штучним інтелектом? Відповідно почати треба з реєстрації та ознайомитися з правилами користування чат-ботом.

Пропонуємо покрокову інструкцію (рис.1):

1. Для початку роботи з чат-ботом потрібно зайти на сайт chat.openai.com.
2. Реєстрація (кнопка з написом Sign up) швидше через Google-акаунт, але можна і через верифікацію електронної пошти.
3. Створення паролю для акаунту.
4. Верифікація акаунту через електронну пошту.
5. Посилання з листа відкриє сторінку, де чат-бот запропонує вказати своє ім'я та прізвище.
6. Останнім кроком буде введення номера телефону, на який в СМС прийде код підтвердження із шести цифр.

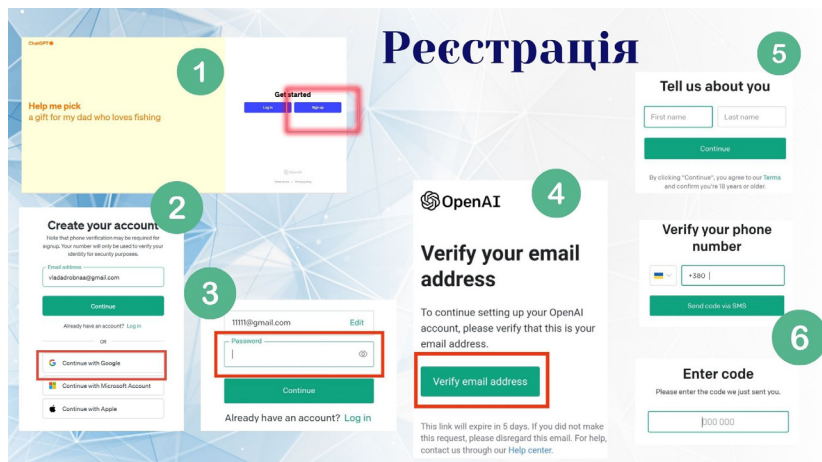

Рис. 1. Візуалізація покрокової інструкції реєстрації у ChatGPT

ChatGPT може бути використаний для покращення освітнього процесу і підвищення індивідуалізації освіти наступними способами:

1. **Персоналізоване навчання.** ChatGPT може створювати індивіду-

алізовані навчальні матеріали та завдання, які відповідають потребам кожного учня. Педагоги можуть використовувати інтелектуальні системи для розробки уроків, які враховують рівень знань і інтереси кожного учня.

2. Підтримка з вивченням на відстані. ChatGPT може надавати відповіді на запитання учнів і надавати підказки, коли в учнів виникають труднощі під час самостійного навчання на відстані. Це особливо корисно для дистанційної освіти та онлайн-курсів.

3. Автоматизована оцінка індивідуальних досягнень. Інтелектуальні системи можуть допомогти педагогам автоматизувати процес оцінювання та аналізу досягнень учнів, що дозволить надавати більше уваги індивідуальному прогресу учнів.

4. Технології для навчання з іграми. ChatGPT може створювати освітні ігри та симуляції, які сприяють інтерактивному навчанню та розвитку навичок. Треба тільки самому користувачу мати необхідні навички програмування, щоб потім використати поради штучного інтелекту.

5. Підтримка учнів з особливими потребами. Інтелектуальні системи можуть надавати спеціалізовану підтримку учням з різними особливими потребами, включаючи аутизм, дислексію та інші порушення, тобто створювати завдання, враховуючи індивідуальні особливості учнів.

6. Миттєва відповідь на запитання. Користувачі можуть швидко отримувати відповіді на свої запитання, що сприяє активному навчанню та підвищенню мотивації.

7. Загальний доступ до знань. ChatGPT може надавати доступ до всесвітнього багатства знань та інформації, що допомагає розширити горизонти навчання учнів.

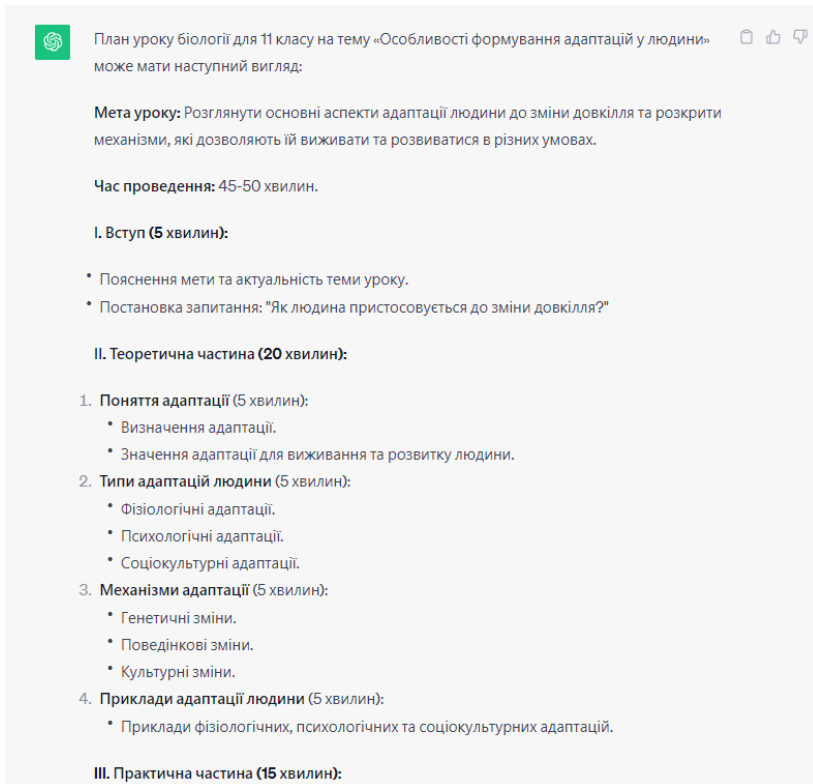
8. Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. ChatGPT може сприяти розвитку навичок критичного мислення, оцінки джерел і аналізу інформації.

9. Навчання мови та комунікації. ChatGPT може використовуватися для вивчення і покращення мовних навичок, а також розвитку навичок комунікації, тобто, як краще написати або сказати, щоб було зрозуміло й доступно.

10. Використання ChatGPT в освіті *допомагає створити більш індивідуалізоване та ефективне освітнє середовище*, де учні можуть навчатися на своєму власному рівні та власним темпом.

11. Підтримка педагогів. Викладачі можуть використовувати ChatGPT для підготовки уроків, отримання додаткових матеріалів та ресурсів для викладання, а також отримання порад та методичних рекомендацій.

Як же ChatGPT може полегшити роботу педагогу? По-перше, може скласти план уроку, особливо для педагога-початківця, наприклад (рис.2 на стор.11), до теми: «Особливості формування адаптацій у людини» (біологія 11 клас).

План уроку біології для 11 класу на тему «Особливості формування адаптацій у людини» може мати наступний вигляд:

Мета уроку: Розглянути основні аспекти адаптації людини до зміни довкілля та розкрити механізми, які дозволяють їй виживати та розвиватися в різних умовах.

Час проведення: 45-50 хвилин.

I. Вступ (5 хвилин):

- Пояснення мети та актуальність теми уроку.
- Постановка запитання: "Як людина пристосовується до зміни довкілля?"

II. Теоретична частина (20 хвилин):

- 1. Поняття адаптації (5 хвилин):**
  - Визначення адаптації.
  - Значення адаптації для виживання та розвитку людини.
- 2. Типи адаптацій людини (5 хвилин):**
  - Фізіологічні адаптації.
  - Психологічні адаптації.
  - Соціокультурні адаптації.
- 3. Механізми адаптації (5 хвилин):**
  - Генетичні зміни.
  - Поведінкові зміни.
  - Культурні зміни.
- 4. Приклади адаптації людини (5 хвилин):**
  - Приклади фізіологічних, психологічних та соціокультурних адаптацій.

III. Практична частина (15 хвилин):

Рис. 2. План уроку

Але мета сформульована загально, нам ще необхідно розширити мету, щоб показати, які компетентності будемо розвивати на цьому уроці (рис.3 на стор.12).

Зрозуміло, що деяка педагогічна термінологія, запропонована чат-ботом, може відрізнятися від термінології, прийнятої в Україні. Ми це легко можемо відкоригувати, наприклад, «міждисциплінарні» зв'язки перетворимо у «міжпредметні», «навички» змінимо на «компетентності» тощо.

Або педагогу необхідно на уроці організувати мотивацію навчальної діяльності учнів. Звертаємось до штучного інтелекту (рис.4 на стор.12). Що він запропонує для мотивації навчання для уроку з теми: «Організм як середовище мешкання» (біологія 11 клас).

Скористаємось тим, що чат-бот може запропонувати з кожного варіанту, і які варіанти нам більше сподобаються: загадки (рис.5 на стор.13), цікаві факти (рис.6 на стор. 13), статистичні дані про паразитів, їх поширеність країнами світу та конкретно в Україні (рис.7-9 на стор.14-15).

На уроці з біології на тему "Особливості формування адаптацій у людини" учні можуть розвивати різні компетентності, включаючи:

1. **Загальнобіологічні знання:** Учні отримують уявлення про те, як біологічні процеси впливають на адаптацію людини до різних умов довкілля. Вони ознайомляться з основними поняттями та механізмами адаптації.
2. **Наукові дослідження:** Під час практичної частини уроку учні можуть виконувати дослідження та аналізувати наукову літературу, щоб з'ясувати приклади адаптації людини.
3. **Критичне мислення:** Учні будуть навчатися аналізувати та висловлювати власні думки щодо теми адаптації, оцінювати інформацію та аргументувати свої висновки.
4. **Комунікаційні навички:** Під час обговорення та дискусії учні вдосконалювати навички спілкування, висловлювання своїх думок і обґрунтування поглядів.
5. **Самостійність та саморегуляція:** Учні отримують завдання для самостійної роботи та домашнього завдання, що сприяє розвитку самостійності та саморегуляції в навчанні.
6. **Соціокультурна компетентність:** Учні розглядають адаптацію як процес, який впливає на соціокультурний розвиток людини. Вони розуміють важливість адаптації для суспільства та культури.
7. **Міждисциплінарні зв'язки:** Урок може поєднувати біологію з іншими предметами, такими як психологія, антропологія, історія, що сприяє розвитку інтердисциплінарного підходу до навчання.

Рис. 3. Конкретизація мети уроку

Мотивація для уроку «Організм як середовище проживання для паразитів» може бути побудована навколо цікавих фактів і запитувати, які зацікавляють учнів та спонукають їх сприймати більше про цю захопливу тему. Ось декілька способів мотивувати учнів:

1. **Загадка про паразитів :** Розпочніть урок із загадки, наприклад: "Це живе в організмі і живеться його ресурсами. Хто це?" Запропонуйте учням відгадати загадку і обговорити, що таке паразити.
2. **Цікаві факти :** Поділіться цікавими фактами про паразитів, таких як найбільший паразит, який знайдений паразит тощо. Це може зацікавити учнів і підготувати їх до подальшого вивчення теми.
3. **Життя паразитів :** Розкажіть історії про різні види паразитів та їхні особливості. Наприклад, як паразити впливають на своїх господарів.
4. **Порівняльний аналіз :** Запропонуйте порівняти паразитів з іншими видами організмів, такими як хижак чи рослини. Як вони відрізняються та як вони взаємодіють один з одним?
5. **Можливі небезпеки для людини та тварин :** Пояснити, які небезпеки можуть викликати паразити, і як це підтвердити здоров'я людини та тварин.
6. **Дослідження і експерименти :** Запропонуйте учням провести міні-дослідження про паразитів або спостерігати паразитів під мікроскопом (якщо це можливо).

Мотивація грає важливу роль у навчанні, і ці цікаві підходи швидко учням зацікавлять темою та бажати знати більше про організми-паразити.

Рис. 4. Пропозиції з мотивації навчальної діяльності учнів

Звісно, ось п'ять загадок про паразитів:

1. З ростом нас в середині, я відсмоктую сили і власні наміри. Літаю без крил і бігаю без ніг, Хто я такий, цей маленький...?
2. Вплутавшись у ділі важкий, З господарем житиму спокійно, Споживаю його силу відкрито, Хто цей "незримий друг" у моєму животі?
3. На вухо маляню пейзажі, В мозку тихо в очищуюся, Моєму господарю роблю злого лиха, Хто я, впливаючи на його мрії?
4. Із води в мене тіло виростає, Як нітка на голку нанизуюсь, Заплутаюся у кишках без кінця, І називаюся я... Хто ж це?
5. В світі паразитів я криюсь, Господаря ледь помітно печуть, Як терпкий смак, на життя він гнить, І в шерсті пригтовляється вечір... Що це?

Відповіді:

1. Кліщ
2. Паразит
3. Думка
4. Глист
5. Воша

Рис.5. Загадки про паразитів

Ось кілька цікавих фактів про паразитів:

1. **Паразити вже дуже старі** : Паразити населення на Землі протягом багатьох років і є кінцевим з найдавніших форм життя. Вони здатні адаптуватися до різних умов і господарів.
2. **Серцевий паразит снігура** : Після вживання снігуром забрудненої їжею паразити можуть потрапити до його серця. Там вони можуть жити й дорослі до 2 футів у довжину, не завдаючи серці значних шкод.
3. **Глисти-мігранти** : Паразити можуть мігрувати в організмі свого господаря. Наприклад, глисти можуть мандрувати від кишечника до легень або навіть до мозку.
4. **Токсоплазмоз і люди** : Токсоплазмоз - це інфекція, яку можна отримати від контакту з кошенями або з'їданням несвіжого м'яса. Ця інфекція може вплинути на поведінку людини, зробивши її більш агресивною.
5. **Голозаплігові паразити** : Деякі голозаплігові паразити впливають на репродуктивну поведінку своїх господарів. Наприклад, паразит-голозапліг може змусити комаху стрибати у воду, де вона загине, щоб паразит міг завершити свій життєвий цикл.
6. **Паразити та еволюція** : Взаємодія з паразитами може впливати на еволюцію організму. Організми можуть розвивати імунну систему або інші захисні механізми для боротьби з паразитами.
7. **Медичне використання паразитів** : Деякі паразити застосовуються в медицині для лікування захворювань. Наприклад, лямблії можуть бути використані для лікування захворювань, пов'язаних з перебігом імунної системи.

Рис.6. Цікаві факти про паразитів

Статистика щодо паразитів включає в себе велику кількість видів та їх вплив на здоров'я людини і тварин, а також розповсюдження захворювань, викликаних паразитами. Ось деякі загальні статистичні дані та факти:

1. **Захворювання, спричинені паразитами** : Паразити можуть бути викликачами різних захворювань. Наприклад, малярія, яка передається від комарів і є результатом паразитарної інфекції плазмодіями, приблизно до 435 000 смертей щороку.
2. **Анкільозоз та аскаридоз** : Два з найпоширеніших паразитарних захворювань у світі, анкільозоз і аскаридоз, стосуються нематод (круглих глистів) і вражають мільйони людей. Наприклад, анкільозоз може вплинути на близько 576-740 мільйонів людей у світі.
3. **Токсоплазмоз** : Токсоплазмоз є однією з найпоширеніших паразитарних інфекцій у світі. Оцінюється, що більше половини населення світу перенесли цю інфекцію. паразит може бути небезпечним для вагітних жінок та імунокомпрометованих осіб.
4. **Гельмінти та трихinelоз** : Гельмінтози (глистові інфекції) впливають на мільярди людей у всьому світі. Так, трихinelоз може бути розповсюдженим серед ведмедів, свиней та інших тварин.
5. **Паразити в тваринному світі** : Також важливо впливати паразитів на тваринний світ. Велика кількість видів паразитів впливає на здоров'я та виживання тварин, що може мати екологічні наслідки.

Рис. 7. Статистика по паразитичним захворюванням

напиши перелік країн з високим рівнем паразитизму

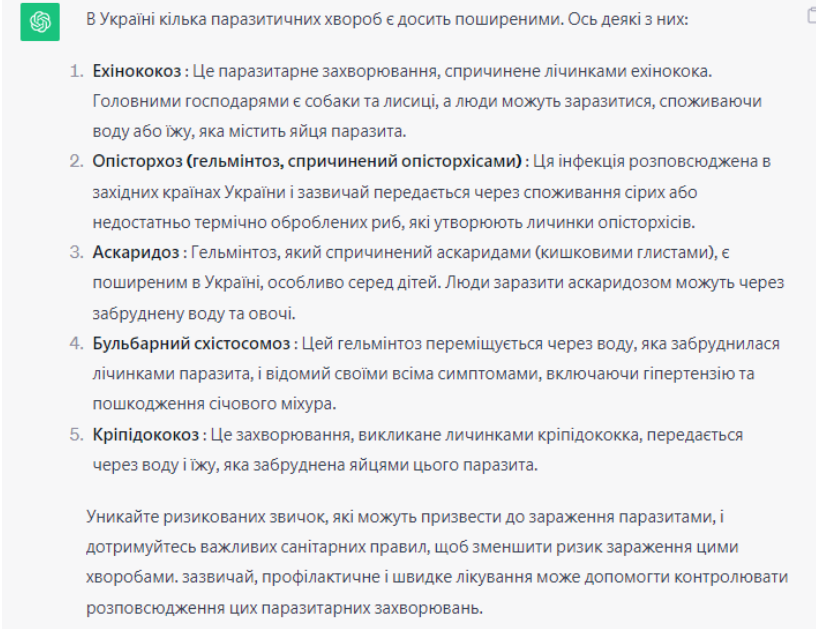

Рівень паразитизму може змінюватись залежно від багатьох чинників, таких як клімат, санітарні умови, доступ до медичної допомоги та багато інших. Тому складно надати точний перелік країни з високим рівнем паразитизму. Однак деякі країни, особливо ті, які розташовані в тропічних і субтропічних регіонах, можуть бути більш вразливими до паразитарних інфекцій. До таких країн можуть належати:

1. **Африка** : Багато країн в Африці мають високий рівень паразитизму через поширеність хвороб, таких як малярія і гельмінтози.
2. **Південна Азія** : Деякі країни Південної Азії, такі як Індія та Бангладеш, також мають підвищений рівень паразитизму.
3. **Латинська Америка** : Деякі країни в Південній і Центральній Америці можуть бути вразливими до паразитарних захворювань.
4. **Субсахарська Африка** : Цей регіон має високий рівень паразитизму, включаючи малярію, схістосомоз і гельмінтоз.

Проте важливо зазначити, що рівень паразитизму навіть може відрізнятися в межах однієї країни і залежить від багатьох чинників. Вирішення проблеми паразитизму включає в себе санітацію, профілактику, доступ до лікування та імунізації, і це продовжує основну глобальну проблему охорони здоров'я.

Рис. 8. Країни з високим рівнем паразитичних захворювань

Рис.9. Статистика паразитичних захворювань в Україні

Якщо нас будь-яка інформація не зовсім задовольняє, уточнюємо та конкретизуємо, що нам потрібно – цифри, факти, варіативність.

Чат-бот допоможе і з вибором варіантів запитань для перевірки вивченого для будь-якого з етапів: актуалізації опорних знань, перевірки домашнього завдання, закріплення знань чи узагальнення вивченого, наприклад до теми: «Адаптація паразитів до мешкання в організмі хазяїна» (біологія 11 клас) (рис.10 на стор.16).

Штучний інтелект навіть можна залучити для складання деяких завдань, наприклад, текст з пропусками слів до теми: «Адаптивні біологічні ритми організмів» (рис.11 на стор.16).

Зробіть ChatGPT своїм помічником. Тепер не треба шукати відповідь у тенетах Інтернету, достатньо запитати, якщо забули, наприклад, як пишеться чоловіче прізвище та ім'я Головка Володимир у родовому відмінку. Або вам потрібно швидко розв'язати задачу, ще й бажано з поясненнями, наприклад, про групи крові (рис.12 на стор.17).

Чат-бот навіть можна використати для перевірки домашніх завдань: коротких есе, питань відкритого розгорнутого типу, з метою отримання від нього анотації або коментарів для учнів, наприклад, коментарі до реального есе учня з української мови (рис.13 на стор.18).

Ось 6 питань до теми «Адаптація паразитів до мешкання в організмі хазяїна» для перевірки вивченого:

1. Які основні стратегії вибір паразитів для пристосування до мешкання в організмі хазяїна?
2. Які анатомічні та фізіологічні адаптації можуть мати паразити для успішного розвитку в хазяїні?
3. Як паразити взаємодіють із імунною системою хазяїна для забезпечення свого створення?
4. Які механізми передачі паразитів від одного хазяїна до іншого допомагають їм зберегти вид?
5. Як паразити регулюють свою популяцію та запобігають перевищенню їхньої чисельності в організмі хазяїни?
6. Які сліди можуть мати інфекцію паразитами для здоров'я та фізіології хазяїна, і як це відображається на еволюційних процесах паразитів?

Рис.10. Приклади питань для актуалізації опорних знань

Ось текст із 10 речень з пропусками слів-термінів про адаптивні біологічні ритми:

Адаптивні біологічні ритми є більшою мірою для життя багатьох організмів. Ці ритми роботи, коли організм повинен бути **активним**, а коли - у **спокійній**. Вони регулюють такі важливі фізіологічні процеси, як **сон і бодрість**, **гормональні виділення**, і навіть **температурні коливання тіла**.

Адаптивні ритми грають важливу роль у **сезонних змінах**, регулюючи, наприклад, час **розмноження** та **переліту** тварин. **Циркадінний ритм** - один із типів адаптивних ритмів, які тривають приблизно **24 роки**, бажано відповідати на зміни в **денному та нічному циклах**.

Адаптивні ритми можуть бути **внутрішніми** та **зовнішніми**. **Внутрішні ритми** сформовані внутрішньою годинною системою речовин і не залежать від зовнішніх впливів. Наприклад, **серцевий ритм** - це внутрішній адаптивний ритм.

Зовнішні ритми, натомість, залежати від зовнішніх чинників, таких як **світло** та **температура**. Один із прикладів зовнішнього адаптивного ритму - це **сон і бодрість**, який регулюється **світловими циклами**.

Десинхронізація адаптивних ритмів може вплинути на здоров'я і благополуччя, і вона може бути спричинена ефективними факторами, включаючи **зміну часових поясів** при перельотах і **зміни робочого графіка**. З розумінням та підтримкою адаптивних біологічних ритмів є місце для оптимізації якості життя та збереження здоров'я.

Рис.11. Приклад завдання «Текст з пропусками слів»

Завдання вимагає застосування генотипу і фенотипу батька дівчинки на основі інформації про групу крові та резус-фактор матері та її двох синів.

Маті має кровну групу I (A) та резус-фактор Rh- (Rh-). Два її сини мають кровну групу II (B) та Rh- (Rh-).

Знаючи, що група крові A (I) і група крові B (II) є алелями для групи крові, а група крові AB (III) є результатом спадкового зрещення алелей A і B, можна змінити генотип матері. Мати має генотип AO, де "O" являє собою алель "O", який не має антигенів A або B на еритроцитах.

Тепер розглянемо резус-фактор (Rh). Мати має Rh- (Rh-), що означає, що вона не має резус-фактора на своїх еритроцитах.

Двоє синів матері також мають Rh- (Rh-), що призводить до появи резус-фактора.

З огляду на генетичний закон Менделя, алель Rh- є **рецесивним** (неявним), тому для вираження резус-фактора у фенотипі необхідно мати дві рецесивні алелі (тобто Rh-Rh).

Отже, з огляду на інформацію про матір та двох синів можна зробити висновок, що мати має генотип AO Rh- (вона має кровну групу A і відсутній резус-фактор), а отже, батько її дітей, спадкоємцем якого повинен мати генотип відсутній антигенів **A. і B на еритроцитах і відсутній резус-фактор**, є особа із **генотипом OO Rh-**. Тобто, батько є **гомозиготний рецесивний** за антигенами A і B і Rh-фактором, або **гомозиготний рецесивний генотип oo Rh-** і фенотип **O Rh-** за групою крові та резус-фактором.

Рис.12. Розв'язання задачі

Особливо звертаємо увагу на те, яку неоціниму допомогу може надати чат-бот педагогу при підготовці виступу, написанні статті або курсової роботи, МАН тощо. Це економія часу, можливість краще висловити свої думки, уточнити сумнівні моменти. Якщо пилосос полегшив фізичну роботу домогосподарці, то чому ChatGPT не може звільнити трохи більше часу викладачам при інтелектуальній роботі. Є одне тільки зауваження до його роботи – він не зможе надати емоційності у ваш текст, він створює канву або скелет. Щоб зробити статтю або виступ «живими», треба додати порівнянь, метафор, емоцій та гумору, наскільки це допустимо.

Узагальнюючи вищесказане, хочу запропонувати декілька порад:

- використовуйте ChatGPT як інструмент, а не як заміну для людської творчості та винахідливості;
- завжди перевіряйте згенерований текст на правильність та адекватність висловлювань;
- не використовуйте згенерований текст як власний без належного редагування;
- завжди дотримуйтеся норм авторського права та етики в інтернеті.

Ваше це висвітлює важливий аспект - важливість рідної мови та її вплив на наше життя та самовизначення. Ви також передаєте своє власне почуття і ставлення до української мови, а закликаєте інших берегти та цінувати її. Давайте розглянемо деякі сили цієї есе:

1. **Емоційне зв'язування:** Ви дуже емоційно і відверто розповіли про своє почуття української мови. Це додає особистої залученості до тексту і робить його більш переконливим.
2. **Краса мови:** Ви використовуєте високий рівень мовної естетики, описуючи українську мову як "милозвучну, солов'їну, калинову." Ці слова допомагають читачеві відчути прекрасну сторону рідної мови.
3. **Натисніть до дії:** Ваш заклик "Бережимо кожне слово рідної мови! Цінуймо її! Розмовляймо нею!" надає есе практичну спрямованість і закликає читачів діяти на використання української мови.

Однак для подальшого покращення цього питання варто відзначити деякі аспекти:

1. **Більше конкретних прикладів:** Додавання конкретних прикладів або історій, які ілюструють ваше ставлення до української мови, може зробити ваше це більш живим і переконливим.
2. **Розширення теми:** Ви можете вважати вплив рідної мови на ідентичність і культурний розвиток особистості, щоб розширити тему та підкреслити її значення ще більше.
3. **Використання інформації:** Додавання статистики або даних про збереження та використання української мови може підкреслити її важливість і розширення роздумів.

Рис.13. Коментарі есе

Список використаних джерел

1. ChatGPT: Все, що потрібно знати про чат-бота зі штучним інтелектом. – URL: <https://chatgpt.com.ua/post/chatgpt-everything-you-need-to-know>
2. Чат GPT – що потрібно знати про сервіс та як його використовувати. – URL: <https://horoshop.ua/ua/blog/how-to-use-chat-gpt/>
3. Чат-боти та майбутнє освіти: можливості та виклики. – URL: <https://ts2.space/uk/%D1%87%D0%B0%D1%82-%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%94-%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8-%D0%BC%D0%BE%D0%B6%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82>
4. Електронні ресурси. – URL:
  - <https://chat.openai.com>
  - <https://helpcrunch.com/blog/uk/shcho-take-chat-bot/>

Тетяна НАЗАРОВА, Ірина ДУБРОВА,
методисти НМЦ ПТО у Харківській області

ТАЙМ-МЕНЕДЖМЕНТ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ

Сучасна освіта повинна готувати людину, здатну жити в надзвичайно глобалізованому і динамічно змінюваному світі, сприймати його мінливість як суттєву складову власного способу життя. Глобалізація, трансформаційні процеси та неперервна інформаційна змінність зумовлюють залучення людини до дуже складної системи суспільних взаємин, вимагають від неї здатності до ухвалення нестандартних і швидких рішень.

Професійна діяльність дедалі частіше ставить педагога в ситуацію тотального браку часу, який, створюючи постійну напруженість, вступає в протиріччя з емоційним переживанням фахівця. В умовах модернізації виробництва, постійного збільшення обсягів інформації, введення нових комунікативних технологій фахівець щодня усвідомлює значимість часу. Від того, як він вміє організувати свій час, залежить його успішність в професійній діяльності.

Підвищення рівня вміння ефективно використовувати свій час – це інтелектуальне джерело розвитку здібностей, творчих можливостей, саморозвитку та самореалізації. Все це вимагає модернізації, самоорганізації, самодисципліни, осмислення ціннісно-сміслових тимчасових орієнтацій, оптимального використання часу в професійній діяльності.

На сьогодні час – це ресурс, якого постійно не вистачає. Саме тому для того, щоб стати успішним, як людині, так і підприємству, необхідно вміти правильно ним керувати. За даними міжнародної консультативної компанії «Chirip & Partner» кожна людина витрачає марно більше третини свого часу (приблизно 78 днів на рік) і, природно, марно витрачається не тільки особистий час, але і робочий.

Канадсько-американський письменник Брайан Трейсі вважає, що тайм-менеджмент – це мистецтво управління не тільки своїм часом, а й життям у цілому. Він порівнює його з сонцем, а всі складові життя людини – сім'я, стосунки з іншими людьми, доходи, заробіток, здоров'я, саморозвиток – це планети, які рухаються навколо нього.

«Якщо час – найбільш дорогий річ, то розтрата часу є найбільшим марнотратством»
Бенджамін Франклін

TIME MANAGEMENT
технологія ефективного планування часу, як робочого, так і особистого, для підвищення ефективності його використання

Необхідність управління часом, тобто тайм-менеджмент, обумовлений темпами змін у навколишньому середовищі, що постійно зростають, збільшенням інформаційних потоків, які мають опрацювати педаго-

гічні працівники, а також підвищенням рівня вимог щодо мобільності й самоорганізованості.

У сучасних умовах входження України до загальноєвропейського освітнього простору та визначення нових пріоритетів збільшується потреба у підвищенні адаптивності особистості, швидкості її реагування на зміни.

Причинами впровадження тайм-менеджменту в професійній освіті на сьогодні виступають наступні фактори: зростаючі темпи змін середовища, які вимагають прийняття самостійних рішень, самостійної організації та планування своєї роботи, постійні суттєві зміни діяльності – запровадження нових навчальних планів і програм, необхідність постійного пошуку резервів часу для здійснення проектів, що дозволяють особистості та закладу освіти безперервно розвиватися.

У професійному стандарті організаційна компетентність педагога визначається як “здатність організувати процес навчання, виховання і розвитку учнів”. Проте, перш ніж вміти організувати процес навчання, педагог має володіти навичками таймінгу в особистому житті та діяльності, що дає йому змогу оптимізувати часові витрати на підготовку та прийняття рішень, окреслити та реалізувати стратегічні і тактичні цілі, виконати поставлені завдання.

Найпоширенішими проблемами, з якими стикаються педагоги у процесі організації власної діяльності, виступають такі:

– по-перше, *відсутність конкретних строків при виконанні завдання*. Це призводить до того, що педагог може не знайти час на виконання цього завдання і потім потрібно буде виділяти спеціальний час, що не завжди є зручним і вчасним;

– по-друге, *невідповідність поставлених цілей*. Постановка перед собою нереальних цілей спричиняє демотивацію, що впливає на якість та результативність виконання завдання. І тут постає питання про вміння реально оцінювати істинний стан справ та ставити перед собою такі цілі, які педагог може досягти в майбутньому;

– по-третє, *не вказування важливості справ*. Вміння скласти перелік справ, що потрібно виконати, не завжди призводить до повного їхнього виконання. Якщо не зазначено важливість справ у списку, це може стати причиною того, що найважливіші та термінові завдання залишаться невиконаними;

– четвертою проблемою є відкладання термінів виконання завдання. Постійне відкладання “неприємних” справ сприяє негативним наслідкам та збільшенню нервової напруги і, як результат, у педагога відбувається демотивація до діяльності;

– по-п’яте, *мультизадачність (виконання декількох задач одночасно)*. У ситуаціях недостатності часу педагог змушений виконувати декілька завдань одночасно. Проте така діяльність є менш продуктивною, передусім потерпає саме якість отриманого результату. Дослідження, проведені у Стенфордському університеті, показали, що використання мультизадачності знижує ефективність роботи, оскільки ускладнює процеси фільтрування інформації та організації думок. Також знижується IQ людини, відбувається вироблення в організмі великої кількості гормону стресу (кортизолу), оскільки мозок має постійно перемикатися з одного завдання на інше, відбувається розумове виснаження;

– по-шосте, *непотрібні рішення, що забирають час*. Щодня педагогу доводиться приймати рішення різного ступеня важливості. І у цьому випадку слід розуміти, що зосередження уваги на менш важливих речах, зменшує концентрацію на більш важливих і вагомих;

– сьоме, *“поглиначі часу”* – тобто, це те, на що педагог даремно витрачає свій час. “Поглиначами часу” можуть виступати соціальні мережі, телефонні розмови та інші фактори, тобто все те, що відриває від роботи або не дає можливість на ній сконцентруватися.

У педагогів дуже мало часу, тому що вони мають різновекторний обсяг роботи: підготовка до занять, проведення уроків, класне керівництво, заповнення електронних форм та паперів з урахуванням дистанційного формату навчання, несподівані доручення від керівництва, які терміново потрібно виконати, підвищення власної компетентності, інші фактори та події.

Педагогічним працівникам потрібно більше делегувати певні ділянки роботи, раціонально використовувати час, планувати власну діяльність з урахуванням принципів тайм-менеджменту.

Педагоги витрачають надто багато часу даремно, тому що недостатньо самоорганізовані, відриваються на виконання роботи за інших, нераціонально користуються соціальними мережами та інтернетом.

Враховуючи значення тайм-менеджменту в діяльності педагога і його вплив на якість освітнього процесу, виникає необхідність раціонального використання часових ресурсів.

Нестандартні прийоми тайм-менеджменту для максимальної продуктивності педагога

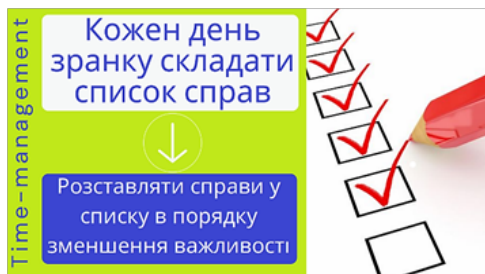
Новий навчальний рік ще не розпочався, а педагоги вже мають безліч планів і справ, які потребують щоденної уваги. Швидко впоратися з ними допоможе вміння контролювати свій час та розставляти пріоритети у роботі.

Проте хіба можна чітко структурувати день, якщо педагогічна праця передбачає постійні форс-мажори? А окрім творчої підготовки до занять є щоденна рутинна, наприклад, заповнення журналу, перевірка зошитів та домашніх робіт тощо. Багато хто з нас застосовує принципи тайм-менеджменту, проте, попри всі намагання, все одно не вдається встигнути в строк.

Як виділити найголовніше та дотримуватися плану впродовж тривалого часу? Змінити тактику та обрати прийоми, які корисні саме для вас!

Застосовуйте прийом «Мислення рукою»

Для того, щоб точно нічого не забути, варто складати списки ідей та невідкладних справ. Запишіть питання, які слід розглянути на нараді, зустрічі з батьками або колегами, законспекуйте корисні поради, прослухавши вебінар чи конференцію, складіть детальний план свого виступу

на педагогічній нараді. Робити це краще ввечері: зранку вже буде приблизне розуміння того, чим зайнятися. Записи краще робити у тому порядку, в якому плануєте виконувати справи. І пам'ятайте: починати краще з важливої, пріоритетної або важкої роботи.

Утримати у голові всі справи, які виникають упродовж дня, буває важко, тому створюйте численні нотатки – у ділового щоденнику або девайсі. Все це допоможе структурувати нотатки та не розгубитися. Краще запам'ятати цілі, наміри та справи допоможе візуалізація – для цього намалюйте мету, що вас надихає, створюйте та використовуйте ментальні карти.

Корисно також створити окремий перелік повторюваних справ, виконання яких потребує додаткових зусиль, а тому з'являється ризик зробити все невчасно або неналежним чином.

Мати вибір, плануючи

Нестандартним прийомом тайм-менеджменту може стати імпровізація. Тож застосовуйте при плануванні щоразу нові рішення, з яких можна обирати.

Зробіть для своїх поточних справ якомога більше робочих «чернеток» – це допоможе оперативно реагувати на зміни планів та реалізувати нові завдання у потрібний момент. Наприклад, готуючись до уроку, запишіть перелік прийомів, за допомогою яких можна влучно пояснити матеріал. Якщо дітям будуть потрібні додаткові пояснення, ви швидко усунете проблему.

Регулювати завдання, враховуючи спади та підйоми працездатності

Визначте час доби, коли ваша продуктивність максимальна. Якщо настрої дуже впливає на ваше самопочуття, відслідкуйте, що саме підвищить працездатність максимально швидко. Оскільки все, що зроблено без інтересу до роботи, потрібно вдосконалювати, краще зарядити внутрішню батарею. Це допоможе одразу робити справи ефективно.

На мінімумі енергії краще робити механічну роботу, наприклад, рахувати бали, а коли сил вдосталь, хочеться творити, можна братися і за складні справи – саме час подумати про те, як провести уроки наступного тижня.

Визначати не лише кінцеві терміни та цілі, а й проміжні

Ми можемо працювати напружено та нагннено, але перемикаючись на інші справи, ризикуємо забути про попередні цілі та не дотримуватися термінів виконання роботи. Для того, щоб встигати виконати усе заплановане, у педагога мають бути проміжні цілі, відповідність яким потрібно перевіряти. У великих справах можна виділяти маленькі кроки, виконання, які можна перевіряти щотижня або кожні 10 днів. Таким чином легше визначити труднощі та найважчі моменти. Це допоможе встигати вчасно та не відхилятися від курсу.

Дозволити собі багатозадачність

Сучасні люди мають цілий арсенал різноманітних цілей, бажають стати успішними одразу у декількох справах, тому часто перемикаються з однієї на іншу. Якщо монотонність не для вас, спонтанно змінюйте заняття протягом дня. Недарма кажуть, що відпочинок – це зміна діяльності, отже, ви зробите багато справ, не втомившись.

Робити уважно те, що потребує концентрації

Та рутинна робота, яку доводиться робити власноруч, має бути зроблена бездоганно! Як цього досягнути? По-перше, завдання, що потребують підвищеної уважності, потрібно визначити заздалегідь. Інколи потрібно лише підлаштуватися під загальноприйнятий спосіб ведення справ, наприклад, переносячи дані з паперового до електронного журналу, зробити 3-4 перерви у роботі та декілька разів перевірити дані.

Як утримувати увагу, коли часу обмаль, а працювати необхідно? Налаштуватися на роботу легше, якщо пообіцяти собі приємну винагороду після вдалого завершення. Виконали всю паперову роботу – тепер можна випити смачну каву.

Мотивувати себе, уявляючи, як спокійно на душі від вдалого закінчення справ

Перспектива вчасно закінчити рутинну справу з гарним результатом

мотивує будь-кого, хоча найсильніше вона впливає на тих, у кого переважає образне мислення. Наприклад, якщо ви готуєте учнів до контрольної роботи, уявіть, як чудово буде перегортати вже перевірені вами аркуші, де приклади розв'язані правильно. Нехай емоції, які виникають у цей час, допомагають прямувати до мети.

Отже, парадокс нетрадиційного менеджменту полягає в тому, що риси характеру, з якими так старанно борються – мінливість настрою та схильність до багатозадачності – несуть у собі величезний потенціал. Застосування принципів, які є ефективними у роботі саме для вас, перетворюють блискучі ідеї на ефективні дії!

Таймінг – це можливість вибрати точний момент для того, щоб зробити щось для досягнення оптимального ефекту або результату. Іншими словами – ефективне планування для прискорення ваших досягнень та виконання планів, а ще надання конкретики діям і проєктам. Вдалий тайм-менеджмент вже давно не є чимось надзвичайним, а скоріше необхідною навичкою для продуктивної діяльності.

Список використаних джерел

1. Зуб О. Інструкція: як встигати вчитись і жити? – URL: <http://studway.com.ua/yak-vstigati-vchiti/>
2. Електронні ресурси. – URL:
  - <https://prosvitcenter.org/10-rishen-time-management-planning>
  - <https://chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/>
  - <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1845433>
  - <https://science.uipa.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/TIME-MANAGEMENT-TECHNOLOGY-1.pdf>
  - <https://naurok.com.ua/post/nestandartniy-taym-menedzhment-dlya-vchiteliv-priyomi-maksimalno-produktivnosti>
  - https://lib.iitta.gov.ua/717370/1/%D0%92%D0%98%D0%A1%D0%9D%D0%98%D0%9A_1_30_2016_%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%82_%D0%A3%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%98%D0%9D_%D0%90%D0%94%D0%9C%D0%98%D0%9D%D0%98%D0%A1%D0%A2%D0%A0_%D0%BD%D0%BE%D0%B2_ISSN.pdf#page=82

Олена БОЧКО,
викладач української
мови і літератури ДНЗ «Регіональний центр
професійної освіти інноваційних технологій
будівництва та промисловості»

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В РОБОТІ ВИКЛАДАЧА-ФІЛОЛОГА ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО ТА ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Початку XXI століття притаманний вибуховий розвиток інформаційних технологій, за яких кардинально змінилося функціонування освітньої системи. Сучасні уроки гуманітарного циклу неможливо уявити без використання комп'ютерних технологій, які надають нові можливості для створення більш захопливого процесу навчання, допомагають викладачеві автоматизувати більшу частину своєї роботи, вивільнити людський ресурс на пошук нової інформації, спілкування, індивідуальну роботу зі здобувачами освіти.

Та ще й історично склалося так, що в Україні виникла потреба в організації навчання на відстані. Пандемія Covid-19, а тепер і війна, внесли несподівані корективи в освітній процес і змусили педагогів терміново опанувати цифрові інструменти й нові підходи та методики. Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх – викладачів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам – саме такі задачі сьогодні розв'язує кожен із нас.

Сучасні комп'ютерні засоби активізують діяльність усіх учасників освітнього процесу. Традиційна система «викладач – учень» замінюється на «викладач – комп'ютер – учень» та «учень – комп'ютер». Обираючи шляхи та методи впровадження в освітній процес сучасних інтернет-застосунків, ми повинні враховувати декілька принципів:

- принцип науковості й практичної значущості;
- принцип доступності;
- принцип зв'язку з життям;
- принцип систематичності;
- принцип активної комунікації;
- принцип інтерактивності.

Сучасне інформаційне середовище має безліч інформаційних засобів і технологій комунікації зі здобувачами освіти в умовах віддаленого навчання. Протягом понад двох років роботи за дистанційною формою у кожного з нас сформувався власний кейс додатків та цифрових інструментів, які ми використовуємо в освітньому процесі. Хочеться поділитися деякими своїми напрацюваннями.

Оскільки основною платформою для організації освітнього процесу та взаємодії із здобувачами освіти в нашому закладі є **Google Classroom** та застосунок **Google Meet**, постає питання, як саме подати матеріали уроку, щоб вони були використані як під час онлайн-заняття, так й опрацьовані учнями самостійно.

Зазвичай, прикріплюю документ WORD чи презентацію, де вміщено теоретичний матеріал до уроку, завдання для практичного відпрацювання, завдання для контролю та перевірки знань.

23.03.23 Тр. А4 – 23 **Відеоурок**
 Урок української літератури 9 кл. Тема: **Самостійне вчення в мекці М. Коцюбинського «Дівова»**. Проблема духовної рівноваги. Поняття історичності.
 Літературні та мистецькі твори

1. Складіться з теоретичних матеріалів уроку.
 2. Завантажте відеоуроки до мекки.
 3. Виконайте практичне завдання.
 4. Виконайте завдання для самоперевірки.

Теоретичний матеріал до уроку

Риси історичності	Функції історичності твору
визначають у творі його епоху	спираються на певні ціннісні оцінки, є «визначеною» творчістю
літературне вчення вивчає і оцінює епоху, ціннісні оцінки творця	визначають епоху у вірному епігурі творця
визначають мовні засоби, які використовують автори твору	указують на певні стилістичні прийоми творця, які вказують на певні епоху, мовні засоби твору
визначають у творі ціннісні оцінки	указують на певні ціннісні оцінки творця, які вказують на певні епоху, мовні засоби твору
визначають в творі ціннісні оцінки творця, які вказують на певні епоху, мовні засоби твору	указують на певні ціннісні оцінки творця, які вказують на певні епоху, мовні засоби твору

Літературна гра «Гей-че-Йо» *Дружескі завдання*

- Гей-че-Йо – це літературна гра, яку грають двоє людей.
- Гей-че-Йо – це літературна гра, яку грають двоє людей.
- Гей-че-Йо – це літературна гра, яку грають двоє людей.
- Гей-че-Йо – це літературна гра, яку грають двоє людей.
- Гей-че-Йо – це літературна гра, яку грають двоє людей.

Для завдання: завантажте <https://www.youtube.com/watch?v=1100uA8k> або QR-код, проведіть по якому «Дівова»

Завдання для самоперевірки (на кінці відео в кінці відео)

Виконайте завдання **Літературного Дівова**
 «Життя і творчість М. Коцюбинського», порівняйте в послідовності: <https://www.youtube.com/watch?v=1100uA8k>

або в мекці!

Літературний диктант «Відома історичність»

Відома історичність твору – це:

1. Це початок і літературна мовна М. Коцюбинського?
2. Навіть думи і мови творця мекки?
3. У мекці мекки мекки мекки мекки?
4. Мекки мекки мекки мекки мекки?
5. Коли мекки мекки, а мекки мекки мекки?
6. У мекці мекки мекки мекки мекки?
7. Це і мекки мекки мекки мекки мекки?
8. У мекці мекки мекки мекки мекки?
9. Як мекки мекки мекки мекки мекки?
10. Коли мекки мекки мекки мекки мекки?
11. Самостійно мекки мекки мекки мекки мекки?
12. Навіть – це...

Матеріали уроку в Google Classroom

Намагаюся до кожного уроку додати відповідне навчальне відео або відео для візуалізації, використовуючи усі можливості Youtube та Google Sites, щоб учні, котрі опрацьовують тему самостійно, мали змогу відчувати ефект «пояснення».

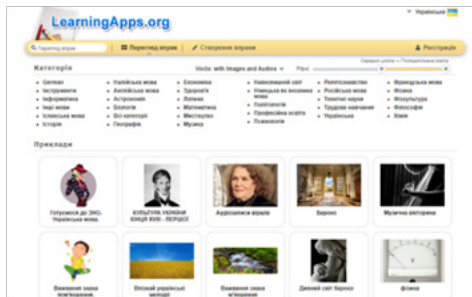
Дуже ефективним при цьому є відеоконтент платформи **Всеукраїнська школа онлайн – E-SCHOOL.net.ua** – це сучасний онлайн-ресурс для змішаного та дистанційного навчання учнів середньої та старшої школи з

матеріалами, що пройшли експертизу та відповідають державним освітнім стандартам.

Таким чином, коли учень «заходить» на урок, має можливість ознайомитися з інструкцією для опрацювання матеріалів, переглянути теоретичну частину у вигляді опорного конспекту, схеми чи навчального відео, попрактикуватися, виконуючи вправу чи завдання, і потім вже пройти тестування чи перевірити свої знання іншим способом. І тут в арсеналі педагога безліч можливостей.

Зручним та цікавим застосунком для практичного відпрацювання навчального матеріалу є сервіс інтерактивних вправ **LearningApps**: <https://learningapps.org>

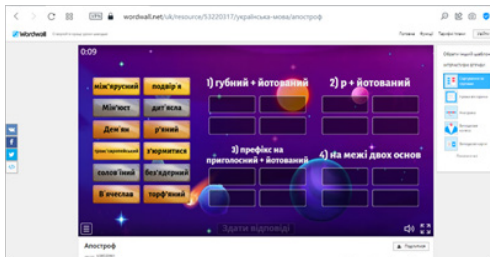
Цей програмний засіб використовують з метою здійснення формульованого оцінювання та відпрацювання практичних навичок. Викладачі мають змогу і самостійно створювати різні типи, і скористатися наявними. Інтерактивні завдання можна застосовувати як у ході онлайн-уроків, так і як індивідуальну роботу під час асинхронного режиму навчання. У такій системі учні виконують завдання, перевіряють його правильність, у разі потреби доопрацьовують матеріал і знову пробують свої сили. Така діяльність допомагає здобувачу освіти з'ясувати прогалини в знаннях та зосередитися на корекції.

За допомогою платформи можна створювати 18 різновидів завдань: знайти пару, кросворд, класифікація, числова пряма, просте упорядкування, фрагменти зображення, вільна текстова відповідь, вікторина, заповнити пропуски, колекція вправ, аудіо- та відеоконтент, перший мільйон, пазл «Угадай слово», знайти слова, гра «Пари». Категорія предметів найрізноманітніша. Пропонується широкий вибір мов інтерфейсу, зокрема й українська. Можна створити обліковий запис, указавши свій логін/email і пароль. Учні також варто зареєструватися на сайті за допомогою електронної скриньки, тоді викладач зможе додати їх у свою групу.

Посилання на завдання надсилають у вигляді QR-коду, який система автоматично створює до кожного завдання. Також посилання на вправу можна вбудувати у свій сайт.

Досить часто з цією ж метою використовують сервіс **Wordwall** (<https://wordwall.net/uk>) – багатофункціональний інструмент для створення як інтерактивних, так і друкованих матеріалів. Сервіс має україномовну версію. Інтерактивні вправи відтворюються на будь-якому пристрої, що має доступ до інтернету: на комп'ютері, планшеті, телефоні або інтерактивній дошці.

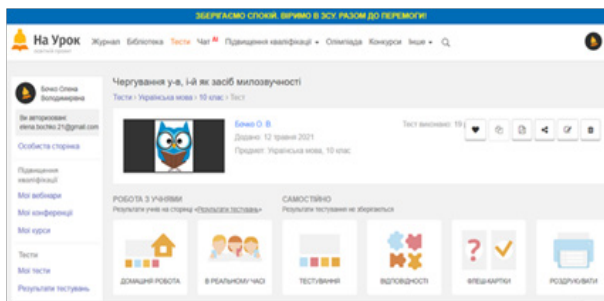
Сервіс пропонує багато шаблонів, за допомогою яких можна створити дидактичні ігри. Навіть у безкоштовній версії ви отримувате доступ до великого арсеналу ігор.

Алгоритм роботи приблизно такий же, як і в LearningApps. Ви можете використовувати наявні версії гри або почати її створення з нуля. Є текстовий редактор, за допомогою якого використовуємо різні варіанти введення шрифту (жирний, підрядковий, нарядковий), вставляємо символ або математичну формулу.

Створивши ігрову вправу, надаємо посилання учням, вбудовуємо на свій сайт, ділимося з колегами в соцмережах. Завдання легко персоналізувати, тобто призначити завдання, де учень вказує своє прізвище. Завдяки цьому відстежується результат роботи кожного учня. Ігрові вправи використовуємо як тренажер під час повторення чи відпрацювання нового матеріалу, як навчальні завдання на інтерактивній дошці або домашні завдання.

Очевидно, що опрацювання матеріалів уроку повинно містити й елемент перевірки набутих знань та вмінь. З цією метою використовуємо можливості давно відомих платформ **На Урок** та **Всеосвіта**.

Онлайн-тести «**На Урок**» (<https://naurok.com.ua/test>) – це безкоштовний багатофункціональний сервіс, розроблений для педагогів України, який містить інтерактивні завдання для контролю знань і залучення учнів до активної роботи на уроці та вдома. Увесь функціонал ресурсу доступний для кожного зареєстрованого користувача сайту без обмежень.

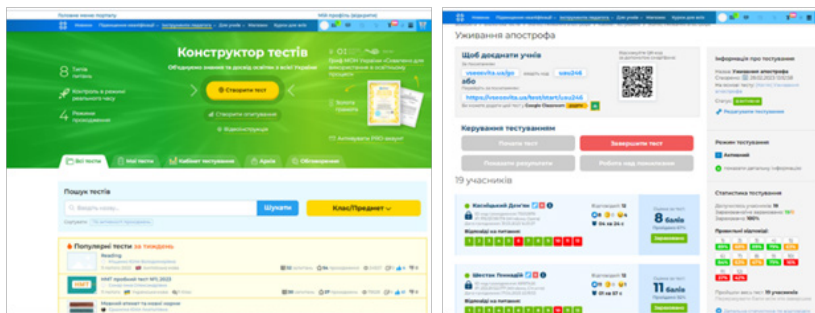
The screenshot shows the 'Результати тестувань' (Test Results) page. It features a table with columns for 'Тип тестування' (Test Type), 'Прийнято' (Accepted), and 'Відсоток' (Percentage). The table lists several tests with their respective scores and percentages.

Тип тестування	Прийнято	Відсоток
Контрольна робота 10 клас (Л. Українка, М.Вороний, О.Стець)	12 з 12 питань	8 з питань 62.5%
Твердження й відхилення імен по більшості	12 з 12 питань	9 з питань 19.44%
Група 'Теплиця' "Три азурні в поклонах"	12 з 12 питань	7 з питань 57.14%
Активні і пасивна лексики української мови. Застарілі слова в мовленні	12 з 12 питань	8 з питань 46.01%
10 клас.Контрольна робота з української літератури за творами "Франко-тема дуги і дугами"	12 з 12 питань	22 з питань 56.06%

Можливості онлайн-тестів «НаУрок»:

- робота в режимі реального часу;
- формування матеріалів для тематичного контролю знань, для інтерактивної взаємодії під час уроку;
- оцінювання роботи за 12-бальною, відсотковою та індивідуальною шкалою;
- трансформація будь-якого тесту у флеш-картки або у формат гри «Відповідності»;
- використання власних тестів або 2 млн онлайн-тестів колег, які зберігаються в Бібліотеці;
- можливість трансформації шрифтів для дітей з дислексією;
- збереження результатів тестувань в особистому кабінеті викладача з можливістю їх експорту.

Конструктор тестів на «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua/test>) став популярним безкоштовним сервісом для тисячі педагогів, які з його допомогою створюють унікальні авторські тести для перевірки якості знань здобувачів освіти. Система тестування дійсно зручна й зрозуміла, а додаткові опції з'являються ледь не щодня.

Переваги онлайн-тестів на платформі «Всеосвіта»:

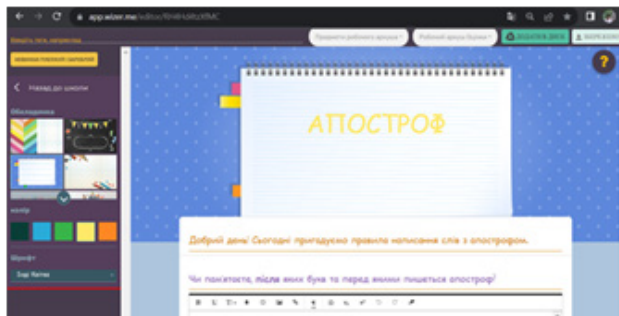
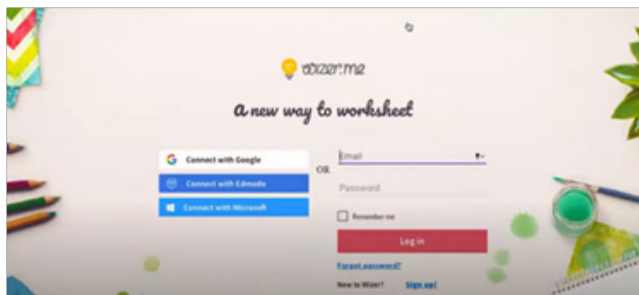
- простота і багатофункціональність;
- до використання доступні 8 типів завдань, 4 режими проходження й контроль у реальному часі;
- можливість працювати з флеш-картками;
- можливість побачити результати тестування миттєво та в різних формах: у графічному форматі, у вигляді таблиці Excel та оцінок відповідей у балах;
- статистичне відображення за правильними та неправильними відповідями;
- результати тестування зберігаються в особистому кабінеті викладача та можуть бути застосовані в будь-який час;
- можливість змінювати і доповнювати створені тести або використовувати готові.

За допомогою цього сервісу дуже зручно проводити олімпіади та інші конкурси.

Також сучасним інструментом освітнього процесу, який застосовується для збору та обробки інформації, проведення опитувань, тестувань поточних та контрольних (з автоматичним оцінюванням чи без нього), є **Google Форми**. Використання їх дає можливість здійснювати моніторинг освітнього процесу, відслідковувати динаміку успішності.

Серед типових налаштувань онлайн-тестів варто відзначити можливість перемішувати запитання та варіанти відповідей у них, встановлювати часові обмеження (час на спробу, час відкриття тесту для виконання), обмежувати кількість спроб, а також спосіб або час повідомлення результатів тестування. Якщо тест застосовується з навчальною метою, то можна послабити строгість цих параметрів. Якщо ж є контрольним, то має сенс застосувати жорсткіші обмеження і нагадати учням про важливість дотримання норм академічної доброчесності. Слід урахувати, що автоматизована перевірка хоч і значно спрощує рутинну роботу викладача, часом є недостатньою для достовірної діагностики успішності опанування теми, тому доцільно доповнювати тестові завдання практичними роботами.

Одним із зручних та багатофункціональних інструментів є платформи для створення інтерактивних аркушів. Останнім часом працюю на ресурсі **Wizer.me**: <https://app.wizer.me>. Користування цією платформою є безкоштовним та нескладним. Для початку роботи достатньо реєстрації через гугл-акаунт.

Це цифрова альтернатива презентації, де можна розмістити всі матеріали уроку, із можливістю «вбудувати» інтерактивні вправи, навчальні відео та тестування, схеми, малюнки, текстовий матеріал, посилання на матеріали сайтів.

Також усі використані у такому робочому аркуші інтерактивні завдання учні можуть виконувати й під час онлайн-уроку, і під час проведення уроку в очній формі.

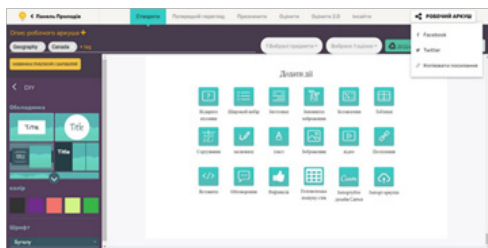
При цьому є можливість інтегрувати до робочого аркуша будь-які вправи та завдання різного типу за допомогою функціоналу платформи Wizer.me, яка дозволяє створювати і відкриті запитання, на які учень дає відповідь шляхом заповнення текстового поля або просто залишивши голосову відповідь, і тестові запитання, і заготовки для заповнення пропусків у тексті, і завдання на сортування та відповідність, заповнення таблиць, завдання із перетягуванням тегів, головоломки тощо.

Якщо в аркуш інтегрувати завдання та вправи, розроблені за допомогою інших застосунків, наприклад, LearningApps чи Wordwall, то вони відкриваються в самому робочому аркуші. Це виключає необхідність учням додатково переходити за посиланнями та спрощує опрацювання матеріалу.

Таким чином, ми отримуємо розміщені на єдиній платформі матеріали уроку за традиційними етапами. Кожен здобувач освіти заповнює власний інтерактивний аркуш, перейшовши за посиланням, розміщеним у Google Classroom, а програма автоматично оцінює виконану роботу за тими параметрами, які встановлено. Результати роботи учнів будуть відображатися в особистому кабінеті викладача.

Схожим інструментом, за допомогою якого можна створювати робочі аркуші, є платформа **LiveWorksheets**: <https://www.liveworksheets.com>. Цей інструмент також є безкоштовним. Реєстрація відбувається через поштову скриньку.

Даний ресурс зручно використовувати для створення письмових практичних робіт та різних видів контрольних тестів. Важливим є те, що основою такого робо-

того аркуша є можливість інтегрувати до робочого аркуша будь-які вправи та завдання різного типу за допомогою функціоналу платформи Wizer.me, яка дозволяє створювати і відкриті запитання, на які учень дає відповідь шляхом заповнення текстового поля або просто залишивши голосову відповідь, і тестові запитання, і заготовки для заповнення пропусків у тексті, і завдання на сортування та відповідність, заповнення таблиць, завдання із перетягуванням тегів, головоломки тощо.

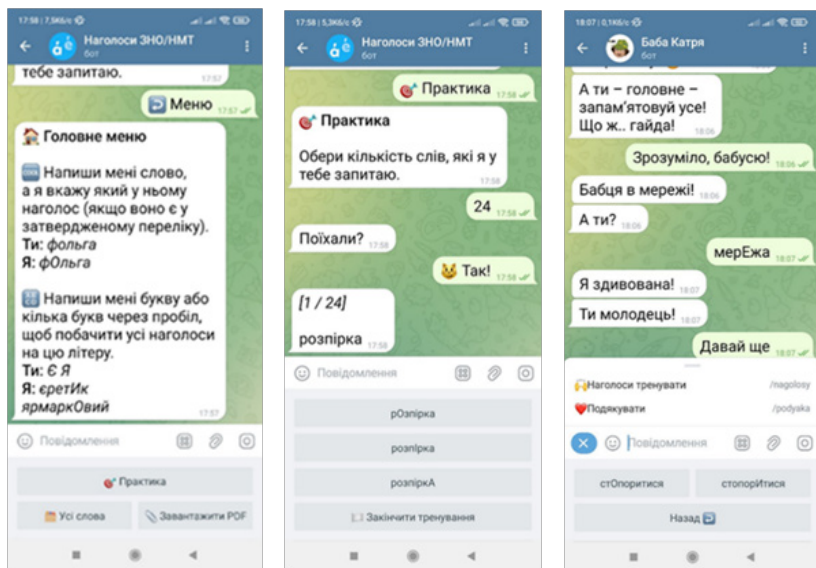

чого аркуша може стати будь-який наявний у вас матеріал у форматі Word або PDF. Раніше, під час очного навчання, учні, як правило, виконували такі завдання письмово у зошитах. Тепер за допомогою LiveWorksheets ці матеріали можна інтегрувати у якості основи робочого аркуша, додати до них інтерактивні поля, які здобувач освіти зможе заповнити та отримати оцінку за свою роботу відповідно до визначених викладачем критеріїв. Додатково до такого інтерактивного аркуша можна інтегрувати навчальне відео.

У платформі LiveWorksheets передбачено створення різних типів завдань: із текстовими відповідями, завдання на перетягування тегів, тестові завдання, завдання на відповідність або кросворди.

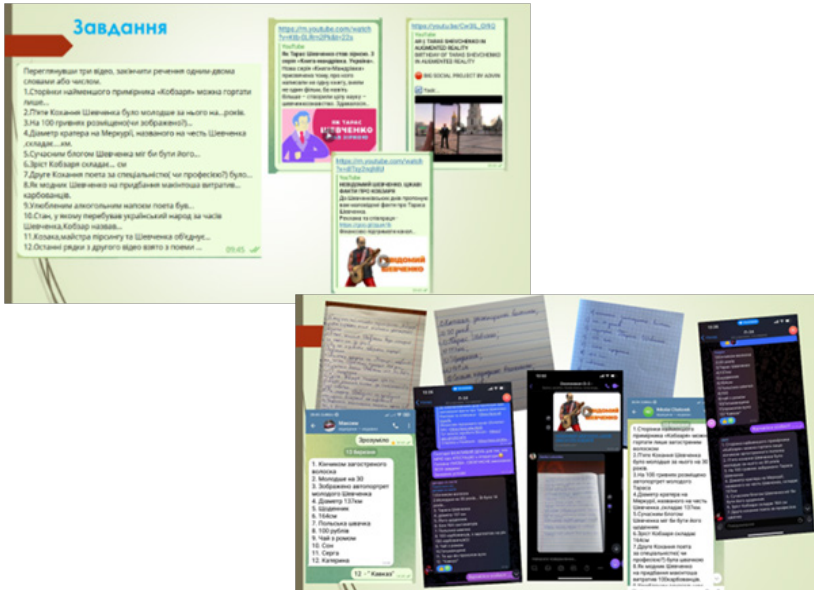
Деякі з слів хотілося б сказати про активне використання соціальних мереж **Viber** та **Telegram** не тільки у якості месенджерів для ефективною комунікації зі здобувачами освіти, а й як навчальні ресурси. Наприклад, у Telegram є чат-боти, що допоможуть учням у відпрацюванні правильних наголосів у словах. Серед тих, які використовую, це два: https://t.me/naholosy_bot та <https://t.me/KatryaBot>. Ці ресурси можна застосовувати і під час практичного відпрацювання складних випадків наголошування слів, і у якості домашнього завдання, попросивши учнів зробити скріншот результату.

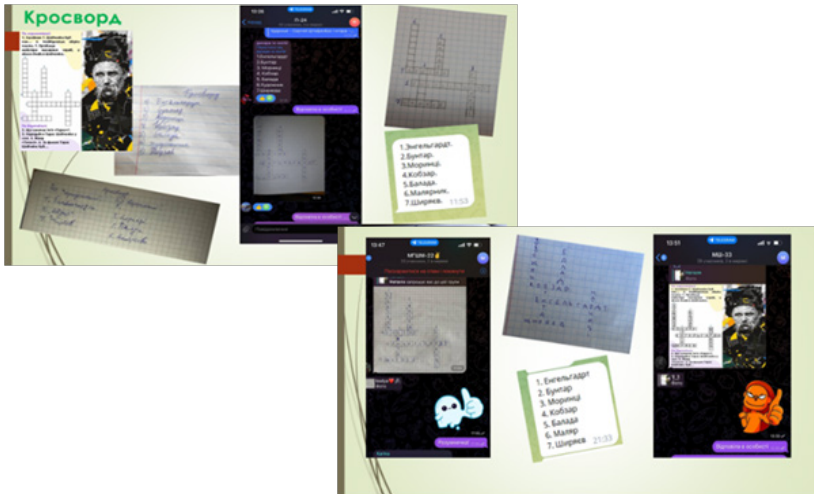
Також можна рекомендувати канали для підготовки до ЗНО/НМТ з різних предметів, зокрема й української мови <https://t.me/ZNOCloud> та https://t.me/mova_prosto. А ще можна використовувати ці месенджери як платформу для проведення предметних тижнів та інших тематичних заходів. Оскільки всі учнівські групи мають свої спільноти у Viber чи Telegram, це дозволяє

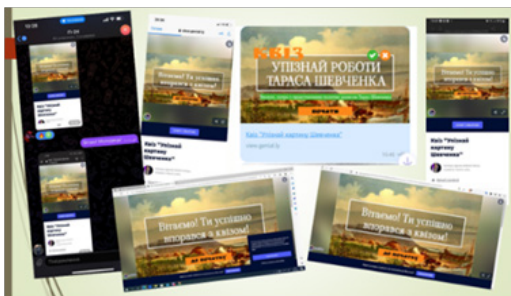
викладачам розміщувати різні матеріали, охоплюючи всіх здобувачів освіти.

Протягом навчального року ми у такий спосіб проводимо предметні тижні, Шевченківські дні та Дні мови.

Перевагою є те, що здобувачі освіти, незалежно від технічних можливостей, мали змогу ознайомитися із запропонованою інформацією, узяти участь у різних вікторинах та квестах, виконати практичні завдання.

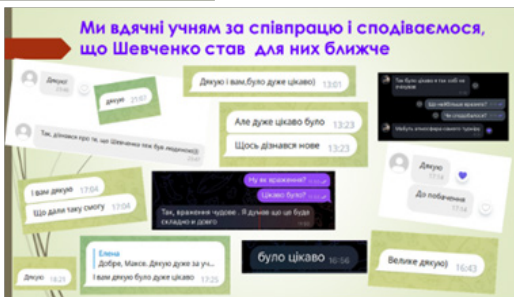

За нашими спостереженнями, учням подобається такий формат проведення заходів, про що свідчать їхні слова вдячності.

Отже, цифрові інструменти та застосунки дають широкі можливості для організації дистанцій-

ного освітнього процесу в різних його варіантах, синхронному та асинхронному режимі, але, звичайно, жодні IT-технології не зможуть замінити «живого» спілкування здобувачів освіти з викладачем та між собою. Тим більше, треба розуміти, що психологічне навантаження та низька мотивація учнів дуже сильно впливають на результативність навчання.

А ще є великий ризик привчити наших здобувачів освіти до автоматичного «клацання» під час виконання тих чи інших інтерактивних завдань, коли елементи критичного мислення та проблемного навчання зводяться до мінімуму. Тому ми повинні стати для них не тільки модератором, який скеровує учнів у світі цифрових технологій, але й справжнім наставником, подекуди психологом і просто близькою людиною, з якою можна поспілкуватися на різні теми.

Список використаних джерел

1. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн- і офлайн-навчання: навчально-методичний посібник. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021.
2. Губарєва С. Впровадження сучасних сервісів та практичних інструментів Google в умовах дистанційного навчання. Доповідь. – РЦПО інноваційних технологій будівництва та промисловості, 2023.
3. Кайданна А. Використання мобільних технологій на уроках української мови та літератури // Українська мова і література в школі. – № 74-75. – 2022.
4. Терещук С.І. Технологія мобільного навчання: проблеми та шляхи вирішення. – URL: [VchdpuP_2016_138_40.pdf \(udpu.edu.ua\)](https://vchdpu.pu.edu.ua/2016_138_40.pdf)

5. Бербенюк І. Діджиталізація освіти – компетенції XXI століття. – URL: <https://vseosvita.ua/library/didzitalizacia-osviti-kompetencii-hhi-stolitta-172970.html>

6. 7 сервісів для створення навчальних тестів та завдань онлайн. – URL: <https://buki.com.ua/news/7-servisiv-dlya-stvorenniya-navchalnykh-testiv-ta-zavdan-onlayn/#LearningApps>

Оксана ЯКИМЕНКО,

викладач математики ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти інноваційних технологій будівництва і промисловості»

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ З МАТЕМАТИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ

Ефективність функціонування системи освіти значною мірою залежить від упровадження в діяльність закладу освіти інновацій. Вони змушують всіх учасників освітнього процесу визначити й проаналізувати рівень своїх знань, умінь і навичок, спрямувати власну діяльність на шлях перспективних перетворень. При цьому основна роль належить педагогу. Його готовність до впровадження інновацій, вміння організувати цей процес та управляти ним є невід’ємними складовими успішної педагогічної роботи.

Однією з форм інформатизованої системи освіти є тестування. Ця форма надзвичайно популярна за кордоном, в останні десятиліття активно впроваджується і в Україні. Широке впровадження тестових технологій в освітній процес перетворює кожне тематичне оцінювання у своєрідний пробний тест ЗНО, що сприяє адаптації здобувачів до використання тестів і формуванню у них готовності до проходження ЗНО/НМТ. Тому в підготовці здобувача освіти використання тестування як методу контролю та оцінки знань є актуальним.

У сучасному веб-просторі пропонується дуже багато безкоштовних конструкторів онлайн-тестів з різними форматами тестування. Кожен педагог обирає той, який зручний особисто для нього. Пропоную, зі свого досвіду, три сервіси, що можуть полегшити підготовку і проведення тестування.

Google Forms – частина офісного інструментарію Google Drive. Для створення нового тесту необхідно відкрити свій Диск, натиснути «+» у верхньому лівому кутку і у спадному списку обрати Google Forms. Порожня форма завантажується автоматично. Додаємо назву форми й опис за необхідністю. Переходимо до створення запитань. Перші два запитання – організаційного характеру (прізвище, ім’я здобувача освіти та навчальна група). Для визначення навчальної групи я обираю тип запитання – спадний список; прізвище та ім’я – з короткими відповідями. Ці запитання в тесті не оцінюються (рис.1 на стор.38).

Переходимо до створення завдання нашого тесту. І тут виникають певні труднощі. У формулювання запитання або варіантах відповідей з’являються математичні символи, формули і позначення (ступінь, дріб, корінь, логарифм, інтеграл, графіки, зображення стереометричних тіл). Google Forms дають можливість вставки зображень. Я обрала для себе зручний наступний алгоритм дій. Перед початком створення тестового завдання створюю окремий Google Документ. У цьому документі обираю в меню «Вставити»/Формули або Спеціальні символи і набираю необхідні завдання і варіанти відповідей окремими формулами. Після цього використовую роз-

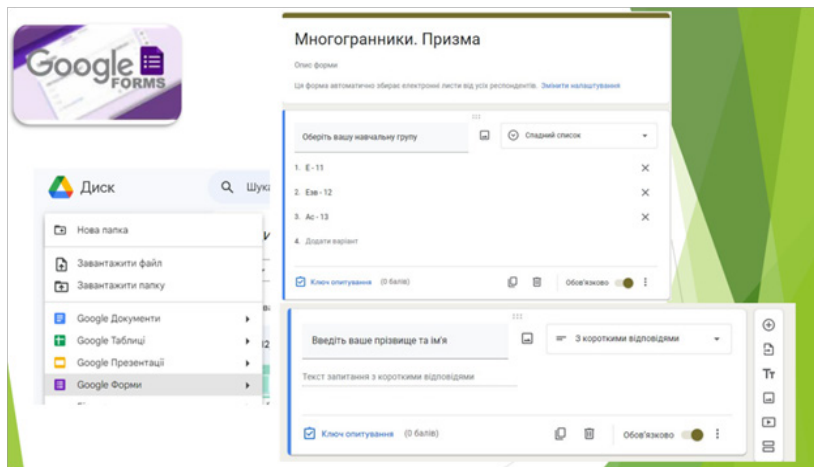

Рис. 1. Початок роботи з Google Forms

ширення Google Chrom Capture, яке дозволяє робити скріншот у вашому браузері (натискаю на значок розширення, обираю «Вибрана область», виділяю необхідну формулу і натискаю значок «камери»). У новому вікні на лівій панелі інструментів необхідно обрати значок «Дискети», щоб зберегти зображення на свій комп'ютер (рис.2 на стор.39).

Для вставлення геометричних рисунків чи графіків можна також використовувати розширення Chrom Capture. Для цього необхідно знайти відповідний рисунок у мережі бо відсканувати друкований посібник за допомогою камери телефону і зберегти на Google Діску.

До переваг даного сервісу можна віднести простий і зрозумілий інтерфейс, різноманітність типів запитань, можливість налаштувати окрему тему до кожного тесту (кольорове оформлення, розмір шрифтів, додавання зображення заголовку). Зміни при редагуванні зберігаються автоматично й в одному місці (Google Діску). Посилання на тест можна додавати як до завдань Google Класу, так і передавати за допомогою месенджерів Viber чи Telegram. Тест зручно проходити з будь-якого пристрою за наявності інтернету. Існує автоматична оцінка відповідей і нарахування балів. Відповіді здобувачів освіти зберігаються на окремій вкладці, можна переглянути статистику по кожній окремій групі чи респонденту (рис.3 на стор.39).

Перед тим, як надіслати тест на виконання, необхідно звернути увагу на всі налаштування. Тест краще зробити з двох розділів. Перший розділ організаційна частина (тема тесту, прізвище та ім'я здобувача освіти, навчальна група), а другий розділ – зміст тестового завдання. У цьому випадку можна додати певні налаштування: перемішати відповіді, перемішати варіанти відповідей, що зменшує можливість списування. Також необхідно перевірити налаштування для респондентів (бачитимуть лише кількість

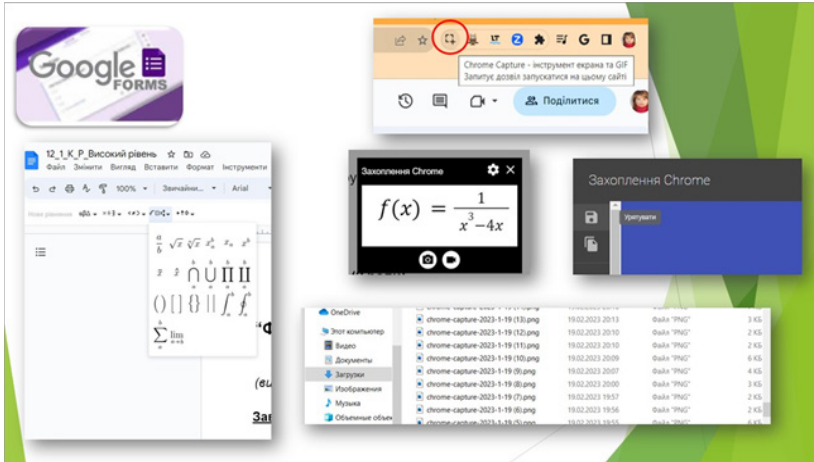

Рис. 2. Алгоритм вставки зображення до завдань і запитання Google Forms

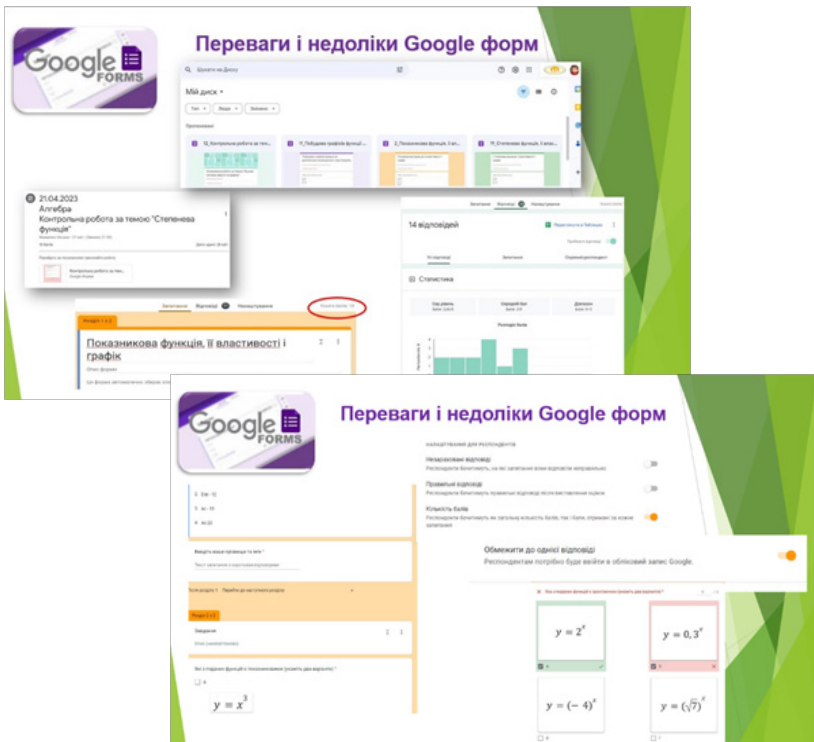

Рис. 3. Переваги і недоліки Google Forms

балів) і відповідей (одна спроба проходження). Система оцінювання тесту далека від досконалості. Наприклад, завдання з типом запитань «множинний вибір».

Часткового збігу тест не передбачає, хоча й здобувач освіти відмітив одну вірну відповідь. Такі типи питань необхідно викладачу обробляти у ручному, а не автоматичному режимі (рис.3 на стор.39). Важливо, що Google продовжує розширювати можливості своїх застосунків і робить їх ще більш зручними для використання.

Перевірку знань здобувачів освіти я здійснюю також за допомогою сервісів, що надані ТОВ «На урок». Для того, щоб створити тест на цьому освітньому порталі, необхідно скористатися меню (ліва колонка у вікні) і натиснути «Створити тест». У новому вікні необхідно заповнити всі поля і натиснути кнопку «Створити тест». Натискаємо на помаранчеву кнопку «+». Обираємо тип питання (одна правильна відповідь або декілька правильних). Вводимо запитання, варіанти відповідей, обираємо вірну відповідь, лічильником виставляємо кількість балів і натискаємо кнопку «Створити питання». На відміну від Google Форм, даний сервіс має розширені можливості при введенні математичних символів у запитаннях і відповідях. Можна обрати верхній або нижній індекс. Натиснувши кнопку «Омега», отримати доступ до математичних символів, грецької абетки тощо (рис.4).

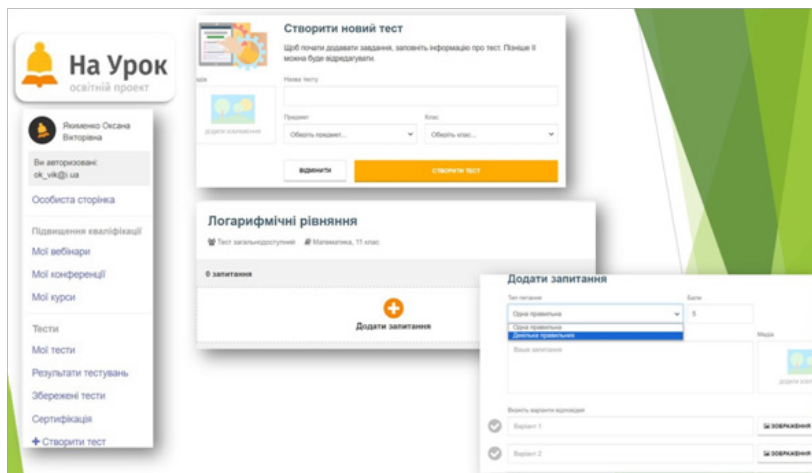

Рис. 4. Початок створення тестового завдання на освітньому порталі На урок

Для вставки коренів і дробів також використовую розширення Chrom Capture і вставляю формули до питання чи відповідей як зображення. Але, на відміну від Google Форм, цей сервіс не дозволяє форматувати зображення. Коли робота над тестом завершена, у правому верхньому куті натискаємо

мо кнопку «Опублікувати тест».

Перевагами даного сервісу є зручність і простота у використанні. Тестове завдання можна відредагувати в будь-який момент, натиснувши відповідну кнопку. Можна обрати зручний режим тестування. Посилання можна додавати до Google Класу. Здобувачі освіти можуть проходити тестування з будь-якого пристрою – телефона, планшета чи комп'ютера. Наприкінці тестування подається розгорнута статистика по роботі, здобувач може переглянути свої помилки та правильні відповіді на всі запитання (рис.5). Але краще при наданні посилання для виконання завдання перевірити налаштування тесту. Перемішати запитання, перемішати варіанти відповідей, не показувати правильні варіанти, виставити одну спробу проходження й обмежити час. Ці дії скорочують можливість списування. Це необхідно зробити, якщо тест має не навчальну, а контрольну функцію.

Якщо обрати режим «Домашня робота», «В реальному часі», результати тестування залишаються у вас на сторінці і ви можете переглянути роботу в зручний час. А режим «Тестування» не надає такої можливості. Тести, розроблені на порталі «На урок», можна використовувати при синхронному та асинхронному режимі навчання. Незначним недоліком цього сервісу є також оцінювання. Наприклад, максимальний бал за тест я виставляла 5 балів, система перерахувала у відсотковому співвідношенні і виставила оцінки вище. Тому необхідно попереджати здобувачів освіти, на що необхідно звернути увагу – оцінку чи набраний бал.

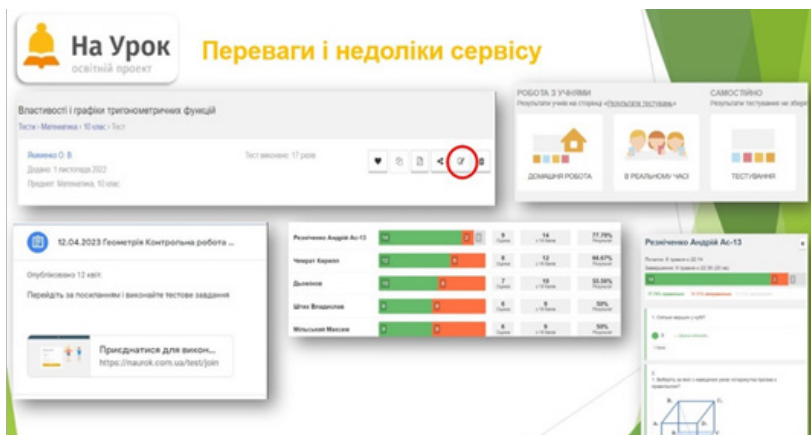

Рис. 5. Переваги і недоліки тестових завдань, створених на порталі На урок

Тестові завдання можна створити також на освітньому порталі Всеосвіта. У меню обрати пункт «Інструменти педагога», в спадному меню обрати пункт «Тести». У новому вікні натиснути кнопку «Створити тест».

Також у новому вікні заповнюємо поля і натискаємо кнопку «Створити новий тест» (рис.6). Переходимо до наповнення тесту завданнями. Спочатку обираємо тип запитання. Вводимо запитання, варіанти відповідей, обираємо вірну відповідь. Нарховуємо бали за кожне завдання або залишаємо, щоб система це зробила автоматичною, і натискаємо «Зберегти». Якщо виникають труднощі з такими типами запитань, як заповнення пропусків, вибір правильної відповіді в тексті, можна переглянути відеоінструкцію, яка розташована під кнопкою «Створити тест», або окремо переглянути вебінар, присвячений цій темі. Сервіс додав можливості введення формул. Раніше я формули вставляла як зображення. Зараз можна натиснути кнопку «Корінь-радикал», у місці вставки формули з'являється віконце із зображенням віртуальної клавіатури. Натискаємо – і внизу екрана бачимо декілька вкладок з формулами, математичними символами, грецькою абеткою.

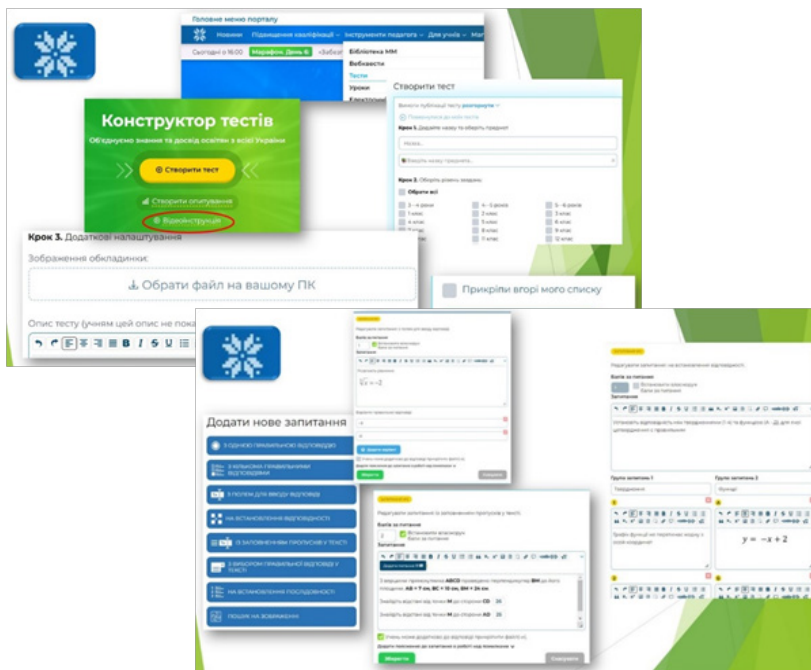

Рис. 6. Алгоритм створення тестового завдання на порталі Всеосвіта

Тести, створені на порталі Всеосвіта, зберігаються в особистому кабінеті на порталі, вкладка «Мої тести». Можна редагувати оформлення тесту, запитання і відповіді; змінювати режим відображення в бібліотеці тестів (закритий, відкритий, з обмеженим доступом). Але змінилися умови для відображення вашого тесту в бібліотеці (рекомендації розміщені на сайті

перед початком створення тестового завдання). Можна обрати режим тестування. Посилання на тест можна додавати різними варіантами (за посиланням і кодом, посилання в Google Класі чи QR-код). Результати тестування зберігаються і ви можете їх переглянути. При створенні тестування необхідно обрати правильні налаштування (повноекранний режим, не показувати відразу правильні відповіді, кількість спроб проходження, час) (рис.7).

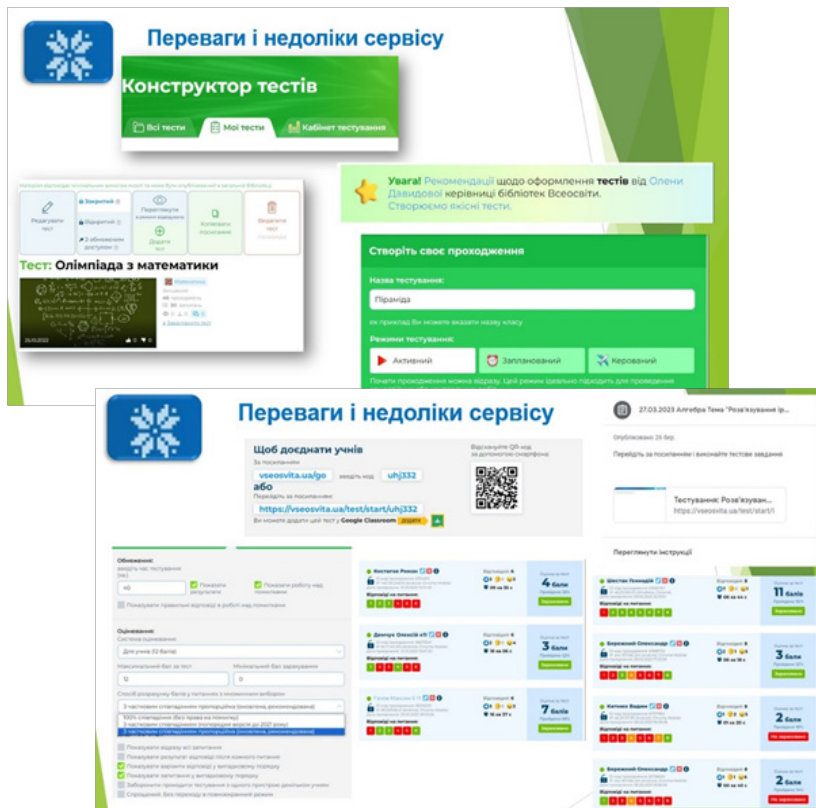

Рис. 7. Переваги і недоліки тестових завдань, створених на порталі Всеосвіта

Підсумовуючи вищерозглянуті цифрові ресурси, можна виділити основні переваги створення і використання тестових завдань:

- розглянуті цифрові ресурси абсолютно безкоштовні;
- упродовж досить обмеженого часу може бути перевірена якість знань, навичок у зазначеній кількості здобувачів освіти;
- реальним є самоконтроль;
- знання оцінюються більш-менш об'єктивно;

- створюються умови для постійного зворотного зв'язку між викладачем і здобувачем освіти;
- створені тестові завдання можна використовувати на будь-якому етапі уроку і мати контрольну, діагностичну чи коригувальну функцію;
- можливість розробити власну базу навчально-дидактичних матеріалів.

До недоліків розглянутих сервісів можна віднести наступне:

- ймовірність випадкового вибору правильної відповіді;
- можливість при застосуванні тестів закритого типу – оцінюється лише кінцевий результат (правильно – неправильно), у той час як сам процес, що привів до нього, не розкривається;
- велика затрата часу на складання необхідного «банку» тестів, їх варіантів;
- тести не сприяють розвитку мовлення.

Важливою умовою тестування як універсального педагогічного інструмента є частота його проведення. Слід зробити тестування звичною і зручною формою регулярного контролю знань здобувачів освіти. Необхідно пам'ятати, що тестування – це не самоціль, а ефективна форма повторення, узагальнення і впорядкування вивченого.

Список використаних джерел

1. Глобинець О.О. Впровадження тестових технологій на уроках математики. – URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/0100bzi7-9bd0.docx.html>
2. Матеріали дистанційного курсу для педагогічних працівників «Тестування як інноваційний метод вимірювання предметних та інших видів компетентностей учнів», Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, 2011.
3. Хмарні технології в освіті. – URL: <https://sites.google.com/view/cloudedu/%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0>
4. Електронні ресурси. – URL:
  - <https://drive.google.com/>
  - <https://naurok.com.ua/test>
  - <https://vseosvita.ua/test>

КОПРАЙТИНГ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА УСПІШНОЇ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Профорієнтація є пріоритетним напрямком роботи закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О). Підвищення якості профорієнтаційної роботи є на сьогодні актуальним завданням. Для досягнення цієї мети, поряд з традиційними методами і формами профорієнтаційної роботи, колективи ЗП(ПТ)О продовжують впроваджувати дистанційний формат роботи у цьому напрямку.

Одним з інструментаріїв проведення профорієнтаційної роботи серед учнів старших класів є впровадження інтернет-технологій, адже сучасна молодь у пошуках будь-якої інформації, в основному, звертається за допомогою до пошукових систем мережі Інтернет та надає перевагу віртуальному спілкуванню.

Отже, правильно організована профорієнтаційна робота стає ключовим фактором успішної діяльності ЗП(ПТ)О. Ця діяльність має величезне значення як для закладу освіти, так і для молодих людей, які стоять перед вибором майбутньої професії, і немає так званого «канікулярного часу». Адміністрація ЗП(ПТ)О, яка розуміє, що профорієнтаційна робота є необхідною для забезпечення життєдіяльності закладу, не припиняє таку діяльність весь календарний рік і вже у жовтні розпочинає нову вступну кампанію, стартом якої є:

- *детальний розгляд результатів минулорічної роботи* – це дозволяє зрозуміти, що спрацювало і що потребує поліпшень;
- *вивчення потреб ринку праці*, що допомагає адаптувати профорієнтаційну роботу до актуальних вимог суспільства та бізнесу;
- *на основі аналізу визначаються нові ініціативи*, які можуть включати лекції, майстер-класи, екскурсії, воркшопи та інші формати взаємодії з майбутніми учнями;
- *використання сучасних педагогічних та інформаційних технологій* для зрозумілого та захопливого представлення інформації про професії;
- *копрайтинг*, який є важливою складовою успішної профорієнтаційної роботи, особливо в сучасному цифровому світі.

Така інтенсивна робота протягом календарного року свідчить про серйозне ставлення в цьому напрямку освітньої діяльності. Але з введенням на території України воєнного стану з'явилися певні труднощі у проведенні профорієнтаційної роботи, що потребують творчого та гнучкого підходу до організації цього процесу. Необхідно розширити спектр заходів щодо інформування та просування профорієнтації, використовуючи різні

канали та формати комунікації.

Для досягнення цієї мети всі ЗП(ПТ)О Харківської області використовують сторінки в соціальних мережах і займаються їх розвитком. Основним завданням таких сторінок є своєчасне висвітлення й оновлення актуальної і корисної інформації для учнів, абітурієнтів та їх батьків, демонстрація реального життя команди закладу освіти, інформування про переваги навчання в конкретному закладі, а також комунікація зі стейкхолдерами. Здебільшого заклади освіти використовують соціальні мережі для поширення того, чого немає на офіційному сайті, що дозволяє зануритись у життя ЗП(ПТ)О ще до того, як стати у ньому учнем.

Для того, щоб контент в соцмережах був максимально ефективним, сучасним, не перевантажував цільову аудиторію і водночас максимально залучав або привертав увагу учнів та інших осіб, які активно шукають інформацію про майбутню професію і кар'єру в подальшому, адміністратори повинні володіти копірайтингом – мистецтвом написання текстів. Такий напрямок є особливо популярним для власників бізнесу, які пропонують необхідні послуги або товар через інтернет. ЗП(ПТ)О активно опановують цей напрямок з метою надання освітніх послуг, особливо в профорієнтаційній діяльності. Грамотно складений текст допомагає донести майбутнім учням та їх батькам потрібну інформацію та перетворюється в контент, який сприяє популяризації закладу освіти і професій, які готуються в ньому.

Копірайтинг – це не лише написання статей, а й створення постів для соціальних мереж, пропозицій, слоганів, оголошень, розсилок тощо. Чим більше інструментів залучено для виконання завдання, тим вищий очікуваний результат.

На що здатний якісний копірайтинг та для чого він потрібен ЗП(ПТ)О?

З його допомогою можна:

• Збільшити кількість відвідувачів сайта/сторінки у соціальних мережах.

- Проінформувати читачів.
- Схилити читачів до певної дії.
- Зацікавити майбутніх учнів.
- Допомогти цільовій аудиторії у вирішенні їхніх питань.
- Налаштувати комунікацію з учнями та їх батьками, колегами-викладачами.

- Підняти рівень впізнаваності ЗП(ПТ)О.
- Поліпшити репутацію ЗП(ПТ)О.
- Популяризувати бренд, професії, які готує заклад.
- Обійти колега-конкурентів.

Які необхідні *hard skills* для роботи копірайтером?

- **Грамотність**, яка має величезну роль у створенні будь-якого виду текстів. Адже навіть найцікавіший контент може втратити свою силу через наявність помилок. Тому варто завжди приділяти увагу правопису і граматиці, щоб повідомлення було зрозумілим та професійним.

- **Багатий словниковий запас**, щоб уникнути тавтологій, канцеляризмів, штампів та «ляпів» у текстах/постах.

- **Знання про заклад освіти або профтехосвіту взагалі**, тобто маючи глибокі знання про ЗП(ПТ)О, легко і швидко створювати нові теми постів.

- **Володіння різними стилями письма, для того**, щоб швидко генерувати кілька типів текстового контенту та вміти адаптувати його під різні соціальні майданчики.

- **Навички ресерчингу (процес вивчення)**. У цьому допоможе Google, адже знати все неможливо, а інколи потрібно вивчити та проаналізувати інформацію, порівняти дані з різних джерел, перевірити на достовірність та виділити ключові аспекти.

- **Уміння лаконічно доносити головний месендж**, тобто адміністратори соцмереж мають навчитись розповідати цілі історії в кількох реченнях.

- **Знання схем написання текстів**, які допоможуть швидко побудувати цікавий пост (нижче пропонуємо декілька таких схем).

Які є схеми написання тексту?

Дуже часто ми стикаємось з тим, що немає натхнення або часу для написання гарного тексту/посту і дуже складно зібратися та продумати з чого почати. Треба зазначити, що останнім часом схем стало дуже багато, але ми звертаємо увагу на найбільш популярні, а саме: як побудувати свій текст і швидко його підготувати.

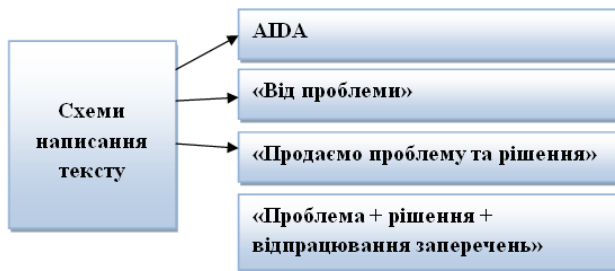
1. Схема AIDA. Attention – приверніть увагу майбутнього учня (*бажаєте отримувати високу заробітну плату?*); Interest – зацікавте його професіями, що готуються у ЗП(ПТ)О (*ми навчимо вас перспективній, сучасній професії, яка високо оплачується*); Desire – пробудить бажання (*у нас багато переваг (наприклад, приймаємо без ЗНО/НМТ, платимо стипендію, надаємо кімнату у гуртожитку)*); Action – спровокуйте (*вступайте до нашого ЗП(ПТ)О, подайте електронну заяву*).

2. Схема «Від проблеми». Наприклад, *«хочеш гарно заробляти – прихось до нас і отримай професію»* або *«ти ще думаєш, ким стати/який заклад обрати для вступу? – завітай на День відкритих дверей онлайн і ми детально поговоримо про особливості наших професій, будемо з тобою на зв'язку і разом подолаємо усі труднощі»*.

3. Схема «Продаємо проблему та рішення». Допустимо, майбутні учні ще не замислювались, куди їм вступати на навчання і не знають яким

професіям навчає ваш заклад. Наприклад, ще не розпочалась активна профорієнтаційна робота, але ви повинні зацікавити майбутніх учнів професіями, які є в вашому закладі і в яких є необхідність на ринку праці. Для «продажі» ваших професій підійшов би такий текст: *«Вже скоро зима. А не за горами й літо. І тому вже час замислитися, куди вступати по закінченні 9-го або 11-го класу»*. Говоріть про проблему, яка ще невідома майбутнім учням, та пропонуйте рішення у вигляді ваших послуг: *«Запрошуємо на День знайомства. Під час заходу ви познайомитеся з професіями, які представлені в ЗП(ПТ)О, особливостями організації освітнього процесу під час воєнного стану. Ми з радістю дамо відповіді на всі ваші питання. Адже навчання в ЗП(ПТ)О – це внесок у ваше майбутнє»*.

4. Схема «Проблема + рішення + відпрацювання заперечень». Є певні послуги, які можуть вирішити якісь проблеми, але покупець/абітурієнт може мати деякі заперечення, питання чи уточнення. Наприклад, в ЗП(ПТ)О навчають професії *«Провідник пасажирського вагона»*, але заклад знаходиться в області. Тому адміністрація каже: *«Так, ЗП(ПТ)О знаходиться за межами міста, але в нас гарна транспортна розв'язка. Також ми забезпечуємо бажаних місцем проживання у гуртожитку»*. У цьому прикладі є проблема і її вирішення: *«Хочеш отримати бажану професію – ось тобі рішення. ЗП(ПТ)О забезпечує місцем проживання у гуртожитку, або можна доїжджати на маршрутці»*.

Також варто зважати, що текст, який точно відгукнеться у серці читачів/абітурієнтів, – це текст, який побудований на інсайтах (інсайт – це така показова історія, яку вигідно використовувати, щоб продавати товари/послуги) та мемах (мем від грецького «тімета», що означає «наслідування», – це не лише смішні підписи до зображень; це поняття ввів у 1976 році британський біолог-еволюціоніст Річард Докінз як визначення «одиниці культурної інформації»).

Для того, щоб надивленість у копірайті розвивалася, а нові тренди були не складними викликами, а новими можливостями, слідкуйте за новинками

в швидкому світі digital-marketing. Також нові задуми можна почерпнути на платформі Pinterest, яка вважається ідеальним джерелом натхнення для копірайтерів і має кілька втілень:

- пабліки із мемами (тут інсайт на інсайті);
- цитати із фільмів та рядки пісенних хітів;
- назви або епіграфи до сучасних фільмів.

Як же розпочати текст або пост?

Є найпоширеніші варіанти, якою може бути перша пропозиція.

1. Провокація. Наприклад: *«Якщо ти не встиг з якихось причин подати документи на вступ в наш заклад, то саме для тебе з 1 жовтня розпочинається додатковий строк прийому заяв та документів на професію «___».* Якщо доречно використовувати провокацію та бути трішки різким, такий варіант можна використовувати у текстах для соціальних мереж.

2. Запитання. Такий варіант підійде, якщо треба зацікавити абітурієнтів або їх батьків, привернути увагу. Наприклад: *«Мріси про цікаву та захопливу професію?», «Ти ще не визначився з вибором професії?».* Батькам та майбутнім вступникам це буде актуально, цікаво і вони, ймовірно, дочитають текст до кінця.

3. Відгук чи цитата. Наприклад: *«У ЗП(ПТ)О гармонійно поєднуються якісне навчання та цікаве учнівське життя!», «Заклад освіти, в якому можна отримати гарну професію на все життя!».* Зверніть увагу, що читачі довіряють лише таким людям, як вони самі. Тому відгук від випускника, який здобув професію в цьому ЗП(ПТ)О або його батьків, може зацікавити читачів.

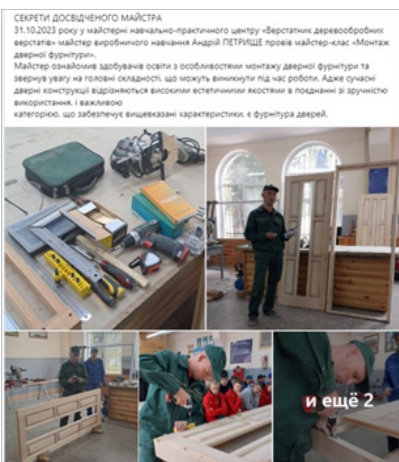
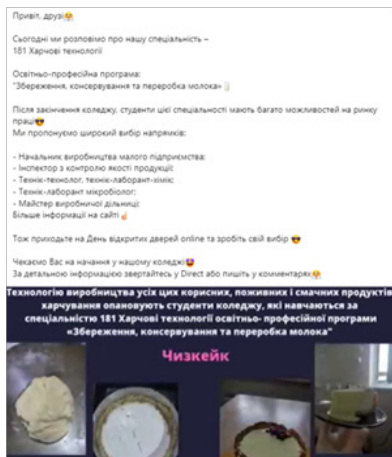
4. Персоналізація. Це суперський прийом, який спрацює краще, коли персоналізація використана у першому реченні. Наприклад: *«Наші першокурсники взяли участь у заміні та монтажі віконних конструкцій».* Тут чіпляємо гачок *«Наші учні взяли участь».* Звичайно, що першокурсники вже побачили як відбувається заміна та монтаж віконних конструкцій і тому читачі звернуть увагу на текст і дочитають його.

5. Факт. Такий варіант початку добре підійде для стриманого тону та корпоративних сторінок. Наприклад: *«У нас залишилось 2 бюджетні місця!».*

6. Результат. Непогано розпочинати свою першу пропозицію з результату. Наприклад: *«100% працевлаштування наших випускників. Це тому, що наш заклад готує найбільш затребувані на ринку праці професії».*

7. Сторітелінг. Цей метод не виходить із тренду і залишається популярним. Треба зазначити, що сторітелінг є одним із ефективних методів донесення інформації до читачів/абітурієнтів шляхом розповіді (переказування) історій з реальними або вигаданими персонажами. Всім відомо, що

люди обожають історії. Саме тому бренди, які використовують сторітелінг у своїй маркетинговій стратегії, мають конкурентну перевагу над тими, які цього не роблять. Тому закладам освіти можна взяти до уваги таку технологію для створення історії та передачі з її допомогою необхідної інформації для майбутніх учнів та їх батьків. Приклади:

Які помилки допускають копірайтери у текстах для соціальних мереж?

1. Небажано писати повідомлення великими літерами за допомогою CAPS LOCK. Особливо коли написані цілі речення та абзаци. CAPS LOCK краще використовувати тільки в тому випадку, коли потрібно виділити одне слово або якісь важливі факти.
2. Уникайте слово «Терміново!», тому що це стосується більше рекламних оголошень.
3. Не використовуйте канцеляризми, які притаманні стилю ділових паперів, документів. Перестаньте бути письменником і говорити літературною мовою. Текст повинен бути зрозумілим, простим і конкретним. Спілкуйтеся з абітурієнтами так, як зі своїми учнями – швидко, влучно і, можливо, трішки з гумором.
4. Уникайте пустих, неправдивих слів та перебільшень. Заінтригуйте або коротко висвітліть ті події, про що буде йти мова далі. Чудово спрацює жарт або питання.

Як перевірити якість тексту?

1. Читайте текст вголос. Якщо читається складно, то й сприймається також важко.
2. Перевіряйте кількість слів та речень, а також формат речень. Текст

Список використаних джерел

1. Електронні ресурс. – URL:
  - <https://fractus.com.ua/uk/blog/kopirajting-mistectvo-nacilene-a-rezultat/>
  - <https://bevisible.com.ua/blog/yak-staty-kopirajterom/>
  - <http://www.tsatu.edu.ua/vmf/socialni-merezhy-jak-instrument-proforijentacijnoji-roboty/>
  - <https://naurok.com.ua/metodichni-rekomendaci-proforientaciya-zavzhdi-na-chasi-295712.html>

II

**Кар'єрний ріст та
вдосконалення: стратегії
розвитку професійних
компетентностей
майбутнього
кваліфікованого
робітника**

Микола БАШТОВИЙ,
майстер виробничого навчання
ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти інноваційних
технологій будівництва та промисловості»

НАВЧАЄМО ПРОФЕСІЙНИМ КОМПЕТЕНТНОСТЯМ, ВПРОВАДЖУЮЧИ НОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ ОСВІТНІЙ СТАНДАРТ З ПРОФЕСІЇ 7422 СТОЛЯР

Організація освітнього процесу в закладі професійної освіти, яка здійснюється в умовах воєнного стану відповідно до чинних нормативних документів, спрямована на забезпечення права здобувачів освіти до продовження здобуття освіти, а пріоритет надається забезпеченню максимально можливої безпеки кожного учасника.

Широке запровадження інформаційних та сучасних виробничих технологій потребують значного підвищення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників для будівельної галузі. Істотно підвищуються вимоги роботодавців до рівня компетентності робітника, здатності його до самоорганізації і самореалізації у професійній діяльності, готовності до розв'язання виробничих і соціально-економічних завдань. Це вимагає від освітян розроблення та впровадження в освітній процес гнучких технологій навчання, компетентнісного підходу, який передбачає формування і розвиток у здобувача освіти ключових, загальних та професійних компетентностей.

Навчання, що дозволяє спрямувати професійну підготовку на досягнення результатів навчання, допомагає працевлаштуванню випускників, задовольняє вимоги конкретних підприємств, фірм, виробництв і технологічних процесів, а також враховує індивідуальні особливості учнів, які оволодівають професією.

З урахуванням безпекової ситуації, специфіки професії, технічних можливостей та засобів навчання для набуття професійних компетентностей/трудових функцій уроки виробничого навчання доцільно проводити за допомогою технологій дистанційного навчання в змішаному чи онлайн-форматі в синхронному та асинхронному режимах.

При організації уроків виробничого навчання слід застосовувати наступні цифрові освітні ресурси: навчальні і довідкові видання, практичні матеріали, симуляції, які імітують технологічні процеси, комп'ютерні тренажери інструменти для оцінювання та опитування, аудіо та відео, демонстраційні дидактичні матеріали, навчальний відеоконтент.

Під час проведення уроків виробничого навчання доречно надавати здобувачам професійної освіти виконувати теоретичні завдання виробничого характеру: складання алгоритмів виконання трудових прийомів, технологічних операцій, інструкційно-технологічних карт тощо. При виконанні

практичних робіт особливу увагу приділяють раціональній організації робочого місця, дотриманню правил безпеки праці, якості виконання робіт відповідно до вимог професійної кваліфікації.

Переваги компетентнісного підходу:

- особистісна орієнтація освітнього процесу;
- підвищення мотивації здобувачів професійної освіти;
- гнучкість навчальних планів та програм;
- підвищення практичної спрямованості та логічної послідовності змісту навчання;
- стимулювання саморозвитку учнів;
- чіткий поточний контроль засвоєння знань, умінь та навичок;
- об'єктивність оцінювання результатів навчання;
- розвиток професійних компетентностей.

Особливістю є те, що впровадження державного освітнього стандарту (ДОС) передбачає інший підхід до організації навчання. Зміст теоретичного навчального матеріалу корелюється із практикою, конкретними трудовими навичками, які має опанувати здобувач освіти, набуваючи професію. Впровадження компетентнісного підходу передбачає поєднання функцій викладача і майстра. Основними навчально-методичними документами з планування освітнього процесу майстра виробничого навчання у ЗП(ПТ)О є наступні (див. додаток 1 на стор. 58-64):

- Навчальна програма з виробничого навчання – документ, що визначає зміст і обсяг професійних знань, умінь, навичок учнів, слухачів та способи і методи їх формування, розроблений майстром виробничого навчання ЗП(ПТ)О, погоджений відповідною методичною комісією;
- Перелік навчально-виробничих робіт з професії, який визначає завдання, які виконують здобувачі освіти з метою оволодіння професійними знаннями, уміннями та навичками, що передбачені навчальною програмою професійно-практичної підготовки. Для всіх навчально-виробничих робіт, внесених до переліку, додається технологічна та технічна документація;
- Плани уроків виробничого навчання – особисті робочі документи майстра виробничого навчання, що складаються ним за довільною формою відповідно до робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки, плану виробничого навчання на місяць з дотриманням педагогічних та методичних вимог на кожний день занять з виробничого навчання в майстернях ЗП(ПТ)О або на виробництві;

Під час виробничої практики здобувачів професійної освіти майстер виробничого навчання також розробляє детальну програму роботи на кожний робочий день.

До складових освітньої програми з професії вносять витяг із робочого навчального плану для підготовки кваліфікованих робітників загальні компетентності (знання та вміння) за професією, перелік результатів навчання для професійної підготовки, таблицю перерозподілу назв предметів від-

повідно до результатів навчання та компетентностей, критерії оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з виробничого навчання за 12-ти бальною шкалою (матеріали оцінювання результатів навчання за предметом), критерії оцінювання кваліфікаційної атестації з професії, перелік основних засобів навчання, зразки плану уроку виробничого навчання, зразок щоденнику виробничої практики з висновком на кваліфікаційну (пробну) роботу та виробничою характеристикою.

Основна мета виробничого навчання – навчити майбутніх робітників правильно і якісно виконувати основні трудові прийоми, а також поєднувати набуті знання з уроків теоретичного навчання в конкретному технологічному процесі. Значної уваги потребує формування навичок швидкості і точності з дотриманням часу та технологічного процесу.

Урок виробничого навчання, як показник самостійної і активної праці здобувачів освіти, розширює їх пізнавальний інтерес до обраної професії, тому майстрам виробничого навчання потрібно докладати багато зусиль щодо мотивації учнів. Для цього проводяться різні види уроків виробничого навчання із застосуванням інтерактивних методів:

- уроки вправ;
- уроки самостійного виготовлення навчально-виробничих виробів;
- змішані уроки;
- інструктивні уроки;
- контрольньо-перевірочні уроки.

Ефективними мотивуючими уроками для мене при навчанні здобувачів освіти професії 7422 Столяр є: уроки-ігри, уроки-екскурсії, в тому числі віртуальні, творчі лабораторії майстрів, майстер-класи, круглі столи, роботи за проектними методиками для здійснення пошуково-дослідницької діяльності учнів.

Упроваджуючи новий стандарт з професії 7422 Столяр, затверджений наказом Міністерства освіти і науки від 13.03.2023 № 268, необхідно розробляти плани уроку, враховуючи результати навчання, передбачені стандартом, та перераховані в ньому професійні компетентності, які повинні бути здобувачі професійної освіти на конкретному уроці виробничого навчання.

Для прикладу пропонується розробка плану уроку виробничого навчання за компетентнісним підходом на основі нового ДОС за професією 7422 Столяр (додаток 2 на стор. 65-69).

Практика показує, що учням подобаються такі уроки. Вони старанно виконують ті чи інші вправи, розвивають своє логічне та критичне мислення, концентрують свою увагу та краще засвоюють матеріал.

Професійні компетентності, які передбачені для засвоєння здобувачами освіти вищеназваним стандартом та які сформовано в освітній програмі визначають здатність особи в межах повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння й навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для

належного виконання встановлених завдань і обов'язків, навчання, професійного та особистісного розвитку й сформовані відповідно до вимог роботодавців.

Результати навчання за цим стандартом орієнтовані на трудові функції як відносно автономні одиниці трудової діяльності, формуються на основі переліку ключових і професійних компетентностей та їх опису.

Саме розробляючи освітню програму з виробничого навчання, я враховував усі вимоги нового освітнього стандарту. Якісно створена програма дає мені змогу по-новому навчати сучасного кваліфікованого робітника.

**Приклад орієнтовної навчальної програми з професії 7422 Столяр
Навчальна програма з виробничого навчання
(професійна компетентність)**

Професія: 7422 Столяр

Професійна кваліфікація: столяр 3(2-3) розряду

Загальна кількість годин відповідно до робочого навчального плану – 210.

**Освітні компоненти професійної компетентності для досягнення
результатів навчання РН 1 – РН 5**

Позначення результату навчання	Назва/тема складової освітньої професійної компетентності / результату навчання	Кількість годин на складову професійної компетентності
РН 1. Обробляти деревину ручним столярним інструментом	ПК 2. Здатність дотримувати до технічних вимог на виконання робіт ручним столярним інструментом.	6
	ПК 3. Здатність виконувати обробку деревини ручним столярним інструментом.	12
	ПК 4. Здатність контролювати якість виконаної роботи, перевіряти інструмент та пристосування.	12
	Всього годин РН 1	30
РН 2. Обробляти деревину ручним електрифікованим і пневматичним інструментом	ПК 2. Здатність підбирати та проводити огляд і перевірку інструментів і обладнання.	6
	ПК 3. Здатність дотримуватись технічних вимог на виконання робіт ручним, електричним і пневматичним інструментом.	12
	ПК 4. Здатність виконувати обробку деревини ручним електрифікованим і пневматичним інструментом.	12
	ПК 5. Здатність здійснювати контроль якості виконаної роботи, перевірити інструмент та обладнання.	6
	Всього годин РН 2	36
РН 3. Виготовляти	ПК 3. Здатність виконувати обробку заготовок для виготовлення найпростіших столярних з'єднань.	24

найпростіші столярні з'єднання	ПК 4. Здатність виконувати складання найпростіша столярних з'єднань, контроль якості.	18
	ПК 5. Здатність надавати завершеності найпростіша столярним з'єднанням, ремонтувати їх.	6
	Всього годин РН 3	48
РН 4. Обробляти деревину м'яких порід на деревообробних верстатах загального призначення	ПК 3. Здатність виконувати обробку деревини на деревообробних верстатах загального призначення.	48
	Всього годин РН 4	48
	ПК 1. Здатність підбирати матеріал для виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів, необхідне обладнання та інструмент.	6
	ПК 2. Здатність дотримуватися технічних вимог на виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів.	6
	ПК 3. Здатність виконувати обробку заготовок, деталей для виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів.	6
	ПК 5. Здатність опоряджувати та облицьовувати найпростіші та прості столярні вироби і меблі.	12
	ПК 6. Здатність встановлювати найпростіші та прості столярні вироби і меблі.	12
	ПК 7. Здатність завершити роботу, перевірити якість виконаної роботи, перевірити обладнання та інструмент.	6
	Всього годин РН 5	48
Всього за професійною кваліфікацією кваліфікацій: толяр 3(2-3) розряду		210

**Зміст програми виробничого навчання
Професійна кваліфікація: столяр 3(2-3) розряду**

РН-1 Обробляти деревину ручним столярним інструментом

ПК 2. Здатність дотримувати до технічних вимог на виконання робіт ручним столярним інструментом.

Підготовка робочого місця столяра при виготовленні виробів з деревини ручним інструментом, його організація.

Види, властивості матеріалів з урахуванням їх технологічного використання.

Оцінювання необхідних для роботи матеріалів і їх ефективне використання.

Виконання розмітки при виготовленні виробів з деревини ручним інструментом.

Підготовка та правки столярного інструменту.

Дотримання норм технологічного процесу при обробці деревини ручним столярним інструментом.

ПК 3. Здатність виконувати обробку деревини ручним столярним інструментом.

Підбирання ручного деревообробного інструменту для пиляння, стругання, свердління, довбання, шліфування.

Перевірка та підготовка столярного інструменту, шаблонів та пристосувань до роботи.

Виконання обробки деревини ручними столярними інструментами із дотриманням технологічної послідовності обробки.

Дотримання техніки безпеки праці при роботі з ручним столярним інструментом.

ПК 4. Здатність контролювати якість виконаної роботи, перевіряти інструмент та пристосування.

Дотримання вимог до контролю якості робіт.

Виконання електричних вимірювань, користування електрообладнанням та системами автоматичного керування, електричними апаратами.

Дотримання безпечних умов праці при виконанні столярних та опоряджувальних робіт.

Використання засобів індивідуального та колективного захисту при виконанні робіт шкідливих для здоров'я.

Завершення роботи, перевірка справності інструменту та пристосувань та здавання робочої зміни.

РН 2. Обробляти деревину ручним електрифікованим і пневматичним інструментом

ПК 2. Здатність підбирати та проводити огляд і перевірку інструментів і обладнання.

Організація робочого місця при роботі з ручним електрифікованим і пневматичним інструментом.

Види, будова, призначення та принципи роботи ручного електрифікованого і пневматичного інструменту

Огляд і перевірка на предмет безпечного використання ручного електрифікованого і пневматичного інструменту, усування незначних недоліків в роботі обладнання та інструментів.

ПК 3. Здатність дотримуватись технічних вимог на виконання робіт ручним, електричним і пневматичним інструментом.

Методи раціональної розмітки та безвідходної технології.

Виконання площинної і криволінійної розмітки.

Дотримання норм технологічного процесу та роботи з технологічною документацією під час виконання обробки деревини ручним електрифікованим і пневматичним інструментом.

ПК 4. Здатність виконувати обробку деревини ручним електрифікованим і пневматичним інструментом.

Технологія обробки деревини сучасним ручним електрифікованим та пневматичним інструментом.

Підбір ручного електрифікованого і пневматичного інструменту відповідно до виду робіт.

Стругання шпунта, чверті ручним електрифікованим інструментом.

Профільна обробка електрофрезерувальною машиною.

Проведення стругання пласту заготовок різного перерізу.

Виконання прямолінійного і криволінійного пиляння деревини електролобзиком та шабельними пилками.

Виконання шліфування поструганих поверхонь ручними електричними стрічковими, вібраційними та пневматичними шліфувальними машинами.

Свердління гнізд і отворів електро- та пневматичною дриллю.

Методи усування незначних несправностей інструменту.

ПК 5. Здатність здійснювати контроль якості виконаної роботи, перевірити інструмент та обладнання.

Здійснення контролю якості виконаної роботи: візуально, кутником, лінійкою, бруском, шаблонами.

Методи запобігання виникненню браку під час роботи. Завершення роботи, перевірка справності інструменту та пристосувань та здавання робочої зміни.

РН 3. Виготовляти найпростіші столярні з'єднання.

Виконання кількісного та якісного оцінювання деревинних матеріалів м'яких порід, пиломатеріалів з деревини хвойних порід із врахуванням їх вад та фізико-механічних властивостей.

Методи підбору клеїв для виготовлення столярних з'єднань та склеювання деревини.

Методи підбору необхідних шліфувальних матеріалів в залежності від виду робіт.

Організація робочого місця столяра під час виготовлення столярних з'єднань та склеюванні деревини.

Виконання столярних з'єднань із дотриманням норм технологічного процесу та застосуванням ручного, електричного та пневматичного інструменту, методів раціональної розмітки та безвідходної технології

Виготовлення: шипових кутових кінцевих з'єднань (КК-1 – КК11), шипових кутових серединних з'єднань (КС-1 – КС-7); шипових ящичних з'єднань (КЯ-1 – КЯ-3) із застосуванням ручного столярного інструменту і електричних машин малої потужності.

Виготовлення столярних з'єднань по ширині на гладку фугу, вставну рейку, на чверть, паз і гребінь із застосуванням ручного столярного інструменту і електричних машин малої потужності.

Виготовлення з'єднань по довжині: торцеві, на вус, на вставну рейку, на ступінчатий вус, паз і гребінь із застосуванням ручного столярного інструменту і електричних машин малої потужності.

ПК 4. Здатність виконувати складання найпростіша столярних з'єднань, контроль якості.

Виконання складання найпростіших столярних з'єднань із врахуванням допусків та посадок і використанням контрольно-вимірювального інструменту.

ПК 5. Здатність надавати завершеності найпростіша столярним з'єднанням, ремонтувати їх.

Завершення робіт із виконання найпростіших столярних з'єднань із використанням сучасних пристроїв, обладнання для якісного шліфування, прийомів роботи ручними шліфувальними машинами, шліфувальними колодками.

Проведення візуального огляду виконаної роботи, виявлення недоліків в роботі та їх аналіз.

РН. 4 Обробляти деревину м'яких порід на деревообробних верстатах загального призначення

ПК 3. Здатність виконувати обробку деревини на деревообробних верстатах загального призначення.

Дотримання вимог техніки безпеки під час виконання робіт на дерево-обробних верстатах загального призначення.

Виконання розпускання, торцювання та різання під кутом на кругло-пилкових верстатах.

Стругання заготовки на фугувальних, рейсмусових верстатах.

Виконання профільного фрезерування на фрезерних верстатах різних типів.

Виконання свердління гнізд і пазів різних розмірів на свердлильно-пазувальних верстатах.

Проведення шліфування на стрічкових шліфувальних верстатах.

Налагодження та усування незначних несправностей верстатів.

Проведення огляду верстатів після роботи і завершальні роботи щодо підтримання порядку на робочому місці.

РН 5. Виготовляти найпростіші та прості столярні вироби і меблі

ПК 1. Здатність підбирати матеріал для виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів, необхідне обладнання та інструмент.

Виконання кількісного та якісного оцінювання матеріалів для виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів. Підготовка необхідного обладнання та інструментів, клеїв та лако-фарбових матеріалів відповідно до вимог покриття.

ПК 2. Здатність дотримуватися технічних вимог на виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів.

Виконання обробки деревини ручним і механізованим інструментом із дотриманням технічних вимог на виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів; застосуванням методів раціональної розмітки та безвідходної технології.

Робота з технологічною документацією.

ПК 3. Здатність виконувати обробку заготовок, деталей для виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів.

Виготовлення вручну та механізованим способом брускових заготовок для табурета простої конструкції.

Склеювання фанери та брусків хвойних порід та виготовлення заготовок та деталей для ящиків на сміття та столярного інструменту.

Виготовлення із застосуванням столярного інструменту і електричних машин малої потужності елементів столярних виробів, деталей для вішалок на одяг, огорожень радіаторів, портретних рамок.

Усування незначних несправностей інструменту.

ПК 5. Здатність опоряджувати та облицьовувати найпростіші та

прості столярні вироби і меблі.

Виконання зачищення та шліфування рамок, щитів, брусків заготовок із використанням ручних та механізованих шліфувальних пристроїв.

Опорядження найпростіших та простих столярних виробів і меблів із використанням ґрунтовок, шпаклівок, поро заповнювачів лакофарбових покриттів.

ПК 6. Здатність встановлювати найпростіші та прості столярні вироби і меблі.

Влаштування опалубки, риштувань та підмостків; зашивання фанерою та іншими листовими матеріалами меблевих виробів.

Виконання роботи із встановлення, закріплення вбудованих меблів для побутових приміщень.

ПК 7. Здатність завершити роботу, перевірити якість виконаної роботи, перевірити обладнання та інструмент.

Завершення роботи із виготовлення найпростіших та простих столярних виробів і меблів перевірка якості виконаної роботи, обладнання та інструментів.

ПЛАН УРОКУ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Група: _____

Професія: 7422 Столяр

Професійна кваліфікація: столяр 3-го розряду

Дата проведення: _____

Найменування результату навчання: РН 5. Виготовляти найпростіші та прості столярні вироби і меблі

Професійна компетентність: ПК 5. Здатність опоряджувати та облицьовувати найпростіші та прості столярні вироби і меблі.

Мета досягнення задач уроку під час набуття умінь та навичок з професійної компетентності ПК 5:

Навчальна (дидактична): сформувати в учнів вміння виконувати опорядження найпростіших та простих столярних виробів і меблів із використанням ґрунтовок, шпаклівок, поро заповнювачів лакофарбових покриттів.

Розвивальна: розвинути практичні навички, логічне мислення, самостійність і творчість учнів; сформувати уважність при під час самостійного складання інструкційно-технологічних карт.

Виховна: виховувати риси самоорганізації праці, організації робочого місця при відпрацюванні трудових прийомів/набутті навичок, які дають можливість працювати у сучасних умовах, виховувати культуру виробничої діяльності під час виконання виробничих завдань, виховувати відповідальність за кінцевий результат відпрацювання навичок та умінь опоряджувати прості столярні вироби та меблі із використанням необхідних матеріалів.

Тема уроку: Виконання оздоблювальної підготовки: видалення ворсу, порозаповнення, ґрунтування, шпаклювання, шліфування.

Тип уроку: урок формування складних умінь.

Вид уроку: виконання комплексних робіт.

Дидактичне забезпечення: покликання на алгоритм виконання робіт/інструкційно-технологічну картку; посилання на відеофрагмент.

Матеріально-технічне забезпечення (обладнання, інвентар, посуд, інструменти та пристосування): шліфпапір, шпателі (резинові або металеві), шпаклівка (акрилова), суміші для видалення ворсу, ґрунтуючі суміші, розчини для знесмолювання, щітки, пензлі, тампони, шліфувальні колодки.

СТРУКТУРА УРОКУ

I. Організаційна частина (2 хв.).

II. Вступний інструктаж (35-45 хв.).

III. Поточний інструктаж (120-180 хв.).

IV. Заклучний інструктаж (15-20 хв.).

ХІД УРОКУ

I. Організаційна частина:

- перевірка приєднання здобувачів професійної освіти до відеоконференції на платформі ZOOM;
- мотивація учнів на навчання та опанування професійної компетентності;
- інструктаж з охорони праці та безпечного виконання робіт за темою уроку.

II. Вступний інструктаж

Презентація назви результату навчання, професійної компетентності, теми уроку.

Повідомлення мети уроку

Повторення вивченого матеріалу попереднього уроку.

Майстер в/н звертається до здобувачів освіти: Давайте пригадаємо столярну підготовку під опорядження. Які операції виконували?

- висвердлювання сучків та заміна їх вставками, що приклеюються;
- видалення засмолів;
- заповнення щілин вставками на клею;
- шліфування виробів.

А тепер завдання:

1. Сформулюйте мету столярної підготовки до опорядження.
2. Перерахуйте операції з яких складається столярна підготовка.
3. Перерахуйте інструмент, який застосовується при виконанні столярної підготовки
4. Пригадайте недоліки при встановленні пробок:
  - на що слід звертати увагу при встановленні пробок?
(діаметр пробки, глибина отвору, напрямок волокон)
  - на що слід звертати увагу при шліфуванні виробу?
(на правильний підбір матеріалу(порода деревини).

Пояснення нового матеріалу

Які є види опорядження? Це прозоре, непрозоре, імітаційне, спеціальне.

В оздоблювальну підготовку входять наступні операції:

- знесолення;
- вибілювання;
- порозаповнення;
- шпаклювання;
- ґрунтування;
- шліфування.

Як ви гадаєте, що впливає на вибір виду опорядження?

1. Прозоре опорядження	При прозорому опорядженні на деревину наносять захисну прозору декоративну плівку: при цьому текстура деревини зберігається природною
2. Непрозо́ре опорядження	При непрозорому опорядженні на деревину наносять захисну непрозору декоративну плівку: яка повністю закриває текстуру та колір деревини (малоцінні та хвойні породи)
3. Імітаційне опорядження	Імітаційне опорядження характеризується поліпшенням декоративних властивостей звичайних порід деревини. Імітацію виконують нанесенням барвників наклеюванням текстурного паперу.
4. Спеціальне опорядження	До цього опорядження належать: позолота, бронзування, декор, накладки та вставки.

Чи пригадуєте ви, якими матеріалами та інструментами виконуються операції в оздоблювальній підготовці: *знесмолення, вибілювання, шпаклювання, поро заповнення, ґрунтування, шліфування?*

Показ та демонстрація

Майстер в/н: Сьогодні працюватимемо над оздоблювальною підготовкою, яку ми застосуємо до цих виробів, а саме столів у їдальню нашого закладу.

Який саме вид опорядження, на вашу думку, ми можемо застосувати для даного виробу? (*Непрозо́ре опорядження*) Чому? (*Імітаційне опорядження*) Чому?

Визначимо послідовність виконання операцій.

Перш за все необхідно знесолити смолисті місця, для кращого зчеплення ґрунтуючої суміші з поверхнею деревини. Для цього ми використаємо 25% розчин ацетону, або 10% водний розчин соди, а далі протираємо ацетоном.

Найчастіше застосовують розчин соди. При застосуванні розчину соди підігрітого до 50°C, швидше розчиняється смола. Наносимо розчин за допомогою щіток або пензлів. Після видалення смоли поверхню протирають за допомогою тампона чистим ацетоном.

В оздоблювальній підготовці має місце і процес шпаклювання. Розрізняють місцеве і суцільне шпаклювання. При шпаклюванні використовуємо шпатель яким заповнюємо більш значні нерівності (вирви, тріщини) і готову шпаклівку (сосна).

При шпаклюванні вирв необхідно звернути увагу на величину (самих вирв) дефектів. Шпаклювати значні дефекти потрібно в декілька прийомів, щоб шпаклівка добре просихала і не мала провалів від нанесення великої

кількості шпаклівки. Після того як застигне шпаклівка, шліфуємо.

Процес видалення ворсу складається із нанесення на поверхню деревини розчинів, які при «змочуванні» забезпечують підняття перерізаних кінцівок волокон, а при висиханні цих розчинів мають здатність зробити поверхню гладенькою в процесі шліфування.

В якості розчину для видалення ворсу ми застосуємо ґрунтовий лак НЦ-243. Чому саме ґрунтовий лак? Тому що це більш поширений спосіб видалення ворсу у процесі ґрунтування. При цьому виконується і функція порозаповнення. Адже ґрунт проникає у пори завдяки елементам, які входять до складу лаку та заповнює їх, тобто ми отримуємо ще економічний ефект. Порозаповнення, ґрунтування та видалення ворсу.

Проблемні питання учням

Ми вивчали такий спосіб по видаленню ворсу, як «змочування» поверхневих шарів деревини клейовим розчином. То ж, чи можна використувати клейовий розчин для видалення ворсу?

Так, поверхню зволожують 5% клейовим розчином і висушують її. Але цей процес не дає такого ефекту, тим паче що у самому розчині присутня вода тобто волога. І при зволоженні поверхні, працюючи тампоном, запобігти якомога меншого проникнення вологи в деревину неможливо. А для кожного такого покриття необхідний час для сушіння.

Який спосіб ефективніший на вашу думку?

Ґрунтуючий лак можна обробляти (тобто шліфувати) значно швидше.

Після здійснення цих всіх операцій проводимо шліфування поверхні. Для цього ми застосовуємо шліфувальний папір №240. Шліфування проводимо не щільно притискаючи колодку до поверхні, щоб запобігти пошкодженню волокон.

Закріплення вступного інструктажу.

1. Яка послідовність операцій при підготовці до імітаційного опорядження?
2. Якими засобами виконують знесмолення деревини?
3. Оцініть технології видалення ворсу з поверхні за допомогою клеєвих розчинів і ґрунтуючих матеріалів?
4. Поясніть процес шпаклювання нерівностей?
5. На що слід звертати увагу при шліфуванні деревини?

III. Поточний інструктаж

Самостійне відпрацювання вправ з дотриманням вимог охорони праці, гігієни праці та виробничої санітарії, безпечного виконання робіт.

Учні, які знаходяться в майстерні, об'єднуються в пари, кожній з яких видається завдання виконати операції:

1. Знесмолення поверхні стола.
2. Шпаклювання поверхні стола.
3. Грунтування поверхні стола.
4. Видалення ворсу за допомогою шліфування.

Учням, які навчаються онлайн, виконують завдання практичного спрямування: складання інструкційно-технологічних карт/алгоритму виконання трудових прийомів у Classroom. Код курсу: _____.

Майстер в/н спостерігає за роботою усіх здобувачів освіти, якщо необхідно, надає допомогу, а по закінченні самостійної роботи проводить оцінювання виконаної роботи.

Перший обхід: перевірка початку виконання усіма учнями поставленого завдання, організації робочого місця.

Другий обхід: перевірка правильності виконання роботи.

Третій обхід: перевірка дотримання учнями правил охорони праці та безпечного виконання робіт на робочих місцях.

Четвертий обхід: прийом робіт і оцінювання (обговорення роботи кожного учня, виставлення оцінок).

IV. Заключний інструктаж

Проводиться у формі виробничої наради за допомогою відеоконференції на платформі ZOOM щодо підсумків роботи.

Оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Домашнє завдання: розміщується у Classroom із інструкцією до виконання.

Майстер в/н _____

Список використаних джерел

1. Безпека життєдіяльності на транспорті: навч. Посібник / Н.Й.Дуброва, В.О.Чернявська. – Х.: Компанія СМІТ, 2014. – 488 с.
2. Винокурова Л.Е., Васильчук М.В., Гаман М.В. Основи охорони праці: Підручн. для проф.-техн. навч. закладів. – 2-ге вид., допов., перероб. – К.: Вікторія, 2001. – 192 с.
3. Енергозбереження. Посібник з раціонального використання ресурсів та енергії. Видання друге доповнене та виправлене / О.В.Мельникова, О.В.Параховник, Даг Арс Хостад, Є.М.Иншеков, В.І.Дешко. – Київ, 2004. – 104 с.
4. Закон України «Про енергозбереження». Відомості Верховної Ради України, 1994, №30, ст.283.
5. Закон України «Про охорону праці» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, №49, ст.668) {Вводиться в дію Постановою ВР

№2695-ХП від 14.10.92, ВВР, 1992, №49, ст.669 {Із змінами від №341-ІХ від 05.12.2019}.

6. Інформаційні системи в промисловості: навчальний посібник / Л.О.Добровольська, О.О.Черевко. – Маріуполь: ПДТУ, 2014. – 238 с.

7. Клімушин П.С. Інформаційні системи та технології в економіці: навч. посіб. / П.С.Клімушин, О.В.Орлов, А.О.Серенок. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2011. – 448 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛОГІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК УСПІШНОСТІ КВАЛІФІКОВАНОГО РОБІТНИКА

У сучасній науці логістику розглядають як управління всіма фізичними операціями доставки товарів від постачальника до споживача та як комплекс операцій від постачальника сировини до покупця готового товару.

Логістика відноситься до тих видів людської діяльності, яка бере своє коріння з часів древньої Греції, де логістикою називали прикладну математику, а у Римській імперії – діяльність із забезпечення військ провіантом і житлом.

Виділення логістики в окремих напрям педагогічної науки відбулося зовсім недавно. Через значний демографічний спад заклади освіти відчули зменшення попиту на ті чи інші робітничі професії, що призвело до появи значної конкуренції в освітньому секторі послуг. З огляду на це, абітурієнти обирають, у першу чергу, якість освіти. На вирішення цих питань направлена педагогічна логістика, метою якої є системна інтеграція і оптимізація освітніх потоків, адже досягнення даної мети характеризується підвищенням якості освітнього процесу і зниженням загальних витрат на його підтримку.

Поняття «педагогічна логістика» являє собою елемент понятійного апарату загальної логістики, спрямованої на підвищення якості освітнього процесу [1].

Педагогічна логістика покликана забезпечити максимально, наскільки це тільки можливо, задоволення потреб споживачів освітніх послуг для більш ефективного використання кадрових ресурсів. Педагогічна логістика – це новий напрям у системі управління якістю освіти, що з'явилося тільки на початку XXI століття.

Як зазначає професор Л.М.Сергеева, педагогічна логістика дозволяє вперше синхронізувати педагогічну систему, наблизити її за рівнем управління до економічних систем, що дасть можливість знизити ризик неефективного використання коштів на розвиток і освіту і, тим самим, збільшити вплив капіталу в цю область [3].

Сучасна педагогічна логістика є синтезом досягнень педагогіки, логістики, економіки, маркетингу та інших наук, породжених суспільним і технічним прогресом.

Метод логістики в педагогіці націлений на проектування відкритого освітнього середовища ЗП(ПТ)О та забезпечення користувачів професійно грамотною та достовірною інформацією про стан освітньої системи та її підсистем. На основі методу педагогічної логістики можна синхронізувати інформаційні потоки, які керують всіма іншими потоками в педагогіці [2].

Існуючі сучасні освітні технології та способи їх ефективного застосування, механізми відтворення нових знань направлені на формування навичок успішності майбутнього кваліфікованого робітника, затребуваного сучасними підприємцями.

Педагогічну логістику ми розглядаємо як новітній напрямок формування навичок успішності кваліфікованого робітника.

Світовий Економічний Форум назвав ТОП-10 навичок 2025 року. Першість належить аналітичному мисленню й інноваційності. У десятку також потрапили навички самоконтролю: надзвичайно важливими будуть стійкість, опірність стресам та гнучкість.

Найважливіші навички для формування конкурентоздатного кваліфікованого робітника – аналітичне мислення та інновації. Вироблення правильного мислення у здобувачів освіти у процесі навчання в ЗП(ПТ)О дозволяє їм орієнтуватися та пристосовуватися до змін, керувати власною професійною діяльністю, перейти від шаблонних рішень до нових підходів, бачити результат своєї роботи в реальних змінах та створювати ціннісний потенціал для клієнта у довгостроковій перспективі.

Значна увага приділяється також кадровому потоку як умові успішної реалізації навичок конкурентоздатного кваліфікованого робітника. Сьогодення потребує від сучасного викладача та майстра виробничого навчання правильно мислити, орієнтуватися в постійних змінах, з якими педагог зіштовхується у продовж професійної діяльності.

Аналітичне мислення та інновації у кадровому логістичному потоці включає: визначеність, різноманітність, зростання, зв'язок, значимість, внесок.

Визначеність передбачає чітке розуміння мети, якою хоче досягти викладач, майстер виробничого навчання у процесі аудиторної чи позааудиторної діяльності. Не менш важливо знати, які саме методи та прийоми досягнення результату будуть для педагога та здобувачів освіти зручними і бажаними. Невизначеність призводить до втрати авторитету педагога, упевненості у його знаннях та компетентності.

Різнманітність передбачає ризик і прийняття змін, бо сучасні здобувачі освіти очікують від педагога впровадження новітніх методів, інноваційних прийомів, альтернативних підходів до викладання.

Наполеон якось сказав: «Людина повинна змінювати свою тактику кожні 10 років, якщо хоче зберегти свою перевагу». Ніколи занадто не прив'язуйтеся до процесів або методів, важливо постійно перебувати в пошуках способів зробити роботу краще.

На сьогодні педагогу тактику треба змінювати майже не кожен рік, а не раз на десять років. Відповідь новатора педагогіки полягає не в тому, щоб сперечатися з тезою: «Це завжди так працювало», а в тому, щоб запитати: «Чи можемо ми зробити викладання більш ефективним?».

Зростання передбачає інтелектуальний розвиток, який відкриває нові

перспективи й розширює знання, допускаючи більшу різноманітність. Це не означає, що вдосконалення процесу є ідеальним рішенням для будь-якої ситуації. Інноваційне мислення визнає важливість вибірковості процесів, які потребують поліпшення.

Зв'язок є однією з найважливіших навичок аналітичного та інноваційного мислення. Уміння встановлювати зв'язок зі здобувачами освіти та їх батьками, комунікувати, відправляти стислі та інформативні повідомлення через месенджери є основою правильного спілкування та налагоджування відносин.

Значимість досягається через побудову професійних відносин з майбутніми фахівцями шляхом використання конкретних професійних задач, використання робочого інструментарію у процесі виконання професійних функцій.

Внесок – це необхідність віддавати себе і служити іншим. При здійсненні спільної діяльності, у процесі роботи над проєктами, у парній діяльності розуміння необхідності участі учнів у справі може допомогти зрозуміти і краще сформулювати цілі, які ми допомагаємо їм досягти.

Потік (з психології) – психічний стан, у якому людина повністю включена в те, чим вона займається, це відчуття сфокусованості, концентрації та успіху під час діяльності. «Бути у потоці» – це відчувати себе у певний момент свого життя, відчувати захопленість справою; уміти здійснювати самоконтроль, тобто опиратися стресам, мати емоційну гнучкість і бути стійким до зовнішніх впливів. Лише бути і залишатися в «потоці» дає можливість кваліфікованому робітнику формувати навички лідера, який уміє здійснювати управління і позитивно впливати на підлеглих.

Лідер – це не завжди керівник або управлінець. У першу чергу – це людина з так званою «товстою шкірою», здатна швидко та ефективно реагувати у різних ситуаціях. Тому вироблення умінь контролювати емоції, стани та почуття кваліфікованим робітником сфери послуг є провідним шляхом посилення продуктивності власної професійної діяльності.

Стійкість як якість лідера – це здатність довго зберігати і виявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню, витримувати зовнішній вплив, протидіяти чомусь.

Стресостійкість як якість лідера – це інтегративна властивість особистості, що забезпечує здатність до соціальної адаптації, збереження значимих міжособистісних стосунків, успішної самореалізації, досягнення важливих цілей, збереження працездатності і здоров'я.

Емоційна гнучкість як якість лідера – це спроможність узгоджувати свої почуття, думки та дії зі зміною обставин, адаптуватися до нових, мінливих та непередбачуваних ситуацій; здатність до швидких реакцій, у тому числі визнання своїх помилок.

Таким чином, упровадження педагогічної логістики дозволяє узгодити вимоги роботодавця як замовника фахівців і закладів освіти як виконавця

цього замовлення. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що підготовка кваліфікованих робітників для промислових підприємств країни повинна включати в себе такі навички успішності: аналітичне мислення, інноваційність, стійкість, опірність стресам та гнучкість, які готують до постійних змін і є шляхом до розуміння й задоволення спектру потреб роботодавців.

Список використаних джерел

1. Руда М.В. Перспективи впровадження освітньої логістики в Україні. Вісник національного університету «Львівська політехніка»: зб. Наук. Праць. 2012. Вип.749. С.71-77.
2. Сергєєва Л.М., Микитюк С.М. Впровадження моделі розвитку закладу професійної (професійно-технічної) освіти на засадах педагогічної логістики. Наукові записки малої академії наук: Збірник наукових праць. 1(23). 2022. С.101-109.
3. Сергєєва Л.М., Муранова Н.П. Логістика безперервного професійного розвитку майстра виробничого навчання. Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій: матеріали V Всеукраїнського науково-методичного семінару (5 листопада 2021 року) Глухівський НПУ ім. О.Довженка. Глухів. 2021. С.42-44.

Алла МОРОЗ,
викладач зарубіжної літератури
ЗП(ПТ)О «Богодухівський регіональний центр
професійної освіти Харківської області»

РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Сьогодні існує зараз у цифровому форматі в усіх сферах, галузях, науці, культурі, мистецтві. Освіта – не виняток. Онлайн-навчання, самоосвіта та саморозвиток, використання мобільних застосунків, взаємодія усіх учасників освітнього процесу, створення контенту, пошук і використання інформації, самореалізація через соціальні мережі потребує медіаграмотності. Окрім цього, традиційні та інтернет-медіа потужно й суперечливо впливають на суспільну думку та знижують в суспільстві імунітет до соціально шкідливих інформаційних впливів та спричиняють використання численних маніпулятивних технологій.

Медіаграмотність – це, насамперед, розвиток здатності людини сприймати, створювати, аналізувати, оцінювати медіатексти, розуміти соціокультурний і політичний контексти функціонування медіа та чинити спротив маніпуляціям, пропаганді, фейковим новинам, роботі «фабрик тролів» тощо.

За визначенням ЮНЕСКО у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти від 22 червня 2007 року, яка лежить в основі Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, медіаграмотність є обов'язком і правом споживача інформаційного продукту як частини прав на самовираження та інформацію й належить до основних прав і свобод людини. Поширення медіаграмотності в українському суспільстві нерозривно пов'язане з процесами цифрової освіти.

Заклад освіти є одним із осередків, який мусить формувати цифрову компетентність особистості та розвивати її критичне мислення. Відповідно до Концепції НУШ інформаційно-цифрову компетентність визначено як одну з ключових компетентностей, яка передбачає впевнене й водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Вона вміщує інформаційну і медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, вміння працювати з базами даних, навички безпеки

в Інтернеті та кібербезпеці, а також розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).

Відповідно до моделі цифрової компетентності педагога є DigCompEdu, яка розроблена дослідницьким центром Європейської Комісії, серед сфер цифрової компетентності педагога є сприяння цифровій компетентності здобувачів освіти, до складу якої належить медіаграмотність (забезпечення можливостей креативного та відповідального використання цифрових технологій для роботи з інформацією, комунікації, створення контенту і розв'язування проблем).

Таким чином, цифрова компетентність педагога дозволяє не лише використовувати засоби цифрових технологій для професійної взаємодії з колегами, здобувачами освіти, їхніми батьками, власного професійного розвитку, забезпечення стратегій навчання, орієнтованих на здобувачів освіти, їх оцінювання, підвищення ефективності зворотного зв'язку у процесі навчання, але й передбачає набуття ним умінь та досвіду формування інформаційно-цифрової компетентності здобувачів освіти.

Формування медіакомпетентної особистості – одне із ключових завдань освіти.

Медіакомпетентність – це сукупність знань, умінь, здібностей, норм, цінностей, що допомагають суб'єктові медіаосвіти мінімізувати впливи інформаційного середовища/медіа на людину і на суспільство, емпатійно-критично сприймати або/і виробляти власні медіапродукти.

Під медіакомпетентністю вітчизняні науковці (Л.Найдьонова, О.Баришполець, О.Волошенко, Г.Онкович) розглядають розуміння видів медіа та їх вплив на людину і суспільство, а під медіакомпетенцією – вміння користуватися різними медіатехнологіями, вести пошук необхідної інформації, робити її правильний вибір та створювати медіапродукти. Медіакомпетентність багатогранна й має широкі перспективи, засновані на розвиненій структурі знань. Теоретично збільшувати ступінь медіакомпетентності можна протягом усього життя, сприймаючи, інтерпретуючи й аналізуючи пізнавальну, емоційну, естетичну та етичну медіаінформацію.

Дослідники також пов'язують медіакомпетентність викладача або з розвитком критичного мислення (І.Бодалев, А.Столбникова), або з формуванням комунікативної й ІКТ-компетентності та креативності (О.Бурім, В.Можарова, Ж.Кудіна, Н.Перегула, О.Трегуб, В.Шарко).

Медіакомпетентна особистість – особистість, яка здатна адекватно поводитися в інформаційному середовищі й реагувати та відбирати медіапродукти, емпатійно-критично аналізувати й оцінювати, створювати й передавати медіатексти в різних видах, формах і жанрах.

Цілі моделі розвитку медіакомпетентної особистості:

– розвиток медіакомпетентності особистості, культури її спілкування з медіа;

- розвиток творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення;
- розвиток умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів;

– навчання різним формам самовираження за допомогою медіатехніки.

Розвиток медіакомпетентності особистості – шлях до розширення світогляду, формування стійкого інтересу до процесу навчання, можливість творчої самореалізації.

Медіа (мас-медіа) – це засоби (канали) поширення інформації масової аудиторії. До медіа відносять як традиційні (друковані видання (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, кіно), так і новітні (Internet) медіа. Характерними ознаками медіа (мас-медіа) є те, що інформація передається від комунікатора через спеціально створені канали (газети, радіо, телебачення, інтернет тощо) масовій аудиторії, розташованій у різних місцях. Медіа виробляють різноманітні медіапродукти: статті, телепрограми, кінофільми, теленовини, інтернет-новини тощо.

Наше завдання – формувати власну медіаграмотність і медіаграмотну особистість.

Медіаграмотність – рівень медіакультури, який передбачає безпечне користування сучасними засобами мас-медіа (ЗМІ) та свідоме й критичне сприйняття інформації з різних джерел. Медіаграмотність формується у процесі медіаосвіти, тобто є результатом медіаосвіти.

Медіаосвіта – частина освітнього процесу, що спрямована на формування медіаграмотності та медіакультури, підготовку особистості до безпечного та ефективного користування сучасною системою мас-медіа з урахуванням розвитку інформаційно-цифрових технологій (ІЦТ).

Головне призначення медіаосвіти – формування критичного мислення, медіаграмотності, медіакомпетенції та медіакультури особистості.

Актуальність упровадження медіаосвіти:

- необхідність сприяти розвитку критичного мислення;
- необхідність формування здатності до медіаторчості.

За рівнями пізнавальної діяльності розрізняють такі методи медіаосвіти:

- пояснювально-ілюстративні – повідомлення інформації про медіа;
- репродуктивні – розробка та застосування завдань на основі медіа;
- проблемні – аналіз тексту або ситуацій на основі медіа;
- пошукові та дослідницькі – пошуково-творча діяльність.

На основі аналізу існуючих підходів до визначення змісту і структури медіаграмотності можна виділити **чотири структурно-змістовних компонента медіаграмотності: мотиваційний, когнітивний, поведінковий і ціннісно-смысловий компоненти.**

Мотиваційний компонент являє собою внутрішню готовність і систему спонукальних до взаємодії з медіаджерелами й медіапродукцією факторів; формується на підставі усвідомлення значущості медіа в сучасному

світі, а також своїх актуалізованих потреб.

Когнітивний компонент включає в себе систему наших знань історії, ролі, функцій, контенту, технологій медіа.

Поведінковий компонент складається з наших практичних навичок і умінь: пошуку, обробки, інтерпретації, аналізу, оцінювання медіаінформації.

Ціннісно-смысловий компонент являє собою певну сукупність установок, правил, переконань, цінностей, норм, які лежать в основі формування медіакомпетентності особистості та які ми засвоюємо в процесі медіаосвіти.

Існують більш розширені концепції, які виділяють не компоненти, а певні **показники медіаграмотності**: *мотиваційний, інформаційний (знання теоретичних положень і дискурсивних практик), оцінювальний, контактний (частота комунікації з медіаджерелами і медіапродукцією), перцептивний (особливості сприйняття медіаконтенту), діяльнісний, творчий.*

Основне завдання медіаграмотності – розвиток у здобувачів освіти таких умінь:

- *практико-креативних* (самовираження за допомогою медіатехніки, тобто створення медіатекстів різних видів і жанрів);
- *перцептивно-креативних* (творче сприйняття медіатекстів різних видів і жанрів з урахуванням їх зв'язків з різними мистецтвами тощо);
- *аналітичних* (критичний аналіз медіатекстів різних видів і жанрів);
- *історико-теоретичних* (самостійне використання отриманих знань з теорії та історії медіа / медіакультури).

Ключові принципи медіаграмотності (Канадський науковець і президент Канадської асоціації медіаосвітніх організацій Джон Пандженте (John J. Pungente):

1. Будь-який медіапродукт – це сконструйована реальність. Він відбиває не реальний світ, а деякі суб'єктивні, ретельно відібрані уявлення про нього. Медіаграмотність допомагає руйнувати такі штучно створені конструкції та розуміти принципи їх створення.

2. Медіа конструюють реальність. Саме вони формують більше уявлень про навколишнє середовище та особисте ставлення до того, що відбувається.

3. Отримувачі медіаповідомлення інтерпретують його зміст. Медіа забезпечують свою аудиторію інформацією, на основі якої формується уявлення про реальність. Отримувачі повідомлення інтерпретують та осмислюють, ґрунтуючись на власному досвіді та таких індивідуальних характеристиках, як особисті запити й очікування, актуальні проблеми, сформовані національні та гендерні уявлення, соціальний та культурний досвід тощо.

4. Медіа мають комерційну підтримку. Створення медіапродукту – це передовсім бізнес, який має давати прибуток. За всяким медіабізнесом стоять конкретні люди зі своїми інтересами, саме останні й визначають зміст того, що дивиться, читає, слухає отримувач медіаповідомлення.

5. Будь-яке медіаповідомлення транслює ідеологію та інформацію про певні цінності. Будь-який медійний продукт – це, в певному сенсі, реклама способу життя та тих чи інших цінностей. Явно чи опосередковано медіа створюють в очах аудиторії уявлення про «гарне», «красиве» життя; формують споживацькі смаки та дають уявлення про загальну ідеологічну позицію.

6. Медіа виконують соціальні та політичні функції. Вони впливають на політичну ситуацію та провокують соціальні зміни.

7. Зміст повідомлення залежить від виду медіа. Різні медіа передають повідомлення про одну подію, наголошуючи на різних аспектах. Отже, аудиторія має змогу ознайомитися з різними поглядами та сформувати власну позицію.

8. Кожен медіаресурс має власну унікальну естетичну форму. Кожен медіапродукт має бути представлений аудиторії в естетичній формі, що дозволяє, деякою мірою, діставати задоволення від форми та змісту.

Інформаційна гігієна – одна з найважливіших навичок нашого часу. Уміння розпізнавати фейки та маніпуляції й самому відповідально ставитися до того, що публікуєш, формується завдяки розвитку критичного мислення.

Як же працювати з медіатекстами? Поради медіатренерки, тьюторки із гуманітарних предметів (історія, географія, культура, мистецтво) Марини Кафтан.

Наводимо базові запитання до тексту чи відео: хто, що, коли, де, чому, як?

Аналітичні запитання:

- каузальні: що стало причиною?
- пояснювальні: чому сталося?
- оцінювальні: як це вплинуло?

Шукаємо першоджерело інформації:

- хто це сказав?
- що ми про нього знаємо?
- що саме він сказав?
- як це поширювалося?

Висновок: чи можна довіряти джерелу?

Шукаємо сигнальні слова.

Факти: цифри, імена, місця, дати, обставини, докази.

Судження (ставлення): думаю, відчуваю, вважаю, переконаний, добре чи погано, найкраще, імовірно.

Тренуємо критичне мислення: виявляємо приховані мотиви, маніпуляції, цільову аудиторію.

Пошук інформації (за рівнем складності):

- пошук питомих слів у реченні;

- пошук важливих слів, щоб донести повідомлення;
- уява, як інші люди шукають цю інформацію;
- виділення ключових слів для перевірки інформації;
- робота з реальним матеріалом (новини, реклама, статті, публікації у соцмережах, оголошення, підручник).

Навіщо розвивати медіаграмотність і критичне мислення?

ТОП-10 порад:

1. Усвідомиш силу впливу ЗМІ. Будеш користуватися медіа відповідально, зважаючи на свою безпеку й захищеність цифрових пристроїв.

2. Матимеш звичку перевіряти факти. З легкістю відрізнятимеш факти від суджень, припущень. Вловлюватимеш відповідність аргументів логічним і психологічним правилам.

3. Вирізнятимеш якісні джерела інформації. Будеш оцінювати інформацію швидко, виявляти маніпуляції та пропаганду. З першого погляду вирізнятимеш достовірність джерела.

4. Будеш лояльно ставитися до розмаїття, інакшості. Ти усвідомиш, що на одну ситуацію може бути багато різних поглядів, що це нормально, і ніяка публічна думка не може стати на заваді самовираженню. Життя без стереотипів і упереджень стосовно інших подарує тобі нових друзів. Будеш оцінювати інформацію швидко, виявляти маніпуляції та пропаганду. З першого погляду вирізнятимеш достовірність джерела.

5. Вмітимеш комунікувати завдяки медіа. Будеш використовувати медіа не просто для розваг, а для самовираження і творчості, зможеш чіткіше висловлювати свої думки. Ти ефективніше спілкуватимешся з друзями та рідними через медіа, зможеш приміряти на себе різні ролі.

6. Перестанеш довіряти чуткам, псевдо авторитетам. Станеш послідовним, будеш чіткіше відстежувати джерела інформації, акцентувати увагу на пошуку першопричини.

7. Прийматимеш самостійні рішення. Зможеш знайти вихід зі складних ситуацій у різних сферах життя: від того, кому віддати голос на виборах до побутових справ. Міркуватимеш ретельніше та розсудливіше.

8. Житимеш без інформаційного стресу. У тебе буде емоційний щит від шкідливого контенту. Ти розрізнятимеш корисну інформацію та баласт, вмітимеш захистити свій приватний інформаційний простір.

9. Створюватимеш медіаконтент. Розуміючи, як працюють медіа, ти зможеш завести свій блог, навчишся писати тексти, робити ефектні фото тощо. Все завдяки естетичним і креативним навичкам.

10. Навчатимешся впродовж усього життя. Ти йтимеш у ногу з часом, бо розумієш, що медіасередовище постійно змінюється, що з'являються нові цифрові технології. Тому навчитися медіаграмотності один раз і назавжди не вийде. Ти продовжиш розвиток поза проектом і активно слідкуватимеш за новинками галузі.

Застосування медіа на уроках

Інтегровані уроки з історії, географії, літератури, мови, математики, які допоможуть здобувачам освіти розвинути критичне мислення, навчитися ставити питання та знаходити відповіді, працювати з різноманітними джерелами інформації, Це не просто викладення матеріалу. Це пошук факторів, які обумовлюють спосіб життя, страви, одяг, звичаї, застосування матеріалів та речовин, історію виникнення ремесел, предметів, наукових відкриттів, літературних творів, етимологія слів. Це бачення загальної картини розвитку цивілізації, культури, мистецтва та науки, взаємозв'язків між народами та країнами, різними галузями.

Аналіз текстів, графіків, діаграм, рекламних постерів, відеоматеріалів, аудіотекстів, пісенного матеріалу тощо.

Створення узагальноної інфографіки, постерів, буклетів, таймлайнів, логотипів, листівок, відеопрезентацій, відеороликів.

Опрацювання мап та історичних джерел.

Проведення досліджень.

Створення різних типів проєктів.

Проведення медіатижнів, тематичних конференцій онлайн.

Публікація матеріалів у соцмережах, онлайн-опитування.

Інтеграція медіаграмотності у STREAM-освіту

Кардмейкінг – листівкарство, виготовлення листівок власноруч на будь-яку тематику.

Під час вивчення літературного твору здобувачі освіти вибирають цитату (або викладач пропонує цитату), підбирають до неї ілюстрацію, вибирають форму, матеріал для виготовлення листівки та створюють продукт. Можна, навпаки, до ілюстрації підібрати або написати текст.

«Білборд». Створення білборду з цитатою на папері А3 або А4, або в сервісі Canva.

Виставка фото робіт або медіаконтенту на стіні Padlet.

«Відеоілюстрація» – добір ілюстрацій на певну тематику для створення відеоряду до художнього твору, епохи, історичної події, розповіді про країну, страву, техніку тощо.

Медіавправи

Мудборд – один з інструментів, який використовують у своїй роботі графічні дизайнери, фотографи, архітектори, організатори свят, письменники, психологи, арттерапевти тощо.

Мудборд (від англ. mood board – дошка настрою) – добірка світлин, ілюстрацій, листівок, кольорів, слів, шрифтів, текстур, цитат, висловів,

що пов'язані між собою спільною концепцією. Застосування цього інструменту допомагає здобувачам освіти візуалізувати ідеї та враження, сприяє творчому та креативному мисленню, розвиває навички командної роботи. Використання дошки настрою або дошки візуалізації на уроках дозволить проводити узагальнення та систематизацію знань з показовою наочністю або стане у нагоді під час створення проєктів чи як формат фіксації ідей у ході **брейнстормінгу** (*brainstorming* – букв. мозковий штурм, від англ. *brain* – мозок і англ. *storm* – шторм, штурм) – метод «мозкового штурму (атаки)», тобто спосіб організації такої командної роботи, що спрямована на генерацію максимальної кількості ідей за короткий проміжок часу для оперативного (і часто нестандартного) вирішення завдань).

Алгоритм роботи з мудбордом:

1. Відповіді на запитання:

– Яка ідея об'єднує всі зображення?

– Чому мудборд створено саме в такій кольоровій гаммі?

2. Уважно розглянувши мудборд, здобувачі освіти і визначають складові частини візуальної дошки в логічній та хронологічній послідовностях. До кожного елемента мудборду можна дібрати завдання, яке дозволяє здійснювати послідовний перехід від одного компоненту до іншого. Під час роботи з мудбордом можна використовувати індивідуальний або груповий метод роботи. Спершу здобувачі освіти повинні визначити доміную – ключовий об'єкт, до якого будуть добиратися деталі.

Вивчення іноземної мови, географії, зарубіжної літератури: здобувачі освіти можуть створити мудборд із зображеннями та ідеями, які асоціюються з країнами, мовами, творами, які вони вивчають. Наприклад, фотографії пам'яток культури, страв, краєвидів тощо.

Історія та культура: здобувачі освіти можуть створити мудборд із зображеннями та ідеями, які пов'язані з певною історичною епохою, країною або культурою. Наприклад, архітектура, костюми, інструменти, музика тощо.

Наука та технології: здобувачі освіти можуть створити мудборд із зображеннями та ідеями, які пов'язані з різними науковими дисциплінами та технологіями. Наприклад, космос, біотехнології, робототехніка тощо.

5 онлайн-ресурсів, які можна використовувати для створення мудборду:

1. **Canva** (<https://www.canva.com/mood-boards/>) – цей інструмент має безкоштовну функцію для створення мудборду, яка дозволяє легко додавати зображення, кольори, тексти та інші елементи.

2. **Pinterest** (<https://www.pinterest.com/>) – ця популярна соціальна мережа дозволяє створювати дошки зі зображеннями та використовувати їх як мудборди. Ви можете шукати та збирати зображення з різних джерел та організувати їх на своїй дошці.

3. Milanote (<https://milanote.com/moodboard-maker>) – це онлайн-інструмент для створення мудбордів, який має безкоштовну версію. Він дозволяє легко додавати зображення, тексти, відео та інші елементи.

4. SampleBoard (<https://www.sampleboard.com/>) – цей інструмент спеціально розроблений для створення мудбордів, зокрема для професіоналів у сфері дизайну та інтер'єру. Він дозволяє додавати зображення з інтернету та свої власні фото, а також працювати з колірними палітрами та іншими дизайнерськими елементами.

5. Niice (<https://niice.co/>) – цей сервіс дозволяє легко знайти зображення та інші елементи для створення мудбордів. Він має багато функцій для редагування та організації зображень, що дозволяє створювати професійні мудборди за короткий час.

Вправа «Медіаперсона», метою якої є зацікавити автором, твором, героєм, історичним діячем тощо.

Вправа «Медіакоректор», метою якої є пошук оголошень, реклами у соцмережах, білбордах, друкованих виданнях, у яких допущені лексичні, орфографічні, синтаксичні, морфологічні помилки.

Вправа «Пошук героя», метою якої є пошук реальної особистості у виданнях ЗМІ, інтернет-джерелах, про яку можна скласти історію, написати сценарій до фільму чи нарис.

Вправа «Фактчекінг» (з англ. Fact checking – перевірка фактів) – перевірка фактів та інформації). Метою вправи є пошук матеріалу на певну тематику, перевірка фактів, першоджерел інформації.

Вправа «Озвучка». Озвучування відеофрагментів: епізодів твору, діалогів, монологів, процесів приготування, доведення теореми, опис фізичного явища, будови організму, географічного розташування, історичного факту тощо.

Вправа «Інтерв'ю». Мета: навчити правильно формулювати запитання та давати на них відповіді.

Використання онлайн-сервісу Classtools (<https://www.classtools.net/>)

Вправа «Соцмережі». Створення і заповнення сторінки соцмережі автора твору, персонажа, історичного діяча тощо. Онлайн-сторінка на Фейсбуці за посиланням: <https://www.classtools.net/FB/home-page>

Вправа «Розкрийте зображення». Відкривати повільно плитки, при цьому відповідаючи на запитання стосовно певної теми, визначити, хто чи що зображено на малюнку: <https://www.classtools.net/reveal/>

Вправа «Цитата». Створення мемів з фото чи інтерпретацією цитат та висловлень відомих особистостей, створення плакатів.

(Які вислови відомих українців варто розмістити на сучасних білбордах? Обгрунтуйте, чому саме таку цитату й зображення ви обрали? Де доречно розмістити білборд?) (https://www.canva.com/ru_ru/shablony/EAE6Tbf-8WY-belyj-sinij-fioletovyj-gradientnyj-citaty-za-mir-mir-plakat/)

Вправа «Інтернет-форум»

Варіант 1. Мета: характеристика героїв, аналіз твору за допомогою уявних коментарів з інтернету (створення коментарів до поезії, фрагмента твору, поведінки героя від імені автора твору чи інших персонажів).

Варіант 2. Проаналізувати уже існуючі коментарі від імені автора, інших персонажів з метою їх оцінки (*розуміння позиції інших людей, словникова робота стосовно незрозумілих термінів, пояснення позиції коментаторів, висловлення власної думки стосовно прочитаного твору, зіставлення її з позицією уявних коментаторів*).

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Створення власного бренду із зображенням автора, персонажа, видатної особистості.

Створення білборду з цитатою на папері А3 або А4, або в сервісі Canva.

Створення митецьких альманахів.

Лінгвістичні дослідження.

Інформаційно-творчий проєкт «Трагедія «Фауст» у мистецтві» (продукти проєкту: митецький альманах, буклет, модель і технологічна картка тістечка «Фауст», розробка дизайну моделей костюмів для театральної постановки).

STREAM-проєкт до 380-річчя Мацуо Басьо «Шляхами великого сенсея» (створення відеогіду «В країні богині Ямато», печворк на японську тематику «В природі я, мій подих і життя...», «Вчимося писати ієрогліфи до хоку «Замість тисячі слів...», кардмейкінг до хоку, створення альманаху «Розуміння краси по-японськи»).

Теми проєктів (професійне спрямування):

- «Звідки ти, картопле?»;
- «Історія сукні»;
- «Чудеса електромагнітного поля»;
- «Перший залізний кінь»;
- «Еволюція людини від коваля до електрогазоварювальника».

Під час підготовки та проведення уроків на різних етапах використовую:

- Портал медіаосвіти та медіаграмотності (<https://medialiteracy.org.ua/>);
- освітній проєкт «на Урок» («Персональний помічник сучасного вчителя») (<https://naurok.com.ua/assistant>);
- сайт «Натхненник» А.-М.Богосвятської (<https://bogosvyatska.com/%D0%BE-%D0%BD%D0%B0%D1%81/>).

Список використаних джерел

1. Ковтанюк М.С. «Медіаграмотність як необхідна складова професійної компетентності сучасного педагога». – URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=5249–
2. Критичне мислення як ключова компетентність медіаграмотності. – URL: https://www.researchgate.net/publication/341105692_Kriticne_mislenna_ak_klucova_kompetencija_mediagramotnosti
3. Розвиток медіакомпетентності учнів на уроках зарубіжної літератури: науково-методичний посібник / Укладачі: О.М.Казакова, Г.В.Пономаренко. – Миколаїв: ОППО, 2021. – 240 с.
4. Чернова Л.О. Медіаграмотність як ключова компетентність сучасного вчителя. – URL: http://xn--e1aaifpcds8ay4h.com.ua/files/scientific_conference/75/3/75-03_41-42.pdf
5. Дегтярьова Г.А. Медіакомпетентність особистості та її рівні. – URL: <https://docs.google.com/presentation/d/14pOwNAfE4zJay-Uek-I-CiClhIkYPY2d5jh-UIRoinN8/htmlpresent>
6. Навіщо розвивати медіаграмотність і критичне мислення? – URL: <http://media-iq.tilda.ws/medialiteracy>
7. Марина Кафтан. Медіаграмотність. – URL: <http://www.mkeducation.com.ua/tag/medialiteracy/>
8. Реқун О.О. Практичний аспект впровадження медіаосвіти у закладі вищої освіти. – URL: <http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7592/1>
9. Жовнір А.О. Упровадження медіаосвіти та формування медіакомпетентності як ключові фактори забезпечення інформаційної безпеки громадянина та держави. – URL: <http://soctechjournal.kpu.zp.ua/archive/2017/73/20.pdf>

Аліна ГЕРАСИМЕНКО,
методист НМЦ ПТО у Харківській області;
Жанна СААКОВА,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Регіонального центру професійної освіти електротехнічних,
машинобудівних та сервісних технологій Харківської області

ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВСЬКІЙ МОЛОДІ ЗП(ПТ)О

Сучасна соціально-економічна ситуація в країні вимагає від молодого фахівця активного включення в професійну діяльність, освоєння інноваційних технологій, вирішення нетрадиційних професійних завдань.

У цих умовах, крім набутих здобувачем освіти в процесі професійної підготовки знань, умінь і навичок, важливим показником в побудові та розвитку професійної кар'єри стає сформованість кар'єрної компетентності, як здатності самостійно приймати рішення та ставити цілі, швидко адаптуватися до динамічних змін у професійній діяльності. Адже саме сформована кар'єрна компетентність сприяє творчій самореалізації, конкурентоспроможності особистості. Володіючи кар'єрною компетентністю, кваліфікований робітник з інноваційним мисленням оперує знаннями та інструментами, що дають можливість вирішувати, крім основних, нетипові та нестандартні кар'єрні завдання.

Закон України «Про професійно-технічну освіту» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку системи професійно-технічної освіти, створення умов для професійної самореалізації особистості та забезпечення потреб суспільства і держави у кваліфікованих робітниках.

Тому кар'єрна компетентність є важливим соціальним феноменом для кожної людини, вона може допомогти адаптуватися в професійному соціумі і є міцною опорою становлення соціально успішної особистості. При цьому професійна підготовка у ЗП(ПТ)О є надзвичайно важливою для формування і розвитку компетентностей, які в подальшому трансформуються у кар'єрну компетентність при працевлаштуванні та отриманні першого досвіду професійної діяльності.

Педагогічний колектив Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області вважає, що кар'єрна компетентність – це готовність і здатність особистості до професійної самореалізації.

Кар'єрна компетентність виражається як особливе поєднання психічних властивостей і якостей особистості, набутих нею умінь і навичок, необхідних для виконання складних нестандартних професійних завдань та досягнення професійного успіху.

Рис. 1. Основні складові кар'єрної компетентності

У структурі професійної компетентності кар'єрна компетентність об'єднує надважливу групу ключових (м'яких) навичок (soft skills), яким сучасна психологічна наука і світовий ринок праці відводять до 80% відповідальності за професійний успіх людини. Це не означає, що професіоналом може стати будь-яка комунікабельна, рішуча й вольова людина без твердих професійних навичок (hard skills), але, без сумніву, свідчить про неможливість досягти професійного успіху, спираючись лише на професійні знання, уміння й навички. Тут важливу роль відіграє Я-концепція особистості як основа життєвого і професійного успіху. Відтак професійний успіх та успішна кар'єра неможливі без формування кар'єрної компетентності, що, в свою чергу, неможливо без наявності в людини сталого «Я-концепції».

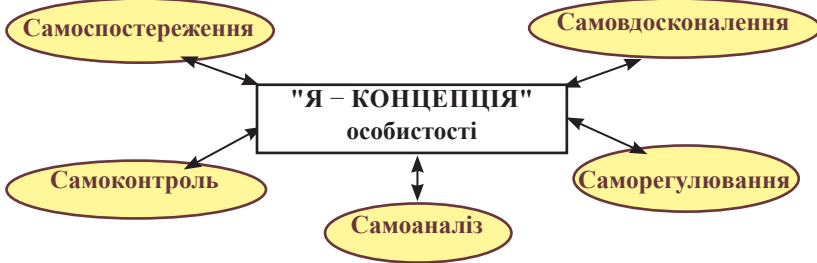

Рис. 2. «Я-концепція» особистості

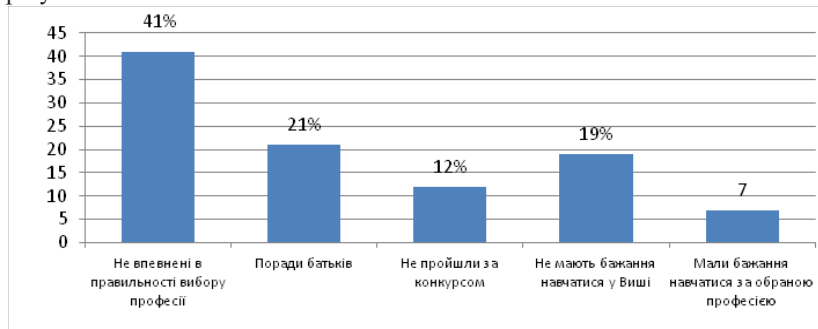
Сучасний ЗП(ПТ)О згідно з чинним законодавством України зобов'язаний створити належні умови для розвитку кар'єрної компетентності учнів, починаючи вже зі вступної кампанії, першого курсу навчання. Доведено, що формування уявлень про професійний успіх і розвиток кар'єрної компетентності змінюють на краще ставлення учнів до освітнього процесу, сприяють розвитку кар'єрної мотивації і зростанню якості професійної підготовки та відповідальності, прагненню до самопізнання, само-

розвитку і самовдосконаленню.

Але практика показує, що в більшості учнів ЗП(ПТ)О відсутні кар’єрні компетенції, які сприяють успішній самореалізації в професійній діяльності. Випускники не наділені достатніми вміннями знаходити спільну мову з новими людьми, адаптуватися в новому колективі, брати на себе відповідальність, бути мобільними, конкурентоздатними, володіти організаторськими і лідерськими якостями.

Тому з метою зацікавлення учня до набуття професійної освіти, позитивної мотивації до розвитку професійної кар’єри та професійних ціннісних орієнтацій за ініціативою НМЦ ПТО у Харківській області було проведено дослідження за методикою Л.Лучко «Ваша майбутня професія».

У дослідженні, що було проведено у листопаді 2021 року, брали участь учні I курсу Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області, у кількості – 123 особи. Планується провести ще одне дослідження у березні 2024 року з цими ж учнями-випускниками, з метою виявлення динаміки змін у результатах.

Аналізуючи отримані дані, ми з’ясували, що з дев’яти чинників вибору майбутньої професії найбільш впливові – це власне бажання; поради батьків, друзів та родичів. Відповіді здобувачів щодо мотивації вибору закладу освіти свідчать, що 21% респондентів обрали для навчання ЗП(ПТ)О лише тому, що їх відправили на навчання батьки, які вважають, що «немає сенсу продовжувати навчання в загальноосвітній школі». Інші здобувачі освіти (12%) не потрапили за конкурсом в обрані заклади вищої освіти, а 19% випускників шкіл прийшли до навчання в ЗП(ПТ)О, оскільки «не мали бажання навчатися у закладі вищої освіти». Ще 41% учнів не впевнені у правильності вибору професії та не можуть визначитися, чи обрана професія відповідає їхнім інтересам, чи здатна задовольнити потреби, і лише 7% прийшли тому, що мали бажання навчатися за обраною професією.

Вивчення очікувань учнів щодо результатів навчання дає змогу стверджувати, що 41% респондентів прагнуть набутти практичних навичок, щоб відразу розпочати професійну діяльність; 33% – сподіваються, що навчання

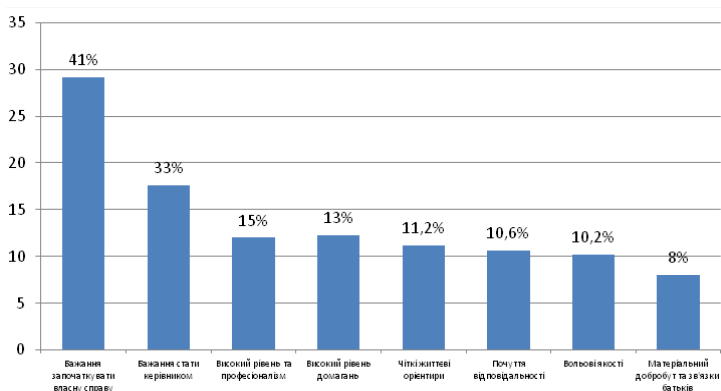
в ЗП(ПТ)О сприятиме отриманню матеріальних винагород; майже 15% – бажають отримати лише диплом, а 13% респондентів переймаються престижністю професії.

Вивчення очікувань учнів щодо результатів навчання

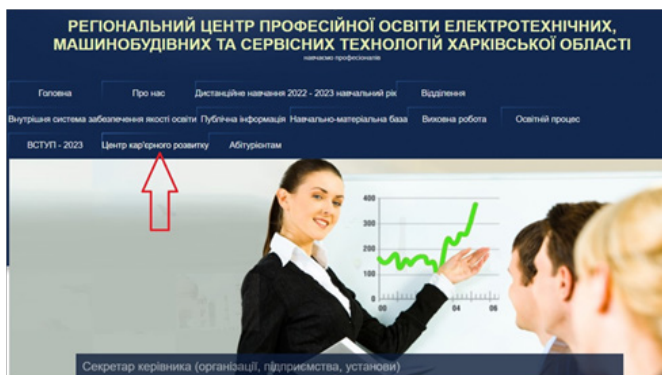
Також було проведено анкетування за методикою вивчення професійних намірів старшокласників. Результати говорять про те, що вони не надають важливого значення прагненню стати професіоналом або цілісно самореалізуватися. Пріоритетами їхніх професійних планів є бажання започаткувати власну справу (29,2%), стати керівником фірми приватної чи державної форми власності (17,6%). Більшість здобувачів освіти прагнуть максимально реалізувати себе як особистість, мають тенденцію до зростання, але не мають намірів стати керівником. Також змінюються уявлення про кар'єру та розуміння характеристик професійного успіху.

Результати анкетування за методикою вивчення професійних намірів старшокласників

Нами з'ясовано, що 8% здобувачів освіти найбільш вагомими зовнішніми чинниками успіху вважають матеріальний добробут та зв'язки батьків. Майже однаковий відсоток становлять внутрішні чинники, сформовані на основі потреб самовираження, визначення і самоствердження, а саме: високий рівень освіти та професіоналізм (12%), віра в себе й високий рівень домагань (12,3%), чіткі життєві орієнтири й усвідомлені цілі (11,2%), почуття відповідальності та вимогливості до себе (10,6%), вольові якості та вміння (10,2%).

Отже, за отриманими результатами психодіагностичних методик, очевидно, що в сучасній системі професійної (професійно-технічної) освіти є певні проблеми стосовно формування кар'єрної компетентності особистості та є необхідність у проведенні відповідної роботи зі здобувачами освіти, в ході якої підвищується інтерес до пізнання і вивчення навчальних предметів, мотивація до самостійного добування знань, ступінь включеності учнів в освітній процес. Тому ми створили Центр кар'єрного розвитку (далі – Центр).

Основна мета Центру – організація проходження виробничої практики, працевлаштування випускників та їх адаптація до практичної діяльності, сприяння розвитку підприємницької ініціативи, опанування навичками самопрезентації, техніки пошуку роботи, здійснення моніторингу кар'єри та соціальне партнерство з роботодавцями. Ми прагнемо готувати фахівців, які здатні швидко реагувати на зміни середовища та знаходити себе на сучасному ринку праці. Також пропонуємо тренінги з розвитку особистісних, професійних, кар'єрних, підприємницьких компетенцій, профконсультації з питань складання резюме та особливостей проходження співбесіди з роботодавцями.

Педагоги Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області, які задіяні в Центрі, намагаються створювати нестандартні умови навчальної та професійної діяльності (самостійне виконання здобувачами освіти творчих

завдань із визначенням своєї позиції з досліджуваної теми; систематизація практичного досвіду; проведення професійних конкурсів, фестивалів, форумів; створення професійних та творчих об'єднань, клубів, асоціацій тощо), які вимагають від них творчої активності та готовності щодо неперервного саморозвитку.

Особливих результатів має принести застосування методів активного навчання і виховання (дискусії, ділові ігри, навчальні ситуації, стандартні та нетипові проблемні завдання, проектний метод, тренінги («Побудова особистісної стратегії успіху», «Дорожня карта кар'єри», «Перезавантаження успіху», «Управління конфліктами» тощо), спрямовані на підвищення цільової активності особистості, розвиток її самооцінки, позитивної Я-концепції, рефлексії з суб'єктивним відчуттям успіху діяльності, дій, спрямованих на досягнення вершин «акме» в професії або кар'єрі. Ці методи дозволяють повною мірою враховувати пізнавальні мотиви учнів, їх інтереси, перетворювати особистий досвід у систему наукових уявлень і знань.

Створюючи умови в ЗП(ПТ)О, необхідно створити освітні програми підготовки фахівців теоретичного навчання, які відповідатимуть потребам практики, сприятимуть формуванню і закріпленню навичок самоменеджменту. Професійно орієнтовані навчальні курси повинні містити модулі з «кар'єрної тематики» («Тайм-менеджмент», «Стрес-менеджмент», «Проектування професійного успіху», «Напрями саморозвитку», «Лідерство» тощо).

Таким чином, як засіб психолого-педагогічного забезпечення професійного розвитку особистості варто розглядати не лише професійну орієнтацію, але й ширший комплекс психолого-педагогічних заходів, що визначається як консультування для кар'єри або кар'єрне консультування. Сформованість кар'єрної компетентності є результатом кар'єрного самовизначення і проявляється, зокрема, у здатності здобувачів освіти подолати нормативні кризи професійного розвитку та побудувати подальшу реалістичну освітньо-професійну траєкторію.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про професійно-технічну освіту». – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws>
2. Шерстюк А. Працевлаштування молоді в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. – URL: <http://oldconf.neasmo.org/ua/node/2876>
3. Орлов В. Формування кар'єрних орієнтацій учнів ПТНЗ як психолого-педагогічна проблема. – URL: <http://lib.iitta.gov.ua/165999/1/OVF.pdf>
4. Лозовецька В.Т. Кар'єрні орієнтації сучасної особистості. – URL: http://lib.iitta.gov.ua/10169/1/Лозовец_ка.pdf
5. Жигір В. Дидактичні особливості формування кар'єрної компетентності майбутніх фахівців в процесі їх професійної підготовки. – URL: file:///C:/Users/User/Downloads/Mir_2016_6_5.pdf

Ольга МАРИНКА-СИРОМ'ЯТНИКОВА,
Аліна ГЕРАСИМЕНКО,
методисти НМЦ ПТО у Харківській області

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЗМІСТ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ У ЗП(ПТ)О ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ РОБІТНИЧИХ ПРОФЕСІЙ

Профорієнтаційна робота здійснюється з урахуванням законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», Указу Президента України «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2020 роки», Концепції державної системи професійної орієнтації населення (затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 №842), Концепції профільного навчання в старшій школі (затверджено наказом МОН України від 21.10.2013 №1456), Положення про психологічну службу системи освіти України (затвердженого наказом МОН України від 03.05.1999 №127).

9 грудня 2021 року Уряд затвердив Концепцію державної цільової соціальної програми розвитку П(ПТ)О на 2022-2027 роки. Концепція спрямована на модернізацію системи П(ПТ)О відповідно до сучасних та перспективних потреб ринку праці, міжнародних стандартів і практик для забезпечення реалізації права громадян на якісну та доступну П(ПТ)О, створення умов для формування й розвитку актуальних професійних компетентностей особи, що необхідні для її успішної професійної діяльності та самореалізації особистості. У Концепції, зокрема, низький рівень престижності П(ПТ)О в Україні визначено як одну з актуальних проблем, що потребує негайного розв'язання.

За даними Державної служби статистики України, протягом останніх 10 років спостерігалось поступове зменшення відсотка випускників 9-х класів, які віддавали перевагу П(ПТ)О. Якщо у 2010 році навчання для здобуття повної загальної середньої освіти в ЗП(ПТ)О продовжували 18,7% випускників 9-х класів, то у 2020 році – 14,7%. Це сталося внаслідок скорочення частки молоді віком 15-24 роки в загальній чисельності постійного населення (із 11,3 до 9,5%), а відповідно, й кількості випускників 9-х класів, а також через неефективну профорієнтаційну роботу, недостатню популяризацію робітничих професій.

На нашу думку, популяризація П(ПТ)О – це здатність заохочувати молодь і дорослих обирати саме таку освіту, пропонуючи їм здобуття якісних кваліфікацій, що відкривають перспективи кар'єрного зростання та отримання гідної заробітної плати. При цьому побудова досконалої системи професійної орієнтації й консультування сприятиме збільшенню чисельності молоді, яка свідомо обиратиме П(ПТ)О для подальшого навчання.

У 2021 році у МОН України розгорнуто широку кампанію з популяризації робітничих професій, у рамках якої на сайті МОНУ оновлено роз-

діл «Вступ: Профосвіта» з інфографіками й відео про переваги навчання в ЗП(ПТ)О, а також відповідями на запитання щодо вступу до них. Окрім того, започатковано проведення кампанії «Пояснюємо професії» щодо популяризації робітничих професій, розміщено історії успішних закладів освіти. Підвищенню популярності П(ПТ)О серед молоді сприятиме також експеримент «Професійна орієнтація у Новій українській школі» (наказ МОН України від 10.08.2021 №901), що триватиме впродовж 2021-2026 рр. за підтримки експертів Фонду міжнародної солідарності в межах Програми ЄС EU4Skills. До експерименту залучено 44 школи з Вінницької, Запорізької, Київської, Львівської, Миколаївської, Полтавської, Рівненської та Чернівецької областей. У межах експерименту передбачено: створення навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в частині професійної орієнтації учнів початкової, базової та старшої школи; створення програми підвищення кваліфікації вчителів для впровадження моделі «Професійна орієнтація у Новій українській школі»; розроблення й експериментальне впровадження профорієнтаційних курсів за вибором у 8-10-х класах; напрацювання методичних рекомендацій із профорієнтації, зокрема поради батькам; поширення серед закладів-учасників експерименту польського досвіду впровадження професійної орієнтації, зокрема через навчальні візити до Польщі. По закінченні експерименту планується проведення моніторингових досліджень щодо ефективності запропонованих підходів до впровадження професійної орієнтації в закладах загальної середньої освіти – учасниках експерименту, а також видання експериментальних посібників і методичних матеріалів для впровадження професійної орієнтації в закладах загальної середньої освіти за очною та дистанційною формами здобуття освіти.

Підвищенню популяризації робітничих професій сприяє також функціонування онлайн-платформи з профорієнтації в рамках всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії». Зокрема, на онлайн-платформі створено 9 профорієнтаційних відеолекцій про типи інтелекту, розроблено 10 мультимедійних онлайн-уроків у міжнародному форматі SCORM щодо психологічної підтримки учнів у воєнний і повоєнний періоди (курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій»). Корисним заходом, покликаним заохотити школярів обирати ЗП(ПТ)О, є започаткований МОНУ і Малою академією наук цикл відеоуроків «Куди вступати, аби країну відбудувати». У відеоуроках розповідається про професії, яких найбільше потребуватиме економіка нашої країни після перемоги.

Війна, що триває в Україні, призводить до руйнації ЗП(ПТ)О, розпорошення педагогічних колективів, згорання діяльності тисяч підприємств як потенційних роботодавців, міграції школярів та здобувачів професійної освіти за кордон. Усе це зумовлює величезні проблеми й виклики, які буде

необхідно долати в повоєнний період.

У зв'язку з цим, НМЦ ПТО у Харківській області проведено дослідження офіційних сайтів ЗП(ПТ)О Харківській області щодо висвітлення профорієнтаційної роботи. З'ясувалося, що чимало закладів не розвивають сайти. Можливо, причина в тому, що більшість мають сторінки у соціальних мережах: фейсбук, інстаграм тощо. У ході роботи визначено зміст профорієнтаційної роботи ЗП(ПТ)О: перелік професій та актуальність їх на ринку праці; пакет соціальної допомоги (стипендія; забезпечення гуртожитком; умови навчання для дітей з особливими освітніми потребами; контактні телефони для отримання детальної інформації).

Досліджено та проаналізовано 23 сайти ЗП(ПТ)О. За результатами аналізу можна зробити висновок, що:

- 39,1% (9 ЗП(ПТ)О) мають майже всі параметри щодо питань профорієнтаційної роботи;
- 13% (3 ЗП(ПТ)О) не мають на сайті умов навчання для дітей з особливими освітніми потребами, або інформації щодо існуючого центру інклюзивного навчання;
- 8,6% (2 ЗП(ПТ)О) не мають онлайн-анкети для вступника та оновленої інформації за 2023 рік, 21,7% (5 ЗП(ПТ)О) не мають швидкого доступу до офіційного сайту або складно знайти потрібну інформацію;
- 13% (3 ЗП(ПТ)О) майже нічого не мають на сайті щодо профорієнтації вступників, або з головної сторінки запрошують до сторінок Facebook або Instagram.

З метою підвищення рівня профорієнтаційної роботи, популяризації робітничих професій, вивчення складу учнівського контингенту ЗП(ПТ)О у 2023 році, джерел профорієнтаційної кампанії, оптимізації профорієнтаційної та виховної роботи НМЦ ПТО у Харківській області проведено анкетування учнів першого курсу ЗП(ПТ)О.

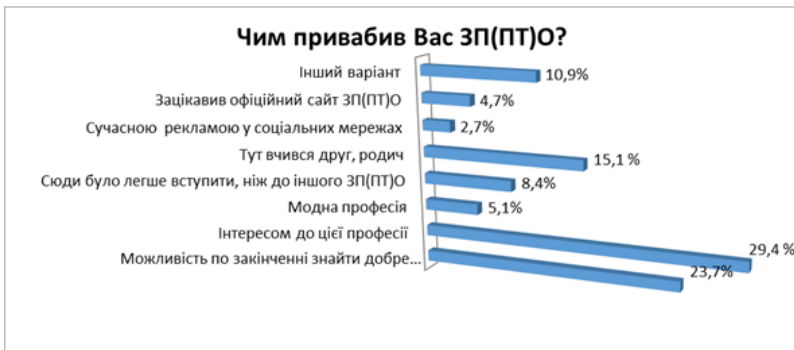
В опитуванні взяли участь 1216 респондентів, що складає 10% від загального контингенту учнів першого курсу ЗП(ПТ)О у 2023/2024 н.р., з таких професій: «Кухар-кондитер», «Тракторист», «Перукар-модельєр», «Пекар», «Провідник пасажирського вагона», «Автослюсар», «Візажист», «Зварник», «Кухар», «Верстатник широкого профілю».

Найбільш активними респондентами були учні:

- Лозівського центру професійної освіти Харківської області;
- ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти»;
- ДПТНЗ «Регіональний центр професійної освіти ресторанно-готельного, комунального господарства, торгівлі та дизайну»;
- ЗП(ПТ)О «Чугуївський регіональний центр професійної освіти Харківської області»;
- ДНЗ «Куп'янський регіональний центр професійної освіти».

На питання: «Чому саме цю професію Ви обрали?», 386 осіб (30,9%) відповіли, що її рекомендували рідні та друзі, 357 (29%) – професія престижна та актуальна на сучасному ринку праці, 305 (24,4%) – мріяли про неї з дитинства, 138 (11%) – обрали її тому, що професія є високооплачуваною. Як бачимо, лише 11% обрали цю професію, враховуючи заробітну плату. Тому доцільно при плануванні та проведенні профорієнтаційної роботи робити акцент на актуальності та престижності професії в умовах сьогодення, більше залучати до проведення профорієнтаційної кампанії учнів і їх батьків, спиратися на опис успішних професійних досягнень випускників. 24,4% опитаних учнів мріяли про цю професію з дитинства. Це вказує, що профорієнтаційну роботу можна і треба розпочинати з більш раннього віку, а не тільки з підлітками.

«Чим привабив Вас саме цей ЗП(ПТ)О?». На це питання 516 осіб (29,4%) відповіли, що інтересом до обраної професії, 415 осіб (23,7%) – можливістю знайти добре оплачувану роботу. Результати опитування свідчать про те, що обов'язковим при проведенні профорієнтаційної роботи є акцент на майбутніх роботодавцях та можливостях подальшого кар'єрного зростання. Тому необхідно використовувати в профорієнтаційній кампанії актуальну, наочну інформацію про роботодавців з урахуванням ринку праці

країни та регіону.

Також важливим є показник респондентів (264 особи (15,1%), які відповіли, що обрали заклад освіти завдяки родичам або друзям, які навчалися в ньому. Учні, які навчаються в ЗП(ПТ)О зараз, є важливим джерелом майбутньої профорієнтаційної роботи та помічниками в ній не на один рік.

Лише 83 осіб (4,7%) зацікавив офіційний сайт закладу освіти і 47 осіб (2,7%) – сучасна реклама в соціальних мережах. Це свідчить про необхідність постійно вдосконалювати та оновлювати інформацію на сайті, створювати сучасну профорієнтаційну продукцію.

Якщо розглянути відповіді респондентів на питання: «У якій соціальній мережі Ви бачили інформацію про ЗП(ПТ)О?», то рекламу ЗП(ПТ)О учні бачили у: YouTube – 119 (10%); Instagram – 237 (19,4%); Telegram – 110 (8,9%); TikTok – 42(3,7%); Facebook – 219 (18%); інший варіант Інтернет-ресурсів – 489 (40%).

Велика кількість абітурієнтів збагачує свої знання про майбутню професію переглядом Інтернет-ресурсів – 511 осіб (40,9%), спілкуванням з людьми, які працюють за цією професією – 350 (28%). Цю інформацію необхідно брати до уваги при підготовці профорієнтаційної кампанії: при розробці профорієнтаційних роликів, буклетів, презентацій тощо, щоб замотивувати майбутніх абітурієнтів.

Життєва компетентність учня – уміння вчитися впродовж життя, визначена в Концепції Нової української школи, передбачає формування вміння вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію. Тому завдання профорієнтаційної роботи полягає в ознайомленні учнів із професіями, їх мотивації на самопізнання як основу професійного самовизначення, формуванні вміння аналізувати свої здібності, планувати власну траєкторію оволодіння професією, розвивати власні професійно важливі якості особистості.

Особистісно зорієнтований підхід до профорієнтаційної роботи забезпечує вивчення та врахування індивідуальних психофізіологічних особливостей школярів, їхніх інтересів і запитів та розвиток здібностей, необхідних для реалізації цих запитів. Для цього треба запропонувати потенційним здобувачам освіти пройти онлайн-тестування щодо підприємницьких та кар'єрних компетенцій. Пропонуємо перелік анкет:

- мотиви вибору професії;
- професійні ціннісні орієнтації;
- карта інтересів;
- якорі кар'єри;
- визначення вибору професійного середовища;
- вольові якості особистості;
- особливості емоційного ставлення учнів до навчання та праці.

Велику допомогу в профорієнтаційній роботі можуть надати професіограми. Професіограма – опис професії, що містить основні вимоги, які пред'являє професія до психологічних і фізичних особливостей людини. Перелік вимог до людини в певній професіограмі підкаже майбутньому робітнику, які якості йому потрібно самостійно тренувати й розвивати. Наприклад, для професій типу «людина – людина» одна з вимог – комунікабельність, тобто така риса характеру, яка виявляється в привітності до інших людей, у прагненні бути завжди в колективі. А найсприятливішою для розвитку цієї риси є суспільна робота, участь у колективних заходах тощо.

Знання вимог, які професія пред'являє до людини, – одна з найважливіших умов для організації цілеспрямованого професійного самовиховання. Особливе значення в професіограмі мають відомості про те, що споріднює дану професію з іншими. Це дозволяє виробити в людини досить широкий погляд на професію: освоюючи її, ознайомлюватися і з тим, що є в інших професіях. А це, у свою чергу, допоможе подолати й певні побоювання обмеження. Адже вибір професії одночасно є й самообмеженням. Крім того, така підготовка полегшує, у разі потреби, і зміну професії.

Професійна (професійно-технічна) освіта не може стояти осторонь проблем професійної орієнтації. Адже набір учнів на навчання, їх спрямування на майбутнє професійне зростання, забезпечення адаптації молодих людей до майбутньої професії відбувається в процесі навчання у школі, а потім і в обраних закладах освіти. Традиційно склалася система профорієнтації, за якої більшість молоді прагне вступити до вищих закладів освіти й ігнорує професійні. Таку ситуацію можна пояснити тим, що у свідомості школярів ореолом престижу є професії, які вимагають вищої освіти, а не робітничі професії.

Отже, розуміння структури та змісту профорієнтаційної роботи дає змогу дібрати відповідні форми, зробити її більш ефективною та цілеспрямованою. Зрозуміло, що на практиці всі ці форми певним чином поєднуються. Від уміння поєднувати всі форми профорієнтації суттєво залежить її успішність. На основі результатів профорієнтаційної роботи здійснюється аналіз ефективності діяльності педагогічного колективу щодо професійного самовизначення учнівської молоді, залучення громадян до первинної професійної підготовки, професійного навчання, перепідготовки, підвищення кваліфікації на базі закладу, розробляються відповідні корекційні заходи, приймаються управлінські рішення.

Отже, системний та послідовний підхід ЗП(ПТ)О до організації профорієнтаційної роботи забезпечує збалансування освітніх професійних запитів громадян, можливостей закладу й потреб регіонального ринку праці.

Список використаних джерел

1. Бегеза Л. та ін. Від до профільної підготовки до професійного самовизначення // Сільська школа України. – 2018. – №10. – С.3-53.
2. Закатнов Д. Професійна орієнтація молоді. Стан і проблеми професійної орієнтації / Д.Закатнов // Все для вчителя. – 2019. – №7-8. – С.95-135.
3. Мельник О. та ін. Програма «Побудова кар'єри» для загальноосвітніх навчальних закладів / О.Мельник // Сільська школа України. – 2018. – №10. – С.54-71.
4. Мерцалов С. Трудове виховання як умова професійного самовизначення учнівської молоді / С.Мерцалов // Біологія. Шкільний світ. – 2020. – листоп. (№33). – С.9-11.
5. Сиявський В.В. Психологічні основи профорієнтаційної професіографії: навч. посіб. – К.: ІПК ДСЗУ, 2020. – 89 с.
6. Ткаченко В. Профорієнтаційна робота / В. Ткаченко // Директор школи. – 2021. – трав. (№ 19). – С.19-22.
7. Уруський В. Професійна орієнтація учнівської молоді // Директор школи. – 2020. – №38-39. – С.3-44.
8. Філіппов Ю. Трудова соціалізація молоді в процесі суспільно-корисної праці / Ю. Філіппов // Соціальна педагогіка та практика. – 2020. – №3. – С.58-64.

III

**Створення умов безпеки
та психологічного
комфорту під час
освітнього процесу у
ЗП(ПТ)О**

Марина ПОНОМАРЬОВА,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування та
соціально-гуманітарних дисциплін»,
Державний біотехнологічний університет, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗП(ПТ)О

Для сучасної України інклюзивна освіта – педагогічна інновація, що знаходиться на стадії становлення та поступового запровадження, а тому зустрічає немало труднощів, незважаючи на надзвичайну актуальність. Це і професійна невідповідність педагогів ЗП(ПТ)О до роботи зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами в порівнянні з педагогами спеціальних шкіл, і академічна переважаність навчальних програм, які досить важко адаптувати до потреб дитини з вадами у розвитку, а також негативне, нетолерантне ставлення батьків нормотипових дітей. Архітектурна непристосованість споруд, недоопрацьованість нормативно-правової бази, необхідність додаткового фінансування інклюзивних центрів ЗП(ПТ)О – все це значною мірою ускладнює процес оптимального запровадження інклюзивного навчання.

На сьогодні Україна робить перші кроки для впровадження інклюзивної освіти. Важливим компонентом даного процесу є держава, яка приймає закони та розробляє концепції, тобто її соціальна політика щодо покращення освітнього середовища та введення у широку практику інклюзивного навчання.

Нормативно-правові документи щодо навчання осіб з особливими потребами:

- Закон України [Про освіту](#)
- Закон України [Про професійну \(професійно-технічну\) освіту](#)
- Закон України [Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг](#)
- [Загальна декларація прав людини \(1948 р.\)](#)
- [Конвенція про права дитини](#)
- [Конвенція про права інвалідів](#)
- [Порядок організації інклюзивного навчання у закладах професійної \(професійно-технічної\) освіти](#) (Постанова КМУ від 10.07.2019 №636)
- [Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти](#) (Постанова КМУ від 15.09.2021 №957)
- [Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти](#) (Наказ МОНУ від 08.06.2018 №609)

- [Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами](#) (Постанова КМУ від 21.07.2021 №765)
- [Положення про інклюзивно-ресурсний центр](#) (Постанова КМУ від 12.07.2017 №545)
- [Про внесення змін до Переліку особливих \(спеціальних\) умов, що створюються для осіб з особливими освітніми потребами в пунктах проведення зовнішнього незалежного оцінювання](#) (Наказ МОЗ України від 10.01.2018 №23/40)
- [Про затвердження типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти III ступеня для дітей з особливими освітніми потребами](#) (Наказ МОНУ від 21.06.2018 №668)
- [Про затвердження Типового переліку спеціальних засобів корекції психологічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються в інклюзивних та спеціальних класах закладів загальної середньої освіти](#) (Наказ МОНУ від 11.05.2018 №414)
- [Про надання грифів Міністерства освіти і науки України навчальній літературі для дітей з особливими освітніми потребами](#) (Наказ МОНУ від 06.04.2018 №332)
- [Щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році](#) (Лист МОНУ від 31.08.2020 №1/9-495)
- [«Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах освіти в 2019/2020 н.р.»](#) (Лист МОНУ від 05.08.2019 №1/9-498)
- [«Щодо забезпечення доступності закладів освіти для осіб з особливими освітніми потребами»](#) (Лист МОНУ від 05.04.2019 №1/9-223)

В Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII сказано, що:

- **інклюзивне навчання** – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників;
- **інклюзивне освітнє середовище** – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей;
- **індивідуальна програма розвитку** – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання;

– **особа з особливими освітніми потребами** – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту;

– **розумне пристосування** – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами.

Інклюзія – це процес. Важливо зазначити, що інклюзія має розглядатись як постійний пошук ефективних шляхів задоволення індивідуальних потреб усіх дітей. У цьому випадку відмінності розглядаються як позитивне явище, яке стимулює навчання дітей та дорослих.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами. Тобто, система адаптується до потреб дитини. Девіз інклюзії – рівні можливості для кожного.

Технологія інклюзивної освіти, описана науковцями університетів Конкордія (Канада) і Монаш (Австралія) Тімом Лорманом, Джоан Денпелер та Девідом Харві

Згідно з українськими нормативно-правовими документами до категорії дітей з порушеннями психофізичного розвитку відносять:

Отже, організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (ООП) у ЗП(ПТ)О передбачає:

- створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП;
- приведення території ЗП(ПТ)О, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил;
- забезпечення здобувачів освіти з ООП необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОНУ;
- диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з ООП методів і способів спілкування, зокрема української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля), із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;
- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт

Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

Крім цього, адміністрації ЗП(ПТ)О треба приділити увагу щодо кадрового забезпечення, а саме: здійснити спеціальну підготовку і перепідготовку педагогічних кадрів ЗП(ПТ)О для роботи з дітьми та дорослими з особливими потребами у навчанні.

Утворення інклюзивної групи в ЗП(ПТ)О здійснюється відповідно до наказу керівника закладу на підставі:

- письмового звернення здобувача освіти з особливими освітніми потребами або одного з його батьків (чи іншого законного представника);
- висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини (за наявності), що надається інклюзивно-ресурсним центром (за умови здобуття загальної середньої освіти);
- медичної довідки, де прописано, що даній особі не протипоказане навчання за обраною професією;
- індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (за наявності).

Відповідно до наказу МОН України 08.06.2018 №609 до команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП входять:

- директор або заступник директора з навчально-виховної роботи;
- класний керівник, майстер в/н, викладачі, асистент викладача, асистент майстра в/н,
- практичний психолог, соціальний педагог, вчитель-дефектолог (з урахування освітніх потреб дитини ООП), вчитель-реабілітолог;
- комендант гуртожитку та вихователь (якщо здобувач освіти мешкає у гуртожитку);
- батьки або законні представники дитини ООП.

Функції команди психолого-педагогічного супроводу:

- забезпечення психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- забезпечення інформаційно-просвітницької діяльності щодо формування позитивного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами;
- консультування та надання методичної допомоги педагогічним працівникам;
- розроблення індивідуального навчального плану, моніторинг його виконання та корегування (за потреби);
- підготовка педагогічних працівників закладу та соціальних працівників, волонтерів до роботи із здобувачами освіти з ООП шляхом проведення лекцій, семінарів, тренінгів, засідань за круглим столом тощо
- співпраця із закладами соціального захисту населення, громадськими об'єднаннями тощо з метою здійснення волонтерської допомоги, спрямованої на підтримку здобувачів освіти з ООП.

Отже, для успішної організації інклюзивної освіти у ЗП(ПТ)О треба звернути увагу на забезпечення системної психологічної допомоги здобува-

чам освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу, зокрема, їх соціально-психологічної адаптації до освітнього середовища ЗП(ПТ)О.

І ще особливий момент – це здійснення заходів щодо соціальної та соціально-побутової підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, зокрема, надання інформації та допомоги під час влаштування в гуртожиток, отримання різних видів державної допомоги, технічних засобів реабілітації, а також провадження волонтерської діяльності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII, стаття 20. URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu#google_vignette
2. Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 18.05.2012 №1/9-384 «Про організацію інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах». URL: http://old.mon.gov.ua/images/files/0newssj/05/18/1_9-384.doc
3. Особливості реалізації компетентнісного підходу в освіті дітей з інтелектуальними порушеннями / навчально-методичний посібник /авт.: О.Чеботарьова, Г.Блеч, І.Бобренко, І.Гладченко, О.Мякушко, С.Трикоз, І.Сухіна, Н.Ярмола. За наук. ред.: О.Чеботарьової, І.Сухіної. – К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2019. 450 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/718292/>
4. Постанова КМУ від 10.07.2019 №636 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. URL: <https://rozvytok-osvity.te.ua/postanova-%E2%84%96-636-pro-zatverdzhennya-poryadku-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-u-zakladah-profesijnoyi-profesijno-tehничnoyi-osviti/>

Віталій СІЧКАР,

викладач предмета «Захист України»

ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти

швейного виробництва та сфери послуг Харківської області»

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

У сучасних військово-політичних реаліях як у світі, так і в Україні, важко і навіть недоречно заперечувати роль інформації як інструменту протистояння. Фактично інформаційна складова – це зброя сучасного російського агресора.

Одним з прикладів інформаційної війни проти України є поширення фейкових новин і пропаганди на тимчасово окупованих територіях, зокрема змістовного контенту, який сприяє вирішенню питань незаконної депортації місцевого населення і прийняття російського громадянства. Також давно ні для кого не є секретом той факт, що російські пропагандистські ресурси активно використовують інформаційні канали для поширення антиукраїнських настроїв і дискредитації ЗСУ.

Інформація дозволяє вигравати війни та політичні кризи без жодного пострілу, формуючи та розпалюючи внутрішні протиріччя в державі. Така тактика характерна для війн нового покоління – так званих гібридних війн, де безпосередній військовий фактор є лише однією зі складових цілого.

Нагадаю, що гібридна війна – це різновид ескалації конфліктів, властивий для XXI ст., що поєднує застосування державних та недержавних, традиційних і нетрадиційних стратегій, ресурсів, засобів, методів підривної діяльності, включаючи інформаційну безпеку та механізмів кібервійни з метою досягнення певних політичних цілей. Прикладами таких війн можуть бути: війна в Нагірному Карабаху (1988-1994, 1994-2020, 2020, 2022, 2023), лівансько-ізраїльська війна 2006 року, російсько-грузинська війна 2008 року, російсько-українська війна, починаючи з 2014 року.

Також варто звернути увагу на те, що в умовах, коли цілий комплекс інформації розрахований на маніпулювання громадською думкою цивільного населення, особливо учасників освітнього процесу, військовослужбовців тощо. У першу чергу діють на свідомість людини за допомогою фізіологічних та психологічних методів і засобів її сприйняття. Постає питання низького рівня інформаційної культури, що спричиняє зниження здатності молодшої людини до критичного сприйняття події. Стає важливим аналіз та оцінка отриманої інформації.

Інформаційна війна, що веде росія проти України, значною мірою націлена на молодь, яка є одним із учасників освітнього процесу. Ворожа пропаганда може спричинити серйозні наслідки не тільки для психологічної стійкості молоді, але і для їх політичних переконань та участі у громадському житті. Деякі з можливих наслідків включають так звану психологічну

дезорієнтацію: нав'язування неправдивої, негативної та спотвореної інформації, що може призвести до психологічної дезорієнтації серед молоді. Скажімо, з'являється велика кількість різноманітної інформації, яку складно перевірити на правдивість. Це може призвести до скептицизму молоді щодо інформації, яку вони отримують, негативно вплинути на їхнє бажання брати участь у демократичних процесах, викликати страх, паніку, роздратування, непевність у своїх переконаннях та перспективах майбутнього, що може негативно впливати на життя і професійний розвиток молодих українців.

Маніпулювання громадською думкою: інформаційна війна ведеться ворогом задля того, щоб схилити юних дівчат і хлопців до позитивного сприйняття, підтримки тих ідей та переконань, які не відповідають їхнім інтересам, але з якими вони стикаються у соціальних мережах.

Інформаційна війна також націлена на те, щоб підірвати довіру молоді до державних інституцій. Це може негативно впливати на готовність брати участь у політичному та суспільному житті країни, що загрожує демократії та стабільності суспільства.

Створення передумов для радикалізації суспільства: поширення спотвореної інформації, в поєднанні із закликами до активних дій може також підштовхнути молодь до участі у маргінальних угрупованнях і рухах, метою яких є насильницьке захоплення державної влади або повалення конституційного ладу.

До того ж, інформаційна війна може приводити до розпалювання між-етнічної та міжрелігійної неприязні. Завдяки розповсюдженню фейкових новин і маніпулюванню інформацією, створюється штучний конфлікт між різними групами населення, що може призвести до насильства та іншого негативного впливу на молодь.

На цьому етапі здатність до формування власної думки у молоді практично відсутня. Тобто інформація, через призму інформаційної війни сприймається, як потенційна зброя, тобто її можна розглядати як новий вид бойових дій на полі психологічного стану серед громадян.

Отже, основною ознакою ведення стратегічних інформаційних війн – це застосування специфічної зброї, яка не наносить фізичних ушкоджень, але її наслідки можуть призводити до розгортання справжніх повномасштабних війн.

Загалом наслідки інформаційної війни можуть бути дуже серйозними, оскільки вона впливає на масову свідомість, особливо учасників освітнього процесу, і може змінювати їх особисту думку, навіть якщо фактичної агресії не відбувається. Тому набуває особливої значущості проведення різноманітних просвітницьких заходів для підвищення рівня інформаційної грамотності здобувачів освіти, щоб забезпечити їх від обману, маніпуляцій і всього того, що можна назвати одним словом – зомбування.

Низький рівень сформованості інформаційної культури молоді в умовах сучасної інформаційно-гібридної війни характеризується:

- низькою мотивацією ціннісного національно-патріотичного позитивного ставлення до системи українських цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної та державної діяльності молоді в умовах війни;
- низькою потребою молоді в саморозвитку та самовдосконаленні, прагненні осмислити власні потенційні можливості як громадянина української держави;
- низькою здатністю виявити завуальовану негативну інформацію, яка сприяє послабленню ціннісних орієнтирів української нації;
- відсутністю навичок критичного аналізу певної інформації;
- відсутністю стійких мотивів досягнення успіху, самореалізації у професійній та громадській діяльності.

Відповідно до інформаційно-процесуального критерію, низький рівень сформованості інформаційної культури здобувачів освіти відповідає низькому рівню базових знань про інформаційні ресурси, інформаційні системи, інформаційні технології, інформатизацію суспільства. У таких здобувачів освіти цілковито відсутня здатність до самостійного створення і вироблення нових знань на основі отриманої інформації. Критичне мислення такої категорії молоді також відсутнє.

Такі здобувачі освіти не володіють навичками та уміннями оцінки інформації. Вони володіють лише теоретичними знаннями про інформаційні ресурси, проте вони не можуть адекватно аналізувати результат власної діяльності, порівнювати його і самостійно корегувати стратегію переосмислення й оброблення отриманої інформації, використовуючи технології гарантування інформаційно-психологічної безпеки щодо інформаційно-психологічного впливу на молодь у вигляді різноманітних молодіжних субкультур.

Наочним прикладом може бути молодіжна течія «ПВК Редан», яка не випадково з'явилася у нашій країні саме зараз, під час повномасштабної війни. Дана проблематика вперше з'явилася в росії хаотично, потім була підтримана та розвинена органами ФСБ рф і впроваджена на території нашої держави. Тож молоді треба бути обачними та не вестися на провокації, які створює нам росія. Мета такої молодіжної течії – зібрання групи молоді близько 200 осіб віком від 12 до 21 року у центрі міста для протистояння та бійки з іншою групою молоді через зовнішній вигляд або форми одягу. У Житомирі відбулась протидія так званим «павукам».

Тому адміністраціям закладів освіти, педагогічному колективу і в першу чергу психологам та викладачам предмета «Захист України» постійно треба моніторити дану проблему і проводити роботу щодо роз'яснення здобувачам освіти окремих моментів та положень, які стосуються таких проявів. У сьогодишніх українських реаліях воєнного стану інформаційна безпека передбачає:

- належний рівень інформаційної культури, тобто теоретичну і прак-

тичну підготовку здобувача освіти, що забезпечує захист і реалізацію життєво важливих інтересів і гармонійний розвиток в умовах інформаційного суспільства, незалежно від наявності інформаційних загроз;

- здатність держави створити умови для гармонійного розвитку та задоволення інформаційних потреб незалежно від наявності інформаційних загроз;

- забезпечення, розвиток і використання інформаційного середовища в інтересах людини;

- захист особливо цивільного населення від різноманітних інформаційних загроз з боку віроломного супротивника.

Загалом інформаційна війна є серйозним викликом для молоді та суспільства в цілому, що потребує належної уваги та дій з боку державних органів, громадськості та освітніх інституцій.

До речі, сьогодні не тільки Україна змушена постійно відбиватися від інформаційних атак. У мирних і розвинутих країнах ця проблема постає так само гостро. Як окремий приклад використання соціальних мереж для ведення інформаційної війни слід пригадати скандал, що стався з компанією «Cambridge Analytica». Ця компанія використовувала дані користувачів Facebook для створення персоналізованих рекламних повідомлень та впливу на політичні процеси в різних країнах світу. Після скандалу Facebook запровадив нові правила використання даних користувачів, але такі приклади показують, як соціальні мережі можуть використовуватися для ведення справжніх інформаційних війн.

Світовій практиці на цьому етапі наразі невідомі більш дієві способи протидії інформаційній війні, ніж інформаційно-просвітницькі заходи. Це перевірені часом організаційні дії, спрямовані на те, щоб донести до громадськості правдиву інформацію про події, що відбуваються в країні, протистояти дезінформації та фейкам, які можуть бути поширені в соціальних мережах та на різних медіаплатформах.

Одним з головних інструментів інформаційно-просвітницьких заходів є освіта. Всі українські заклади освіти, включаючи ЗП(ПТ)О, можуть і повинні враховувати це у виховній роботі серед здобувачів освіти, надаючи їм знання та інструменти для критичного мислення, раціоналізму, аналізу інформації. Крім того, необхідно проводити лекції та семінари, присвячені темі інформаційної війни, залучати експертів для доповідей, організувати круглі столи та дискусії.

Інформаційно-просвітницькі заходи можуть включати створення інформаційних матеріалів, які містять правдиву інформацію про події, що відбуваються в країні. Ці матеріали можуть бути розміщені на сайтах закладів освіти та на їх сторінках у соціальних мережах, що дозволить донести їх до широкої аудиторії. Можуть бути організовані виставки, конференції та інші заходи, які допоможуть підвищити обізнаність здобувачів освіти про інформаційну війну.

Зважаючи на те, що інформаційна війна є глобальною проблемою, в світі було розроблено і реалізовано багато проєктів інформаційно-просвітницької роботи, які можуть слугувати прикладом для успішної боротьби зі зловживанням інформацією. Серед них:

– **StopFake.org** – це проєкт, створений в Україні для викриття фейкових новин, які розповсюджувалися від самого початку російської агресії. Проєкт надає корисні рекомендації про те, як розпізнати фейки, навчає людей бути більш критичними до інформації, яку вони отримують. За роки існування проєкт зарекомендував себе як дуже ефективний інструмент боротьби з антиукраїнською пропагандою.

– **EUvsDisinfo** – проєкт, що фінансується Європейською комісією, спрямований на виявлення й викриття дезінформації та пропаганди з боку країн, які намагаються втручатися у справи ЄС. Проєкт пропонує фактичні дані та аналіз, щоб допомогти людям відрізнити дезінформацію від правди.

– **The Syrian Archive** – проєкт, який має на меті збереження відео- та фотоматеріалів, що дозволяють досліджувати злочини проти людяності, які відбуваються в Сирії. Проєкт надає докази воєнних злочинів, причому докази збираються з різних джерел, включаючи соціальні мережі.

– **FactCheck.org** – проєкт, який був створений у США для того, щоб перевіряти факти, які стали предметом дискусій та дезінформації під час політичних кампаній.

– **NewsGuard** – цей проєкт також був створений у США з метою допомоги користувачам Інтернету розрізнити довірені новинні джерела від тих, що розповсюджують фейки. Команда проєкту використовує велику кількість джерел і методів оцінки новинних сайтів, включаючи аналіз їх редакційної політики, факт-чекінг, оцінку ступеню бізнесової незалежності та інші фактори. Результати оцінки публікуються на сайті проєкту та у вигляді спеціальних розширень для браузерів.

Таким чином, інформаційно-просвітницькі заходи можуть бути досить ефективними в боротьбі з інформаційною війною та фейковою інформацією. Зокрема, важливо використовувати методи факт-чекінгу та аналізу контексту для виявлення фейків, а також розвивати медійну грамотність серед населення.

Сучасні здобувачі освіти – це ті люди, котрим належить розбудовувати наше майбутнє, втілювати мрії та змінювати на краще світ навколо нас. Їм відведена надзвичайно відповідальна роль у захисті нашої країни від інформаційної агресії. Вони повинні навчитися боротися з фейками та маніпуляціями, не забувати ділитися отриманими знаннями зі своїми друзями, близькими та рідними.

Активна позиція учасників освітнього процесу – бути на захисті правди – наблизить спільну перемогу над підступним ворогом і допомогти відновити стабільність у нашій державі. Вони не повинні залишатися байдужими до того, що відбувається навколо них у світі та державі. Вони повинні мати

можливість долучатися до інформаційно-просвітницьких заходів, сприяти поширенню достовірних відомостей та підтримувати нашу Україну!

Список використаних джерел

1. Остроухов В.В., Петрик В.М., Присяжнюк М.М. та ін. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти): підручник. К.: КНТ, 2010. 776 с.
2. Лизанчук В.В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 725 с.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25.02.2017 №47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/47/2017>.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року «Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану»: Указ Президента України від 19.03.2022 №152/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/152/2022>.
5. Боднар І. Інформаційна безпека як основа національної безпеки. Механізм регулювання економіки. 2014. №1. С 68-75.
6. Кавун С.В., Носов В.В., Манжай О.В. Інформаційна безпека. Навчальний посібник. Ч.2. Харків: Вид. ХНЕУ, 2018. 196 с.
7. Інформаційна безпека. Підручник. Під ред. В.В.Остроухова. К.: Видавництво Ліра-К, 2021. 412 с. Стратегія інформаційної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n1>

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ БЕЗПЕКИ В ЗП(ПТ)О ТА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Створення безпечного освітнього середовища й організація освітнього процесу закладу професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) з урахуванням вимог охорони праці та пожежної безпеки є надзвичайно пріоритетними завданнями в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні.

7 квітня 2023 року на засіданні Уряду було ухвалено [Концепцію безпеки](#) закладів освіти. Вона представляє комплексне стратегічне бачення створення безпечного освітнього середовища у закладах освіти та організацію в них рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та викладання.

«Найголовніше, щоб навчання було безпечним, щоб кожна українська дитина мала доступ до якісної освіти, а кожен учитель відчував турботу та увагу», – зазначив міністр освіти і науки України Оксен Лісовий.

Реалізація Концепції дає можливість для закладів освіти організувати навчання в очному режимі, сприятиме забезпеченню комфортного перебування в об'єктах фонду захисних споруд закладів освіти, а також підвищить ефективність превентивних заходів щодо запобігання правопорушень в освітньому середовищі. Створені безпечні умови сприятимуть емоційному добробуту всіх учасників освітнього процесу. Особлива увага надається заходам, спрямованим на запобігання проявам фізичного та психологічного насильства, а також дотримання прав і норм інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Розглянемо основні проблеми та шляхи вирішення основних завдань Концепції.

Проблемою Концепції безпеки закладів освіти, яка потребує розв'язання, є низький рівень безпеки закладів освіти та організації безпечного освітнього середовища в Україні, що є наслідком факторів, перелічених на рис. 1 на стор.113, важливим серед яких є недостатня кількість об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту закладів освіти та низький рівень відповідності об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту закладів освіти вимогам щодо необхідної місткості таких об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та кількості евакуаційних виходів, наявності водопостачання, водовідведення, вентиляції, обігріву, освітлення, засобів зв'язку та Інтернету, засобів надання медичної допомоги, доступності для маломобільних груп населення, а також можливості організації у таких об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту освітнього процесу.

Рис. 1. Основні проблеми та завдання Концепції

Визначені строки реалізації Концепції, основні завдання та заходи, спрямовані на розв’язання проблеми.

Створення безпечної інфраструктури закладів освіти можливо забезпечити шляхами (див. рис. 2 на стор.115):

1. Облаштування існуючих та будівництва нових захисних споруд цивільного захисту закладів освіти з урахуванням вимог законодавства. Строк виконання – 2023-2025 роки.

2. Забезпечення мінімальних вимог для належної організації освітнього процесу в захисних спорудах цивільного захисту закладів освіти. Виконавцями заходу визначено обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, засновників закладів освіти (за згодою), строк виконання – 2023-2025 роки.

3. Забезпечення пожежної та техногенної безпеки закладів освіти. Виконавцями заходу визначено обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, ДСНС, засновників закладів освіти (за згодою), строк виконання – 2023-2025 роки.

4. Забезпечення в установленому порядку охорони закладів освіти, встановлення у закладах освіти комплексу тривожної сигналізації та здійснення інфраструктурних заходів щодо організації безпеки закладів освіти. Виконавцями заходу визначено Національну поліцію, обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, засновників закладів освіти (за згодою), строк виконання – 2023 рік.

5. Удосконалення нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту з метою створення безпечних умов перебування у закладах освіти учасників освітнього процесу. Виконавцями заходу визначено МОН, МВС,

ДСНС, строк виконання – 2023 рік.

Ефективне попередження та протидію негативним безпековим явищам в освітньому середовищі можливо забезпечити шляхом:

1. Посилення поліцейської присутності у закладах освіти Виконавцями заходу визначено Національну поліцію, засновників закладів освіти (за згодою), строк виконання – 2023 рік.

2. Запровадження системи раннього попередження та евакуації учасників освітнього процесу в разі нападу, ризику нападу на заклад освіти або іншої небезпеки. Виконавцями заходу визначено Національну поліцію, МВС, МОН, обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, засновників закладів освіти (за згодою), ДСНС, строк виконання – 2023 рік.

3. Впровадження алгоритму дій у разі виникнення небезпечних ситуацій, виявлення вибухонебезпечних та інших підозрілих предметів у закладі освіти. Виконавцями заходу визначено обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, засновників закладів освіти (за згодою), ДСНС, Національну поліцію, строк виконання – 2023 рік.

4. Трансформації психологічної служби системи освіти та психологічного супроводу з урахуванням впливу військової агресії на учасників освітнього процесу. Виконавцями заходу визначено МОН, МОЗ, строк виконання – 2023-2024 роки.

5. Удосконалення нормативно-правової бази у сфері громадської безпеки в частині підвищення ефективності попередження та недопущення вчинення правопорушень в закладах освіти. Виконавцями заходу визначено МВС, Національну поліцію, МОН, строк виконання – 2023 рік.

Формування компетентностей безпеки в учасників освітнього процесу забезпечується шляхом:

– організації системного навчання учасників освітнього процесу діям в умовах надзвичайних ситуацій. Виконавцями заходу визначено МОН, ДСНС, обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, засновників закладів освіти (за згодою), строк виконання – 2023-2024 роки;

– перегляду та актуалізації освітніх програм з питань безпеки життєдіяльності, цивільного захисту та домедичної допомоги, прав, свобод та обов'язків громадянина та впровадження соціально-емоційного навчання та здійснення інтеграції знань про психічне здоров'я в освітній процес та освітню діяльність. Виконавцями заходу визначено МОН, МОЗ, МВС, ДСНС, Національну поліцію, заклади освіти (за згодою), строк виконання – 2023 рік;

– запровадження в освітній процес закладів освіти програм, спрямованих на формування у здобувачів освіти правової поведінки, запобігання конфліктам та правопорушенням, здобуття навичок щодо безпечної поведінки в Інтернеті. Виконавцями заходу визначено МОН, МВС, Національну поліцію, обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, заклади освіти (за згодою), строк виконання – 2023-2024 роки;

– запровадження обов’язкового підвищення кваліфікації, рівня обізнаності та підготовки педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти з безпекових питань, питань базових психологічних втручань, основ психологічної самопомогі і прав, свобод та обов’язків громадянина. Виконавцями заходу визначено МОН, Національну поліцію, обласні, Київську міську державні (військові) адміністрації, інститути післядипломної педагогічної освіти (за згодою), строк виконання – 2023 рік.

Фінансове забезпечення заходів, спрямованих на реалізацію Концепції, здійснюватиметься за рахунок і в межах видатків державного та місцевих бюджетів на відповідний рік, а також за рахунок міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством.

Рис. 2. Шляхи вирішення основних завдань Концепції

Реалізація Концепції підвищить ефективність превентивних заходів щодо запобігання й попередження вчиненню правопорушень в освітньому середовищі та створить безпечні умови навчання та викладання, комфортну міжособистісну взаємодію, що сприятиме емоційному благополуччю учасників освітнього процесу, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу (див. рис. 3 на стор.116).

Забезпечення координації дій з реалізації Концепції, здійснення контролю за реалізацією Концепції, проведення моніторингу стану їх виконання здійснює МОНУ.

Рис. 3. Результати реалізації Концепції

Проблема пожежної безпеки у закладі освіти особливо у воєнний час – одне з головних завдань забезпечення безпечного середовища. Одна з основних причин виникнення пожежі, зокрема, в осінньо-зимовий період – перенавантаження електромережі. У воєнний час додається ще й небезпека в разі обстрілу, нанесення ракетно-бомбових ударів, артилерійського обстрілу: можуть зруйнуватися будівлі, порватися інженерні комунікації, закоротити електричні дроти й початися пожежа. Для дотримання вимог пожежної безпеки необхідно керуватися переліком нормативно-правових актів (рис. 4 на стор.116-117).

- Кодекс цивільного захисту України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>
- Правила пожежної безпеки в Україні, затверджені наказом МВС від 30.12.2014 №1417 (із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства внутрішніх справ):
  - від 15.08.2016 №810
  - від 31.07.2017 №657
  - від 25.11.2020 №830
  - від 22.03.2022 №197
  - від 01.03.2023 №141
- Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України у сфері пожежної безпеки: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-21#Text>
- Правила пожежної безпеки для навчальних закладів та установ системи освіти в Україні, затвердженими наказом МОНУ від 15.08.2016 № 974.

- Порядок затвердження програм навчання та інструктажів з питань пожежної безпеки, організації та контролю за їх виконанням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0108-20#Text>
- Правила експлуатації та типові норми належності вогнегасників, затверджені наказом МВС від 15.01.2018 №25.
- Наказ МВС України «Про затвердження Змін до Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників»: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0003-21#Text>
- Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України у сфері пожежної безпеки: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-21#Text>
- Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
- [Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 №841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій»](#)
- [Постанова Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 №934 «Про затвердження Порядку проведення обов'язкової евакуації окремих категорій населення в разі введення правового режиму воєнного стану»](#)
- [Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2022 №854 «Про утворення Координаційного штабу з питань проведення обов'язкової евакуації населення в умовах воєнного стану»](#)
- [Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.2023 №546 «Про тимчасове переміщення \(евакуацію\) дітей та осіб, які проживають або захищені до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, та їх повернення»](#)
- [Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах](#)

Рис. 4. Перелік нормативно-правових актів та змін до них для дотримання вимог безпеки

Головне завдання щодо забезпечення пожежної безпеки в закладі освіти – захист і рятування людей від впливу небезпечних чинників пожежі, якими супроводжується неконтрольоване горіння. Щоб створити безпечне середовище в закладі освіти, необхідно встановити протипожежний режим, визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки, встановити порядок вивчення правил пожежної безпеки, призначити відповідальних осіб, що вже пройшли навчання і мають посвідчення, для проведення інструктажів із питань пожежної безпеки.

У закладі освіти, крім вступного, первинного і щорічних інструктажів, на робочих місцях проводяться ще й позапланові інструктажі (у зв'язку з воєнним станом, зі змінами правил пожежної безпеки). Є ще цільовий протипожежний інструктаж. Його проводять перед початком пожежоне-

безпечних робіт, як правило, аварійних. Результати цільового інструктажу оформлюють письмово в наряді-допуску на проведення таких робіт.

Результати вступного, первинного, повторного та позапланового інструктажів фіксують у Журналі реєстрації інструктажів з питань цивільного захисту пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях. У Журналі зазначають вид інструктажу та назву й номер інструкції, з якої провели інструктаж. Інструкції мають відображати всю повноту вимог пожежної безпеки.

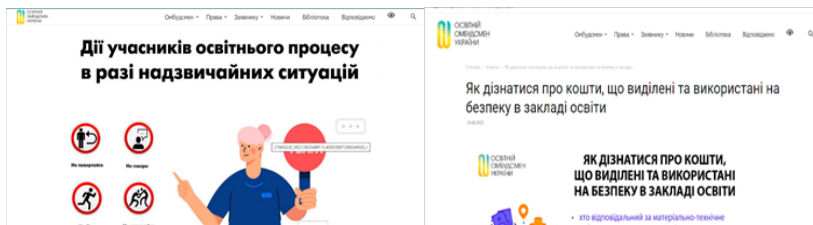
Наказом призначаються особи, відповідальні за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, дільниць, технологічного та інженерного устаткування, а також за утримання й експлуатацію засобів протипожежного захисту. Окремо призначається відповідальний за утримання в працездатному стані всіх технічних протипожежних засобів і первинних засобів пожегогасіння, робляться відповідні записи в Журналі обліку вогнегасників, один раз на рік проводиться діагностика.

Призначаються відповідальні за укриття. У захисних спорудах обов'язкове дотримання вимог пожежної безпеки та призначення наказом відповідального за протипожежний стан. Розробляється план евакуації працівників і здобувачів освіти, а також інструкція щодо дій у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій, якщо штатна чисельність закладу до 50 осіб, або план реагування на надзвичайні ситуації, якщо понад 50 осіб. Ці документи мають бути в захисній споруді. План чи інструкція повинна практично відпрацьовуватись задля формування стійких навичок поведінки в екстремальних і надзвичайних ситуаціях. Щоквартально проводяться тренування. Під час тренувань можна побачити недоліки, наприклад заблокований евакуаційний вихід, невідповідність ширини евакуаційних проходів. Також проводиться моніторинг стану електричного обладнання електричних мереж.

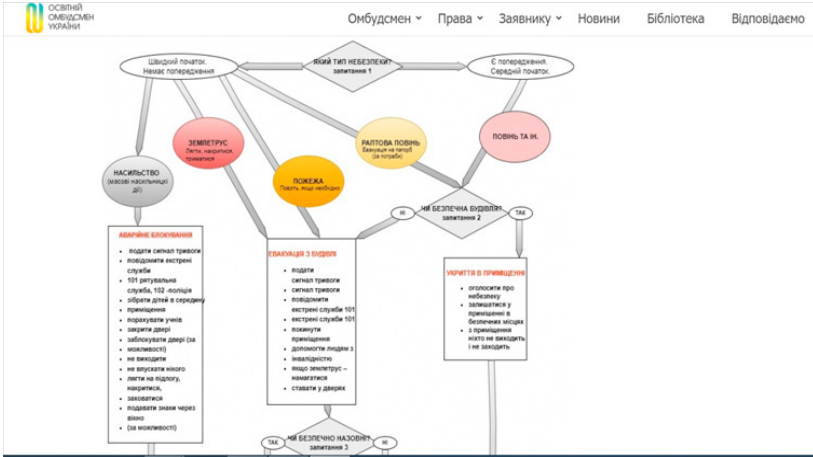
Матеріалами щодо дій учасників освітнього процесу в разі надзвичайних ситуацій можна користуватись за допомогою джерел:

ДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

<https://eo.gov.ua/dii-uchasnykiv-osvitnoho-protsesu-v-razi-nadzvychnaykh-sytuatsiy/2022/01/18/>

The screenshot shows the website interface with the following content:

ДІЇ У РАЗІ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ (СТРІЛЬБА, ВИБУХИ)

У разі проведення антитерористичної операції **рекомендується:**

- лягти на підлогу обличчям вниз, поклавши руки долонями на підлогу;
- чітко виконувати команди співробітників антитерористичного підрозділу уникання ризиків.

ДІЇ У РАЗІ ПЕРЕСТРІЛКИ

Державна служба України з надзвичайних ситуацій пропонує **застосувати рекомендації у разі перестрілки:**

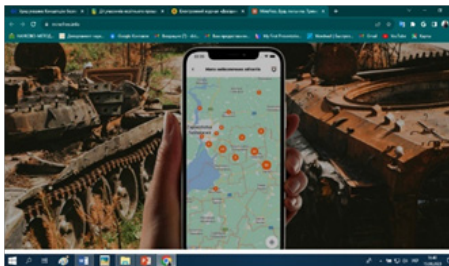
- якщо стрілянина застала вас на вулиці, відразу ж лягте й скоріться, виберіть найбільше укриття й проберіться до нього, не піднімаючись у повний зріст. Укриттям можуть служити виступи будинків, парканів, бетонні стовпи або бордюри, канави. Пам'ятайте, що автомобіль – не найкращий захист, тому що його метал тонкий, а паливе – вибухонебезпечне. За першої нагоди скоріться у під'їзд будинку, підземного переходу, дочекайтесь закінчення перестрілки;
- проводьте заходи для порятунку дітей, за необхідності прикрийте їх своїм тілом. За можливості повідомте про інцидент співробітникам поліції;
- якщо в ході перестрілки ви перебуваєте у будинку, – укрийтеся у ванній кімнаті й лягте на підлогу, тому що перебувати у кімнаті найбільше погано при пожежі. Якщо пожежа почалася, а

СТАЛАСЯ ПОЖЕЖА: ЯК НАДАТИ ДОПОМОГУ ПОТЕРПІЛИМ
<https://esop.expertus.com.ua/>

Корисним ресурсом, який інформує про небезпеки та ризики війни, з якими необхідно ознайомлювати усіх учасників освітнього процесу є MineFree: <https://www.minefree.info> – єдиний застосунок в Україні, який сповіщає людей у разі наближення до відомих ДСНС небезпечних зон, де раніше були виявлені вибухонебезпечні предмети і де проводяться заходи з розмінування. Застосунок використовує мапу з даними ДСНС, яка оновлюється в режимі онлайн; окрім того, в застосунку можна переглянути довідник вибухонебезпечних предметів та сповістити ДСНС про їх виявлення. Цей застосунок доступний в Google Play на будь-якому андроїд-

пристрої, інформація постійно оновлюється.

У довіднику безпеки – чат-боті [Viber](#) та веб-порталі [dovidka.info](#) можна дізнатись, як врятуватись від «брудної бомби», застосування ядерної зброї чи аварії на АЕС, як поводитись в умовах загрози замінування, як діяти під час атаки із застосуванням хімічної зброї тощо.

У листі МОН України «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та проходження осінньо-зимового періоду 2023/2024 року» рекомендовано забезпечити вимоги для належної організації освітнього процесу в захисних спорудах цивільного захисту закладів освіти.

Пам'ятки з вимогами до укриття, його складові та поради щодо мінної безпеки запропоновані на рис. 5 на стор.121.

Серед ЗП(ПТ)О, що впроваджують комплекс заходів, спрямованих на організацію безпечного освітнього середовища, прикладом є ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти» (далі – центр), який забезпечений захисною спорудою цивільного захисту. Її готовність, експлуатація і використання підтверджено комісією, до складу якої входять уповноважені представники районної та міської адміністрацій, поліції, державної служби надзвичайних ситуацій (див. рис. 6 на стор.121).

Загальна площа захисної споруди складає 972 м² і розрахована на розміщення до 720 осіб. Для забезпечення комфортного перебування в ній встановлені теплові пушки, обладнані туалети, душові, тобто в наявності централізоване водопостачання та водовідведення. Оновлено освітлення, проведений інтернет, на випадок відключення електроенергії є генератор. Крім цього, створені необхідні запаси питної та технічної води, продуктів харчування тривалого терміну зберігання, засобів надання медичної допомоги (рис. 7 на стор.122).

Створення безпечної інфраструктури у центрі забезпечується шляхом відальними співробітниками, крім цього, встановлений комплекс тривожної сигналізації, підключений до пункту швидкого реагування. Також організований контроль доступу до приміщення закладу освіти сторонніх осіб, встановлена система зовнішнього та внутрішнього відеоспостереження, нова система пожежної сигналізації та оповіщення. Усі технічні протипожежні засоби утримуються в працездатному стані, первинні засоби пожегогасіння щороку діагностуються та перезаряджаються (рис. 8 на стор.122).

Формування компетентностей безпеки на уроках і заходах з охорони праці – це не тільки вивчення компетентності/навчального предмета, це про виховання життєвих цінностей, соціальних компетентностей. Тому в проце-

Вимоги до укриття в закладі освіти

- Підвал або цокольний поверх (перший поверх – якщо є додатковий захист).
- Розташування – в основній будівлі або на відстані від неї до 100 метрів.
- Має бути: електроживлення, штучне освітлення, водопровід та каналізація.
- Якщо води та каналізації немає – окремі приміщення для вивозних баків.
- Два евакуаційні виходи (один з них може бути аварійним).
- Якщо укриття розраховано до 50 місць, вихід може бути один.
- Висота приміщень – не менше ніж 2 м. Якщо проєкт передбачає – можна 1,8 м. Наявність примусової або природної вентиляції.
- Безбар'єрний доступ або м'якшість дообладнання впродовж 24 години.
- Задовільний санітарний та протипожежний стан відповідно до норм.
- Площа укриття – не менше ніж 0,6 м² на одну особу.

Укриття у закладах освіти Що має бути в укритті?

- Місця для сидіння (лавки, стільці, ліжка, спортивні мати та килимки).
- Ємності для питної води (2 літри на одну особу).
- Якщо немає водопостачання – ємності для технічної води.
- Контейнери для зберігання харчових продуктів.
- Для нечистот – вивозні баки, що щільно закриваються (якщо немає каналізації).
- Резервне штучне освітлення (електричні ліхтарі, свічки).
- Первинні засоби пожегасіння: вогнегасники, лопати з лиском, відра тощо.
- Засоби надання первинної медичної допомоги.
- Засоби зв'язку та оповіщення (телефон, радіоприймач, бажано – Wi-Fi-роутер).
- Шанцевий інструмент (штикові та совкові лопати, лом, сокири, ножики тощо).

Мінна безпека Корисні рухи. Види мін

Як говорити з дітьми про міну безпеку корисні рухи

Будь уважлив!

Не чіпай!

Не піддавай!

Зателефонуй дорослим / службі ДСНС / поліції!

МОН-200

- Осколкова протипілона міна, застосується – наступом на розлітку
- Має металевий корпус
- Прориває від тиску 3,5 кг
- Більш від неї може бути керування або ні

ПМ-2

- Осколкова протипілона міна круглого утворення, застосується – наступом на розлітку
- Має металевий корпус
- Прориває від тиску 3,5 кг, однак також має металеві саморозлітчі частки, які вибухнуть в будь-який момент

ПМ-2

- Фугазна протипілона міна, застосується від контакту (завалює і зачіпається на лопаті)
- Має пластиковий корпус, який не розривається при обстрілі з лопаті
- Прориває від тиску 5 кг

ТМ-62М

- Фугазна протипілона міна з датчиком у корпусі (завалює і зачіпається в зачіпачку, на лопаті)
- Має металевий корпус
- Прориває від тиску 120 кг

ПМ-1 на РС-1С

- Фугазна протипілона міна, застосується від наступу
- Має пластиковий корпус, який не розривається при обстрілі з лопаті
- Прориває від тиску 5 кг, однак також має металеві саморозлітчі частки, які вибухнуть в будь-який момент

ОЗМ-72

- Осколкова протипілона міна круглого утворення, застосується – наступом на розлітку
- Має металевий корпус
- Прориває від тиску 3,5 кг

МОН-80

- Осколкова протипілона міна неадаптована до застосування наступом на розлітку
- Має пластиковий корпус
- Прориває від тиску 3,5 кг
- Більш від неї може бути керування або ні

Рис. 5. Вимоги до укриття, поради щодо мінної безпеки

Рис. 6. Захисна споруда цивільного захисту у ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти»

Рис.7. Забезпечення захисної споруди

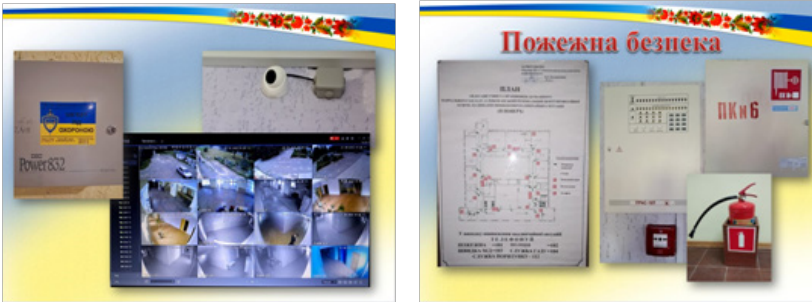

Рис. 8. Заходи з організації безпеки закладу освіти

сі формування здоров'язбережувальної компетентності у здобувачів освіти ЗП(ПТ)О доцільно розвивати навички рефлексії, звертати увагу на зв'язок особистих якостей людини з її ставленням до безпеки праці та почуттям власної відповідальності за своє здоров'я і оточуючих.

З метою проведення цілеспрямованої профілактичної роботи серед учасників освітнього процесу з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, формування у здобувачів освіти правової поведінки, запобігання конфліктам та правопорушенням, здобуття навичок щодо безпечної поведінки в Інтернеті протягом навчального року доцільно проводити тижні охорони праці професійного спрямування, місячники з БЖД, тижні безпечного інтернету, пожежної безпеки тощо.

Для опанування навичок безпечної поведінки в умовах воєнного стану, інформування здобувачів освіти щодо правил поведінки з вибухонебезпечними предметами, попередження нещасних випадків, викликаних потраплянням людини на міну, попередження проявам паніки у надзвичайних ситуаціях у ЗП(ПТ)О проводяться заходи, перелічені на рис. 9 на стор.123.

Серед дієвих кроків, які можна впровадити в ЗП(ПТ)О щодо організації навчання та перевірки знань з охорони праці, можливих ризиків в умовах воєнного стану, є застосування симуляцій та тренінгів, які дозволяють практично випробувувати ситуації небезпеки та вчитися реагувати на них.

Рис. 9. Заходи безпеки в ЗП(П)О

Це може включати в себе евакуаційні плани, використання засобів індивідуального захисту, надання долікарської допомоги потерпілим тощо.

Залучення фахівців з безпекових питань, питань базового психологічного втручання, основ психологічної самопомогі дозволить реалізувати поставлені завдання та сприятиме суттєвому покращенню безпеки та здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників, що впливає на безпеку в цілому.

Список використаних джерел

1. Концепція безпеки закладів освіти (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.04.2023 №301-р). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvallenia-kontseptsii-bezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301>
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII: станом на 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах. URL: https://docs.google.com/document/d/1hbeGBU7N02XP8BBUAW7zwo-HuxHTIb_qq9AXOpHXqe8/edit
4. Порядок затвердження програм навчання та інструктажів з питань пожежної безпеки, організації та контролю за їх виконанням. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0108-20#Text>
5. Зміни до деяких нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України у сфері пожежної безпеки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0010-21#Text>
6. Спільно до навчання: ефективна та безпечна освіта під час війни. Онлайн-курс із порадами провідних експертів ГС «Освіторія» у співпраці зі студією онлайн-освіти EdEra, МОН та за підтримки дитячого фонду ЮНІСЕФ. URL: <https://osvitoria.university/courses/spilnodonavchannya/>

Аліна ГЕРАСИМЕНКО,

методист НМЦ ПТО у Харківській області;

Антон ПЯТАК,

магістрант факультету соціальних і поведінкових наук,

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ПОЧУТТЯ КОГЕРЕНТНОСТІ ЯК УМОВА РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О

Повномасштабна збройна агресія РФ, що почалася в лютому 2022 року, стала надзвичайно інтенсивною стресовою подією з негативними наслідками для жителів України. Тривога за власне життя та життя близьких, порушення його звичного формату, тривожні новини, які ми щодня отримуємо з медіаресурсів, – усе це робить нашу психіку дуже вразливою й негативно позначається на стані психічного здоров'я загалом. Але кожен здатен вибудувати нормальне, повноцінне життя в складних умовах. Мова йде про життестійкість – резильєнтність.

Резильєнтність – це те, що дає силу втриматися проти викликів, життєвих випробувань, це спроможність зберігати особистісну цілісність

За визначенням Американської психологічної асоціації, резильєнс є процесом і результатом успішної адаптації людини до складних життєвих обставин, насамперед, через розумову, емоційну та поведінкову гнучкість, а також через пристосування до зовнішніх і внутрішніх вимог.

Резильєнтність (життестійкість) визначають як здатність швидко відновлювати фізичне і психічне здоров'я після стресових та травматичних подій, що характеризується:

- відсутністю надмірної самокритики й негативних уявлень про себе;
- здатністю до усвідомлюваних дій у будь-якій ситуації;
- вмінням упоратися із занепокоєнням;
- готовністю долати перешкоди у стосунках;
- оптимістичністю;
- вмінням використовувати позитивні шанси, наявні ресурси та відновлювати втрачене.

Відомий американський дослідник Д. Хеллерштейн, аналізуючи цей феномен, визначив дві його основні складові – фізичну резильєнтність як показник стресостійкості й толерантності та психологічну резильєнтність, що містить у собі пошук сенсу життя у важких подіях або ситуаціях, підвищення освітнього рівня та опанування психотехніками, що допомагають розвитку й подоланню негативних наслідків стресу. Резильєнтні люди володіють характеристиками: стійким прийняттям реальності як такої; глибокою, підкріпленою міцними цінностями, вірою в те, що життя має сенс.

У своїй книзі «Здоров'я, стрес і боротьба» ізраїльсько-американський соціолог Аарон Антоновський уперше представив теорію «салютогенезу». Його ідея полягала в тому, щоб зосередитися більше на потенціалі людей

для підтримання здоров'я та благополуччя, ніж на патогенезі хвороби.

«Салютогенний підхід – це як карта скарбів, де ми шукаємо скарби замість того, щоб шукати проблеми. Він фокусується на здоров'ї та ресурсах людини, а не на її проблемах та хворобах. Цей підхід допомагає людям побачити свої сильні сторони, визначити свої ресурси та навички, які можна використовувати для розв'язання проблем. Замість того, щоб зосереджуватися на тому, що пішло не так і які проблеми потрібно вирішити, салютогенний підхід допомагає зосередитися на тому, що працює та як можна посилювати ці сильні сторони!»

Салютогенний підхід у роботі з людьми, які зазнали впливу травматичних подій, – це принцип взаємодії з опорою на їхнє душевне здоров'я та орієнтацією на шляхи відновлення після впливу травматичної події, підтримання благополуччя та звернення до ресурсів людини.

На думку А.Антоновського, чинником, що зміцнює здоров'я, є почуття когерентності. Почуття когерентності він розуміє, як стійке та водночас динамічне почуття, за якого стимули зовнішнього та внутрішнього середовища сприймаються суб'єктом як структуровані, передбачувані та доступні до розуміння. Особливістю сприймання дійсності такою особою є ідентифікування подій як викликів, які варті зусиль та власних ресурсів. Аарон Антоновський виділяє когнітивний, поведінковий та мотиваційний аспекти почуття когерентності, а саме: усвідомленість, керованість, осмисленість.

Почуття когерентності, за А.Антоновським, складається з трьох компонентів:

1. Усвідомленість – це відчуття, що вплив середовища піддається розумінню, є пізнаваним, упорядкованим, а не хаотичним і не визначеним. Людина, яка має почуття усвідомлення, не обов'язково прагне досягнути світ, але розглядає його як такий, що можна усвідомити в принципі; вона не уникає не визначених ситуацій, але впевнена, що в них можна виявити порядок і сенс.

2. Керованість визначає готовність людини використовувати доступні ресурси для опанування ситуацією або ж задоволення актуальних потреб. Так, людина з високим почуттям керованості вірить у те, що, використовуючи власні сили та здібності або спираючись на допомогу друзів, колег, Бога та інші зовнішні чинники, вона зможе впоратися з нещастями, пережити їх.

3. Осмисленість – це здатність суб'єкта усвідомлювати, що її життя має сенс, свідомо приймати виклики життя і рефлексувати щодо їх цінності для власного життя.

З метою визначення рівня почуття когерентності серед педагогів та майстрів виробничого навчання ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти», а також психологів та соціальних педагогів системи П(ПТ)О Харківської області у травні та червні 2023 року було проведено дослідження.

Рис. 1. Результати дослідження рівня почуття когерентності.

Результати опитування показують, що більшість опитаних педагогічних працівників має середній рівень почуття когерентності (86%), десята частина (10%) – високий рівень, а низький – лише 4% усіх опитаних (рис. 1).

Почуття когерентності багато в чому схоже з поняттям життєстійкості С.Маді. В обох випадках йдеться про чинники, які дозволяють протистояти стресам, рухатись, не дивлячись на травмуючі події. Зі структурної позиції усвідомленість, як стверджував А.Антоновський, виконує ту ж функцію, що й залученість і прийняття ризику, які входять до структури життєстійкості. Керованість, на його думку, є ідентичною компоненту контролю, який входить до життєстійкості, однак у першому випадку це стосується результату, а в другому – процесу.

Для дослідження життєстійкості ми взяли розроблену В.О.Олефір, М.А.Кузнецовим, А.В.Павловою на основі 45-пунктної версії тесту життєстійкості, адаптованого Д.Леонтьєвим та О.Расказовою, коротку версію тесту життєстійкості.

Проаналізувавши отримані результати, ми можемо стверджувати, що тільки 33% опитаних мають досить виражені показники життєстійкості, а 67% – показники нижче середнього (рис. 2 на стор.127).

За кожною установкою більше половини опитаних мають показники нижче середнього, що говорить про небажання розуміти або сумніви, що досвід подій може бути використаний для особистого розвитку. За установками «контроль» та «прийняття ризику» теж середні показники – по 57%, тобто опитувані слабо вірять у те, що їх дії призведуть до успіху, та не сприймають їх як виклик до розвитку.

В умовах складних викликів сьогодення кожному з нас важливо формувати в собі ті риси, що забезпечать належний рівень резильентності, яка є потужним фактором, що сприяє високій адаптивності особистості, забез-

Рис. 2. Результати за тестом «Короткий тест життєстійкості»

печує її психологічне благополуччя та соціальний успіх. Для цього важливо формувати ціннісний світогляд та високий рівень почуття когерентності через формування компонентів усвідомленості, керованості, осмисленості. Тільки тоді, коли людина впевнена, що вплив середовища піддається розумінню, є пізнаваним, упорядкованим, а не хаотичним і не визначеним, готова використовувати доступні ресурси для опанування ситуацією або ж задоволення актуальних потреб, та усвідомлює, що її життя має сенс, і вона здатна ефективно протистояти складним життєвим викликам та бути резильентною.

Список використаних джерел

1. Кузнецов М.А., Маннапова К.Р. Життєстійкість підлітків з неповних сімей. Х.: ХНПУ, 2016. 257 с.
2. Олефір В.О. Коротка версія тесту життєстійкості / В.О.Олефір, М.А.Кузнецов, А.В.Павлова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Психологія. 2013. Вип. 45(2). С.158-165. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2013_45\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2013_45(2)_22).
3. Штепа О.С. Опитувальник психологічної ресурсності особистості: результати розробки й апробації авторської методики / О.С.Штепа // Проблеми сучасної психології. 2018. Вип. 39. С.380-399. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2018_39_33
4. Яцюк М., Прядкін К. Соціально-психологічні умови розвитку почуття когерентності дорослої особистості. // Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія». 2023. Вип. 3. С.118-123. URL: http://tppjournal.com.ua/n56y2k21_tom_3_a15.html
5. Шлях до зцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій. Посібник з використанням матеріалів Ізраїльської Коаліції Травми. 2023. С.73.

Наталія ЯЛОВЕНКО,

заступник директора з навчально-виховної роботи ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області»

SOFT SKILLS ТА МОЖЛИВІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧИТИ БЕЗПЕКУ І ВПЕВНЕНІСТЬ В СОБІ

Безпека є одною з фундаментальних складових людського життя. Навіть знаючи про те, що у світі кояться жажливі речі, ми можемо проживати наше повсякдення так, ніби нам ніщо не загрожує. Коли віра в те, що все знайоме й звичайне залишиться таким, як є, або змінюватиметься потроху, невеличкими зрозумілими кроками, зазнає краху – тоді все, що нас оточувало раптом стає іншим.

Дата нападу на Україну рашистських варварів 24 лютого 2022 року стала точкою відліку нової реальності для українців. Війна кардинально змінила наше життя, змусивши зіткнутися з миттєвим руйнуванням повсякденного порядку, загрозою смертельної небезпеки будь-якої миті, необхідністю залишити свої домівки, розуміючи, що попереду чекає невпевненість і невідомість.

З перших годин повномасштабної війни майже щодня ворог тероризує Харків: обстрілює артилерією, скидає авіабомби, запускає крилаті ракети. Вбивають громадян, атакують все: від житлових будинків, історичних пам'яток і парків до систем, що забезпечують місто теплом, світлом і водою.

Харків – це люди і Харків ворогу не зламати.

Страшні реалії війни не минули жодного українця та змусили всіх нас швидко адаптуватися до життя у воєнний період, враховуючи, що попереду не лише важка робота задля перемоги, а й тернистий шлях після-воєнної відбудови нашої держави.

Попри війну, більшість українців мають активну життєву позицію, уникають розгубленості та розпачу. Сповнене труднощів сьогодення, виявило значущість навичок *soft skills*, які сприяють соціальній адаптації особистості в складних умовах воєнної агресії.

Навички *soft skills* – це навички нашої перемоги, що зміцнюють впевненість у собі, допомагають вистояти та плідно працювати кожному на своєму місці.

У часи невизначеності стає архіважливою міжособистісна комунікація – вміння самоорганізовуватися і спілкуватися, працювати в команді, логічно організувати свою діяльність, правильно розподіляти час, відповідати за свої вчинки, критично, нестандартно мислити та приймати правильні рішення в екстремальних ситуаціях, здатність перейматися почуттями та переживаннями іншої особи (емпатія), реалізовувати свою потребу у безкорисливій допомозі тим, хто потребує підтримки, виходити за рамки комфорту, продукувати інноваційні та корисні ідеї.

З перших часів війни для педагогів закладу освіти пріоритетними питаннями стали безпека здобувачів освіти та співробітників, запобігання хаосу та невизначеності, організація освітнього процесу у дистанційному режимі, формування банку даних місцезнаходження всіх учасників освітнього процесу закладу, встановлення контактів з батьками дітей та особами, що їх заміщають, з представниками служб, що опікуються учнями пільгових категорій.

Успішному вирішенню поставлених завдань сприяв комплекс компетентностей: **стресостійкість, самоорганізація**, уміння ефективно діяти в нестандартних ситуаціях, керувати своїми емоціями у критичний момент, приймати оптимальні рішення й відповідати за певну частину спільної роботи, робити внесок у загальний результат. У стресових ситуаціях для здобувачів освіти та їх батьків дуже важлива підтримка впевненої в собі людини, якій довіряють і поважають, яка завжди налаштована оптимістично, пунктуальна та коректна.

Упевненість – це завжди позитивні емоції. Непросто в умовах військової агресії стимулювати здобувачів освіти до навчання та опанування професією у дистанційному режимі, спонукати їх бути дисциплінованими та пунктуальними. Тож навички креативності та навчання протягом життя Lifelong learning допомагають педагогам ефективно використовувати інноваційні методи та засоби організації освітнього процесу.

У рамках технічної підтримки українських освітян, запровадженої компанією Google у партнерстві з ЮНЕСКО та МОН України, всі педагогічні працівники закладу професійної освіти отримали новенькі ноутбуки Chromebook. За допомогою серії семінарів та онлайн-матеріалів навчилися використовувати свої пристрої для спілкування та співпраці зі здобувачами освіти, вимушеними через війну навчатися дистанційно.

В умовах воєнної агресії перед педагогами постає необхідність самостійно вирішувати нові питання: як допомогти травмованій та розгубленій людині, чия долю зруйнувала війна; як впевнено спілкуватися з учнями і їх батьками, що вимушено покинули свою домівку; як швидко налагодити зв'язки з незнайомими людьми. Тому зараз допоможуть навички комунікативності та емпатії, вміння розбиратися у власних і чужих почуттях, перейматися переживаннями іншої особи та реалізовувати свою потребу у безкорисливій допомозі тим, хто її потребує.

У закладі професійної освіти за ініціативи волонтерського осередку «Ми поруч!» стартувала безстрокова акція допомоги Силам оборони України «Наближаємо перемогу разом!». До акції долучились юнаки та дівчата, що мешкають у Харкові. Здобувачі освіти з професій «Кравець» та «Кушнір-розкрійник» виготовляють швейні вироби та теплі речі, з професії «Кухар; кондитер» – випікають смаколики. Зазначені вироби передаються нашим захисникам.

Усі групи закладу постійно беруть участь у патріотичних акціях зі збо-

ру коштів для ЗСУ, таких, наприклад, як «Смілива гривня». Кожна світлина з передової зі словами вдячності від військових надає наснаги і підкріплює бажання робити корисні справи, розвивати свою діяльність та допомагати.

Спільна командна зайнятість відволікає людей від важких думок, зосередження на добрій справі допомагає плинати думкам у напрямі позитиву, а відчуття і усвідомлення того, що ти допомагаєш Силам оборони України, що ти є причетним до спільної великої Перемоги, додає особливих сил і наснаги!

Така активність уможлиблює розширення власних здібностей та потенціалу і водночас сприяє зміцненню самооцінки, стресостійкості.

Гнучкість та емоційний інтелект: вміння розпізнавати чужі емоції та демонструвати свої, налагоджувати емоційний контакт для спільної роботи – це необхідні особистісні навички під час воєнної агресії. У такі страшні часи глобальної кризи та руйнування усього, що існувало раніше, є надзвичайною можливістю бути корисним людям, які зазнають негативних наслідків від війни Це можливість придумувати нестандартні рішення у складних і ризикованих ситуаціях.

У гуртожитку закладу професійної освіти знайшли прихисток вимушено переміщені особи з понівечених населених пунктів Харківської області – це сім'ї з дітьми, літні люди, учні-сироти, домівки яких зруйнував агресор. У закладі для евакуйованих громадян було організовано триразове гаряче харчування, проведені медичні огляди. Евакуйовані отримали разом з консультативно-діагностичною та психологічною підтримкою лікарів необхідні ліки. Для дітей працювала ігрова кімната, вимушено переміщені особи мали постійний доступ до мережі інтернет.

Колектив закладу професійної освіти працює сповнений віри в майбутню перемогу. За час воєнного стану підготовлено та випущено 112 кваліфікованих робітників, в тому числі 14 сиріт. Понад 20 випускників закладу освіти стали на захист нашої країни.

Коли трапляється щось погане, у людини є дві стратегії. Перша – постійно запитувати: «Чому? Що вони роблять? Коли це закінчиться?», та весь час перевіряти новини і перебувати у тривозі, яка виснажує та дає відчуття постійної небезпеки. Друга – прийняти ситуацію і сказати собі: «Так, зараз війна, це – реальність. Що я можу в цих обставинах зробити добре для себе, своєї родини, своєї країни?».

У цей складний час педагоги мають стати для здобувачів освіти прикладом стабільності, впевненості у завтрашньому дні, створювати умови, які допомагають молодій людині впоратися зі стресом від війни та почувати себе в безпеці.

Актуальність навичок *soft skills* в сфері забезпечення власної психологічної безпеки та впевненості у собі в умовах військової агресії очевидна і безперечна. А це потребує зосередження нашого духу і нашої уваги на двох важливих напрямках: перемога неминуча, Україна переможе.

Список використаних джерел

1. Гріньова А. Як комплексно вирішувати проблеми і чому це важливо для кар'єри / КАР'ЄРА: журнал кар'єрної платформи Happy Monday – 2019. – URL: <https://happy monday.ua/complex-problem-solving>
2. Махлай О. Творчість і креативність: психологічна сутність та зміст понять. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України серія: психологічні науки. 2017. № 3(8). С.139-152.
3. SOFT SKILLS. М'які навички для успішної кар'єри майбутнього. – URL: <https://taslife.com.ua/blog/soft-skills>

Дмитро КОРСІКОВ,
майстер виробничого навчання
ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти»

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕКОМПОЗИЦІЇ М'ЯКИХ НАВИЧОК ДЛЯ ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Освітній процес – це складна система, що вимагає системного підходу, структурування та узагальнення. Тож будь-яка система для контрольованого функціонування вимагає розділення на складові окремих взаємопов'язаних елементів, кожен з яких вирішує певні завдання. Освітній процес не є виключенням і будь-яка діяльність у рамках цього процесу повинна бути розділена на складові. Лише за таких умов можливе успішним вирішення завдань, що постають перед сучасним освітнім процесом.

На сучасному ринку праці спостерігається підвищений попит на фахівців, що володіють не лише професійною компетентністю, а й мають надпрофесійні навички – так звані *soft skills*. Їх важливість для успіху у майбутньому неодноразово підкреслювалося на міжнародному рівні, де розглядалися навички, актуальні для успішної кар'єри. Тому розвиток м'яких навичок в рамках освітнього процесу набуває великого значення.

Інтеграція м'яких навичок в освітній процес вимагає їх детального структурування методом декомпозиції для планування освітнього процесу в цьому напрямку.

Мета статті – обґрунтування необхідності декомпозиції м'яких навичок для успішної інтеграції в освітній процес.

Останнім часом спостерігається зацікавленість наукової спільноти до інтеграції м'яких навичок в освітній процес. Так, зарубіжні (Х.Дель Карпіо, О.Купець, Н.Мюллер, А.Олефір, Т.Гарднер, Г.Мітчелл) та вітчизняні дослідники (Ю.Дроздова, О.Дубініна, І.Ткачук, Н.Сосновенко) вивчають вплив м'яких навичок на розвиток конкурентоспроможності фахівця на ринку праці.

Оксфордський словник визначає «*soft skills*» як особисті якості людини, які роблять взаємодію з іншими людьми більш ефективною і гармонійною. У «*The Collins English Dictionary*» «*soft skills*» трактуються як «бажані якості для певних форм зайнятості, що не залежать від набутих знань та, наприклад, включають здоровий глузд, здатність мати справу з людьми і позитивне гнучке ставлення в процесі робочих та позаробочих ситуацій тощо».

Д.Паджян [7] трактує поняття «*soft skills*» як риси характеру, що поліпшують здатність людини взаємодіяти з іншими людьми працездатність і перспективи кар'єрного росту.

На думку І.Ткачук, Н.Сосновенко «*soft skills*» – це комунікативні та управлінські таланти [5]. Авторка до них відносить уміння переконувати,

лідирувати, управляти, робити презентації, знаходити потрібний підхід до людей, здатність вирішувати конфліктні ситуації, ораторське мистецтво – загалом ті якості і навички, які можна було б назвати загальнолюдськими, а не ті, що притаманні людям певної професії.

Питаннями удосконалення та оновлення освітнього процесу в Україні займається значна кількість науковців та педагогів, зокрема, О.Хуторський, В.Безпалько, С.Гончаренко, І.Зязюн, Н.Тализіна, Л.Сергеєва. Аналіз наукових доробок свідчить, що питання декомпозиції м'яких навичок не було досліджено повною мірою.

Декомпозиція – це науковий метод аналізу і розкладання складних систем на більш прості компоненти для зрозуміння їх структури та функціонування. Об'єктами декомпозиції можуть виступати не тільки фізичні об'єкти, а й процеси, ідеї, поняття та явища. У процесі декомпозиції кожен отриманий компонент цілого знов може розкладатися на більш прості компоненти. Кількість послідовних розкладень на складові необмежена і визначається лише досягненням потрібного рівня спрощення та деталізації вихідної системи. Кількість послідовних розкладень визначає кількість рівнів декомпозиції та її глибину. Традиційно вихідна система знаходиться на нульовому рівні декомпозиції.

Для кращого розуміння декомпозиція, зазвичай, супроводжується графічною візуалізацією у вигляді блок-схем. У загальному вигляді результатом декомпозиції стає ієрархічна структура, подібна до зображеної на рис. 1.

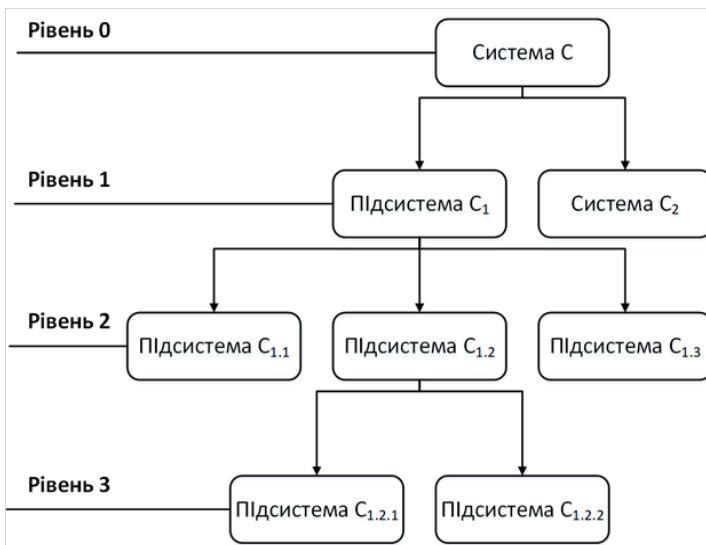

Рис. 1. Ієрархічна структура процесу декомпозиції

На сьогоднішній день можна впевнено говорити про досягнення певного консенсусу у визначенні основних м'яких навичок.

Більшість дослідників виділяють: комунікативні навички (К.Коваль [3], Н.Коляда, О.Кравченко [4], Н.Гарань, В.Замороцька [1], Н.Глейзер, Т.Говорова [2]), лідерські якості (Н.Коляда, О.Кравченко [4], Н.Глейзер, Т.Говорова [2]), вміння працювати в команді (К.Коваль [3], Н.Коляда, О.Кравченко [4]), управлінські навички (К.Коваль [3], Н.Глейзер, Т.Говорова [2]).

Усі вищезазначені м'які навички знаходяться на першому рівні декомпозиції поняття soft skills. Графічно це можна представити у вигляді блок-схеми (рис. 2).

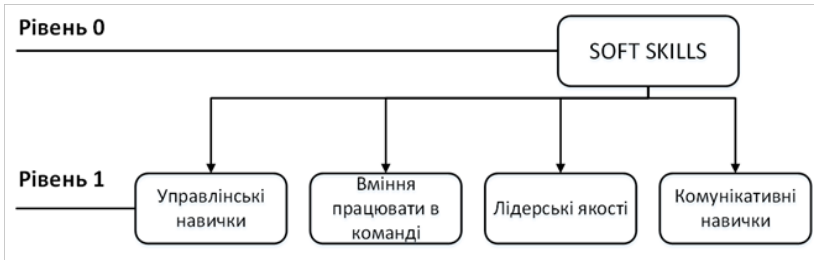

Рис. 2. Декомпозиція м'яких навичок

Звичайно, повної однотайності у класифікації м'яких навичок досягнути неможливо через складність їх вимірювання та оцінки. Однією з причин такої ситуації є складність відокремлення м'яких навичок від вроджених психологічних, інтелектуальних та розумових рис окремої особистості. На цю проблему звертає увагу американська дослідниця М.Маттесон у своїй статті ««Soft Skills»: фраза в пошуках сенсу» [6].

Науковці здебільшого концентрують свої дослідження на першому рівні декомпозиції м'яких навичок. Причини такої ситуації вбачаємо у тому, що визначення м'яких навичок досить складне та неоднозначне. Тому процес їх декомпозиції може бути досить тривалим. На сьогодні у науковому середовищі відбувається синтез першого рівня soft skills.

На другому рівні декомпозиції ядро наукової думки ще не сформоване, про що свідчить не однотайність думок та великі відмінності у класифікаціях м'яких навичок другого рівня.

Прикладом можуть слугувати комунікативні навички. Багато вчених (Н.Глейзер, Н.Гарань, В.Замороцька, К.Коваль) вважають їх найважливішими або одними з найважливіших у структурі soft skills. Однак далі їхні думки розходяться. Так, Н.Глейзер виділяє наступні комунікативні навички: активне слухання, вміння вести перемовини, невербальні елементи комунікації, вміння переконувати, вміння презентувати та виступати публічно [2].

Н.Гарань та В.Замороцька виділяють у структурі комунікативних навичок наступні: вербальна та невербальна комунікація, розвинене усне та письмове мовлення, вміння слухати [1]. К.Коваль наводить наступну класифікацію комунікативних навичок: зрозуміло формулювати думки; дружнє спілкування та гарні манери; взаємодія з різними типами людей; структурувати й модерувати наради: вислуховувати та приймати до уваги всі точки зору; відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо; готувати та робити якісні презентації; враховувати культурні та міжнаціональні особливості [3].

Така ситуація з розробкою структури м'яких навичок стає перепорою на шляху успішної інтеграції м'яких навичок в сучасний освітній процес, який є глибоко уніфікованим. Тому проблема декомпозиції м'яких навичок особливо відчутна в професійній (професійно-технічній) освіті, оскільки вона, на відміну від загальної середньої та вищої освіти, передбачає оволодіння лише так званими «твердими» навичками, що необхідні для виконання конкретних професійних дій. Однак, як засвічує практичний досвід з працевлаштування, сучасним роботодавцям вже не потрібні робітники, які володіють лише професійними вміннями. Більш затребуваними є робітники, що уміють комунікувати, проявляти лідерські та управлінські якості, працювати в команді, аналізувати та критично мислити, володіють тайм-менеджментом, уміють відстоювати власну думку та презентувати себе тощо. Це робить проблему запровадження м'яких навичок більш актуальною саме для професійної (професійно-технічної) освіти. Детальне структурування soft skills повинно стати першим етапом їх інтеграції в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Виходячи з поточної ситуації з декомпозицією м'яких навичок, можна впевнено говорити про те, що недостатня глибина досліджень у цьому напрямку значно ускладнює розвиток м'яких навичок під час освітнього процесу. Основною метою подальших досліджень у цьому напрямку повинно стати поступове створення структури м'яких навичок, придатної для уніфікації їх запровадження в освітньому процесі.

Список використаних джерел

1. Гарань Н., Замороцька В. Розвиток «soft skills» студентської молоді у закладі вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2023, №.1 (103). Розділ Вища школа. С.23-32.
2. Глейзер Н.В., Говорова Т.С., Слинченко В.І. Soft skills сучасного педагога. Наумовські читання: збірник тез доповідей XIX науково-методичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених (м.Харків, 23-24 листопада 2021 року) / укл.: Пономарьова Н.О., Андрієвська В.М., Водолаженко О.В. Харків, 2022. С.269-271.
3. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту.

2015. №2. С.162-167.

4. Коляда Н.М., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Том 6, №27. С.137-145.

5. Ткачук І.І., Сосновенко Н.В. Розвиток «М'які навички» у студентів коледжів. Професійна освіта. 2019. Вип. 3 (84). С.16-18.

6. Matteson L. Miriam, Anderson L., Boyden C. «Soft Skills»: A Phrase in Search of Meaning. Libraries and the Academy, Vol.16, No.1 (2016), pp.71-88.

7. Paajanen G. The EI Measures the Personality Characteristics behind Productive Job Behaviour. Employment Inventory Reports, Technology Based Solutions / Personnel Decisions, Inc. New Jersey. 1992. 95 p.

Наталія ПЯТАК,
практичний психолог ДНЗ «Слобожанський регіональний
центр професійної освіти»

ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О

Українське освітянське життя дуже змінилося з моменту російсько-го вторгнення. В умовах війни всі учасники освітнього процесу відчувають невизначеність, потребують розуміння та психологічної підтримки. Ускладнюється процес навчання ще й тим, що традиційні підходи до викладання втрачають свою ефективність. Оскільки війна суттєво вплинула на психологічний стан кожного українця, часто з травматичним досвідом, тож порушене базове відчуття безпеки потребує відновлення. І педагог у цій ситуації має стати тим Дорослим, що допомагає здобувачу освіти пережити травмуючий досвід та відновити впевненість у майбутньому.

Визнаємо, що жоден із нас не був готовим до умов війни ні психологічно, ні фізично, але кожному сьогодні під силу сформувати реакцію на події, яка б дала змогу відновити втрачений ресурс та сформувати оптимістичний погляд на майбутнє. І саме психологічна стійкість, або по-іншому резильєнтність, як процес пошуку та формування певного ресурсу є тією здібністю особистості, що допоможе віднайти в нас можливості, щоб зберегти психологічне здоров'я та ефективно функціонувати в кризових умовах.

У широкому розумінні резильєнтність – це здатність людини вибудувати нормальне, повноцінне життя у складних умовах. Більш предметно, вона може трактуватись як здатність людини протистояти й адаптуватись до несприятливих і травматичних подій. Складовими резильєнтності є висока адаптивність, психологічне благополуччя та успішність у діяльності особистості.

Резильєнтність особистості є запорукою психічного здоров'я та тим психологічним ресурсом, що тримає стан психічного здоров'я людини у гармонії, допомагає долати стрес та сприяє поступовій адаптації після пережитої травми до нових життєвих умов. Щоб забезпечити резильєнтність, необхідні наступні складові. До них належать:

– *когнітивні риси* – осмисленість життя, його націленість на досягнення певної мети, оптимістичне сприйняття реальності, когнітивна гнучкість, емоційний інтелект;

– *регулятивні навички* – уміння регулювати власні емоції, мотивація успіху;

– *соціально-поведінкові риси* – мати розвинений емоційний інтелект, адаптивність, наявність дружніх стосунків.

У незвичних та надскладних умовах сьогодення важливо кожному педагогу формувати в собі ті риси, що забезпечать належний рівень резильєнтності.

Павлик Н.В. визначає принципи гармонізації психологічного стану педагога в умовах війни:

1. Принцип позитивності, тобто педагог повинен навчитися позитивно мислити та оптимістично сприймати події життя.

2. Принцип культивування саногенних почуттів, таких як любов, доброта, доброзичливість, упевненість тощо. Педагог має опанувати техніки розвитку таких почуттів.

«Щоб гармонізувати стан свого фізичного й психологічного здоров'я, треба вчитися радіти життю, хоч би яким важким воно було. Найкращий захист від усіх хвороб і тривог – це тверда віра та позитивні емоції. Тому для педагога дуже важливо в ситуації війни залишатись у стані емоційного позитиву (не відбивати страх, гнів, обурення, ненависть, що надходять від оточуючих, а зберігати спокій, доброзичливість, упевненість, розсудливість) і таким чином транслювати учням взірць гармонійної поведінки. Тільки в разі позитивного емоційного стану вчителів здатний забезпечити відчуття психологічного захисту й моральної опори в дітей».

Основними умовами психологічної позитивної адаптації до несприятливих обставин є:

- усвідомлення того, що у людини завжди є можливість до позитивної психологічної адаптації у складних ситуаціях;
- опанування ефективними психотехніками для зняття стресового стану, відновлення психологічного ресурсу та резильєнтності.

Для розвитку резильєнтності педагога буде доцільним впроваджувати у педагогічну практику правила, спрямовані на підвищення психологічної компетентності та на формування вмінь реагувати на виклики, спричинені загальною тривожною атмосферою.

Пропонуємо авторську концепцію правил стійкості педагога, запропоновану командою українських науковців: Цюман Т., Нагула О., Адамська З.

Правила стійкості педагога — це «квінтесенція наукового психологічного осмислення особливостей проживання особистістю складних, непередбачуваних, психологічно та фізично дискомфортних ситуацій не лише у професійному, а й у буденному житті кожної людини, яка опинилася в умовах воєнного стану». Кожне із правил реалізує одну із авторських психологічних умов розвитку резильєнтності:

1) відновлення відчуття безпеки через розуміння специфіки проживання кожною людиною ситуацій, пов'язаних із загрозою життю в умовах воєнного стану;

2) безпечне та екологічне реагування на емоційні проблеми особистості, які накопичуються через значні стрес-фактори, пов'язані із порушенням базового відчуття безпеки та військовими діями;

3) врахування особливостей функціонування мозку в умовах зовнішніх загроз;

4) формування резильєнтного освітнього середовища;

5) опора на ресурс психологічного та фізичного комфорту, який є важливим елементом для відновлення резильєнтності особистості.

Правила визначають знання, які необхідні, щоб його дотримуватися, та конкретні пропозиції щодо виконання, які визначені питанням «Що робити?».

ПРАВИЛА СТІЙКОСТІ ПЕДАГОГА

Перше правило: «Дбаємо про власну безпеку та захищеність тих, хто поруч».

- Подбайте про власний фізичний і психологічний комфорт.
- Контролюйте своє самопочуття та частіше цікавтеся в дітей про їхнє.
- Будьте уважні до вибору текстів для читання й тем для обговорення, зважайте на різний і часто травматичний досвід, який можуть мати діти.
- Використовуйте:
  - ◆ для відновлення власного відчуття безпеки – техніку «Безпечне місце», навчіть її ваших учнів;
  - ◆ для відновлення відчуття захищеності, досягнення стану заспокоєння та рівноваги – техніку «Дихання за квадратом» як обов'язкову під час уроку або за потреби (наприклад, коли відчувається певна напруга);
  - ◆ для зняття напруги та скутості в тілі – техніку «Овації для тіла».

Друге правило: «Реагуємо на свої почуття та допомагаємо дітям проживати їхні».

- Започаткуйте щоденний ритуал оцінювання власного емоційного стану разом із дітьми.
- Кожні 10-15 хвилин робіть короткі паузи і приділяйте увагу власному тілу.
- Під час занять робіть емоційну перекличку.
- Знайдіть у просторі або створіть умовне місце для емоційної схованки, у якій можна безпечно прожити свої надмірні емоції.
- Якщо комусь страшно, знайдіть спосіб, як вивільнити страх.
- Допомагайте дітям проговорювати свої переживання.

Третє правило: «Враховуємо можливості мозку, що працює у стресі».

Що потрібно знати та враховувати під час освітнього процесу:

- У стані стресу важче запам'ятовувати нове, відтворювати відоме, зосереджуватися.
- Ми частіше відволікаємося і робимо більше помилок.
- Наше мислення менш логічне, непослідовне.
- Спостерігається «застрягання» на негативних думках і зниження мотивації до роботи і навчання.

Четверте правило: «Створюємо середовище спільних цінностей».

- Проявляйте співпереживання.
- Психологічно грамотно висловлюйте співчуття іншій людині.
- Демонструйте соціальний вимір турботи.
- Говоріть із дітьми про війну психологічно грамотно.
- Будьте готові відповідати на непрості запитання.
- Пам'ятайте про те, що в жодному разі не можна заперечувати життєву реальність.

П'яте правило: «Плекаємо майстерність дбати про себе».

- Починайте свій день із емоційного налаштування.
- Припиніть думати про себе негативно.
- Переконайтеся, що підтримуєте належний водний баланс та режим харчування.
  - Складіть список речей або дій, які допоможуть вам розслабитися.
  - Частіше робіть перерви та дозволяйте собі відволіктися.
  - Після роботи вийдіть на вулицю.
  - Вдома після роботи визначте свою так звану «буферну зону» – уникайте «пережовування» робочих проблем.

Повну інформацію щодо правил стійкості педагога можна отримати за посиланням:

https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/How-to-teach-and-learn.pdf

Також важливо знати свій психологічний стан. Існує багато валідизованих методик визначення причин та особливостей психологічного стану ресурсності людини.

Пропонуємо до уваги психологічний практикум:

Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій: психологічний практикум. Л.М.Карамушка, О.В.Креденцер, К.В.Терещенко, В.І.Лагодзінська, В.М.Івкін, О.С.Ковальчук; за ред. Л.М.Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

Простий тест на втому дивіться в додатку 1 на стор.141.

Пропонуємо до вашої уваги прості, легкі, доступні, дієві вправи для відновлення психологічного ресурсу, які точно полюблять усі (дивіться в додатку 2 на стор.141-142).

ПРОСТИЙ ТЕСТ НА ВТОМУ

Якщо спиратися на психологічні теорії, то початок вигорання – це коли ви відчуваєте шалений ентузіазм на початку роботи. У деяких теоріях такий стан називають першою стадією емоційного вигорання. Не всі люди це помічають. І тим паче не замислюються, що це пов'язано з вигоранням.

Більш явні симптоми – вас починають дратувати буденні ситуації, наприклад, коли на роботі хтось звернеться двічі з одного й того ж питання, бо навіть звичайне спілкування з рідними тепер не таке вже й просте. Це означає, що вам починає бракувати внутрішніх ресурсів.

Саме час трохи уповільнитись і робити паузи. Хоча б невеликі протягом дня: на чай-каву та спілкування з хорошими людьми. А перед сном можна випити чашку теплого молока з ложечкою меду — це не тільки сприятиме пом'якшенню вчительського горла, а й поповнить ваші запаси кальцію, який потрібен для справної роботи нервової системи.

Є швидка методика, яка показує, наскільки ви зараз сповнені енергією чи, навпаки, потребуєте «живлення». Численні дослідження свідчать, що тест, попри видиму простоту, з результатами не підводить.

Візьміть аркуш паперу й намалюйте на ньому годинник – який тільки забажаєте.

Згідно з цим, ми розрахуємо ступінь втоми.

Якщо ваша годинна стрілка опинилася нижче горизонтальної лінії (між дев'яткою та трійкою на годиннику) – внутрішнього ресурсу вам бракує, ви втомлені. Що нижче стрілка, то втомленішими ви почуваетесь. Стрілка показує шосту? Ви вкрай виснажені.

Тепер подивіться, які ще елементи є на годиннику. Кнопка від будильника? Ви не тільки перевтомлені, а й відчуваєте внутрішню тривожність, адже боїтеся не встигнути все або й не встигаєте, і це вас турбує. Це наче знак «стоп» – зупиніться і зверніть увагу на себе, а не тільки на те, що відбувається довкола.

ВПРАВИ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО РЕСУРСУ

Ресурсна вправа «Я є. Я маю. Я можу. Я буду».

Мета вправи – нагадати собі про ресурси як зовнішні, так і внутрішні, щоб підтримати себе в складні та перехідні часи.

Шукаймо ресурс усередині себе!

«Я є». Напишіть те, чим ви пишаєтеся в собі і що доброго пов'язане

з вами.

«Я маю». Перерахуйте людей, місця та різні ресурси, на які ви можете покластися.

«Я можу». Напишіть навички, вміння, види діяльності, якими ви володієте.

«Я буду». Вкажіть, що ви робитимете, щоб підтримати себе у важкі часи.

В останньому пункті можна також записати такі кроки, які необхідні для покращення ситуації та вирішення проблем.

Ресурсна вправа «Шукайте те, що наповнює вас радістю».

Рекомендую взяти блокнот та написати список того, що вас наповнює радістю, приносить задоволення. Не поспішайте: що більше згадаєте таких речей, то краще.

Понад усе я люблю...

Я щаслива (-ий), коли...

Я мрію...

Готова (-ий) навчитися...

Можу поділитися...

А коли відчуваєте, що ваш особистий спідометр наближається до нуля, розгортайте блокнот і виконуйте щонайменше три речі, які там записані. Можете це зробити за тиждень, за кілька днів – залежно від того, що конкретно зараз ви готові собі дозволити.

Ресурсна вправа «Практикуйте «внутрішню усмішку».

Коли ми говоримо про світський формат медитацій – ідеться, насамперед, про практику уважності.

Спробуйте від 1 до 5 хвилин спостерігати за диханням чи за відчуттями в тілі або за тим, що відбувається в цей момент навколо вас. Дуже часто ми подумки або в минулому, або в майбутньому, а треба спробувати відчути себе в моменті «тут і зараз».

Також зробіть собі приємність і навчіться дарувати усмішку... кожній частинці свого тіла. Відчуйте стан усміхненості спершу всередині себе, а потім відправляйте його в руку, в ногу, в коліно. Це має бути тепле, сонячне відчуття. Потім зігрійте ним внутрішні органи – мозок, печінку, нирки. Загалом вправа займає не більше 5 хвилин.

Ресурсна вправа «Будьте вдячні».

Попри всі випробування, які трапляються на вашому шляху, навчіться помічати хороше та бути вдячними. Іноді це дуже складно, але щоденна практика допоможе закріпити цю корисну звичку. Спробуйте помічати хороші моменти за допомогою техніки «вдячність». Пропишіть, за що ви сьогодні вдячні, знайдіть щонайменше 5 речей. І робіть це щодня.

Список використаних джерел

1. Грішин Е. Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди. Психологія. 2021. Вип. 64.С. 62-81. DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04>.
2. Грубі Т.В. Резильєнтність як запорука збереження психічного здоров'я особистості. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с.
3. Павлик Н.В. Методичні рекомендації щодо гармонізації стану психологічного здоров'я педагога в умовах війни. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с.
4. Цюман Т., Нагула О., Адамська З. Психологічні умови резильєнтності педагога в період воєнного стану // Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка: збірник наукових праць. 2022. №38 (2). С.83-89. DOI: <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2022.3813>
5. Як вчити та навчатися в умовах війни (Упор.: Цюман Т., Нагула О., Адамська З.) Інформаційно-методичні матеріали для дорослих (учителів, викладачів, психологів) зі створення сприятливих умов для навчання та розвитку в умовах воєнного часу. 2022. 127 с. URL: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/How-to-teach-and-learn.pdf
6. Хомуленко Т., Кислова Т., Бубир І. Адаптація методики «психологічний імунітет. Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди. Психологія. 2022. Вип. 66. С.353-366. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/3946/3963>
7. Олефір В.О. Коротка версія тесту життєстійкості / В.О.Олефір, М.А.Кузнецов, А.В.Павлова // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди. Психологія. 2013. Вип. 45(2). С.158-165. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psychol_2013_45\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psychol_2013_45(2)_22)
8. Штепа О.С. Опитувальник психологічної ресурсності особистості: результати розробки й апробації авторської методики / О.С.Штепа // Проблеми сучасної психології. 2018. Вип. 39. С.380-399. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspl_2018_39_33.

НАШІ АВТОРИ

- БАШТОВИЙ М.Г. – майстер виробничого навчання ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти інноваційних технологій будівництва та промисловості»
- БОЧКО О.В. – викладач української мови і літератури ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти інноваційних технологій будівництва та промисловості»
- ГЕРАСИМЕНКО А.В. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- ДІДЕНКО О.В. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- ДРОБНА В.А. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- ДУБРОВА І.В. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- КОРСІКОВ Д.О. – майстер виробничого навчання ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти»
- МАРИНКА-СИРОМЯТНІКОВА О.В. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- МОРОЗ А.Є. – викладач зарубіжної літератури, української мови та літератури ЗП(ПТ)О «Богодухівський регіональний центр професійної освіти Харківської області»
- НАЗАРОВА Т.С. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- ПОНОМАРЬОВА М.С. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри ЮНЕСКО «Філософія людського спілкування та соціально-гуманітарних дисциплін», Державний біотехнологічний університет, Україна
- ПЯТАК А.М. – магістрант факультету соціальних і поведінкових наук, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
- ПЯТАК Н.М. – практичний психолог ДНЗ «Слобожанський регіональний центр професійної освіти»
- СААКОВА Ж.Л. – заступник директора з навчально-виховної роботи Регіонального центру професійної освіти електротехнічних, машинобудівних та сервісних технологій Харківської області

- СІЧКАР В.П. – викладач предмета «Захист України» ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області»
- ТКАЧЕНКО Н.Г. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- ЯКОВЕНКО О.В. – методист НМЦ ПТО у Харківській області
- ЯКИМЕНКО О.В. – викладач математики ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти інноваційних технологій будівництва і промисловості»
- ЯЛОВЕНКО Н.М. – заступник директора з навчально-виховної роботи ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти швейного виробництва та сфери послуг Харківської області»

ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

- РУСЛАНОВА Т.О. – директор Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області; головний редактор;
- СОЛОГУБ Н.Г. – методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, заступник головного редактора, відповідальний секретар;
- НАЗАРЕЦЬ З.О. – методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, член редакційної колегії;
- ДРОБНА В.А. – методист Науково-методичного центру професійно-технічної освіти у Харківській області, член редакційної колегії;
- АГЄЄВА О.О. – кандидат педагогічних наук, директор Люботинського професійного ліцею залізничного транспорту, член редакційної колегії;
- АМІРБЕКОВ Г.Д. – директор ДНЗ «Регіональний центр професійної освіти будівельних технологій Харківської області», член редакційної колегії;
- БОНДАРЕНКО Т.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційних комп'ютерних технологій і математики Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), член редакційної колегії;
- КРАВЦОВ В.А. – директор Державного навчального закладу «Куп'янський регіональний центр професійної освіти», член редакційної колегії;
- ПОНОМАРЬОВА В.В. – кандидат педагогічних наук, директор ДНЗ «Харківський регіональний центр професійної освіти поліграфічних медіатехнологій та машинобудування», член редакційної колегії

Науково-методичне видання

**ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА:
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Науково-методичний журнал

№1-2 (57-58)

Головний редактор:	Т.О.Русланова
Редактор:	Н.Г.Сологуб
Літературний редактор:	О.І.Горенкова
Технічний редактор, верстка:	О.В.Яковенко

Підп. до друку 30.11.2023
Формат 60×84 ¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman».

Адреса: 61121. м.Харків, вул.Владислава Зубенка, 37, 4 поверх
Тел.: (0572) 69-32-79
E-mail: pr.nmc@ptukh.org.ua

